

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

ZVLÁŠTNOSTI VÝSLECHU DĚTÍ

Specificity of interrogation of children

Diplomová práce

Lenka Kubalíková

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Zdeněk Konrád, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 9. 3. 2013

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 11. 3. 2013

.....

Lenka Kubalíková

Poděkování

Děkuji panu doc. JUDr. Zdeňku Konrádovi, Csc. za velmi užitečné odborné i metodické rady, které mi poskytl během zpracovávání této diplomové práce i za jeho vstřícný přístup.

Dále děkuji paní npor. Jaroslavě Vítkové z pražské kriminální policie, oddělení mládeže, která mi věnovala svůj čas a podělila se se mnou o poznatky z oblasti výslechu dětí ze své praxe a umožnila mi prohlédnout a vyfotit si loutky Jáju a Páju. Také bych ráda poděkovala Ing. Pavlu Seinerovi za technické rady při zpracovávání dat a Ing. Tereze Valentové za pomoc s anglickým překladem.

Poděkování patří také všem vedoucím táborů skautského střediska Dvojka Teplice za to, že mi na svých táborech umožnili zrealizovat průzkum důvěryhodnosti dětských výpovědí. A samozřejmě také všem 65 dětem, které se tohoto průzkumu ochotně zúčastnily.

V neposlední řadě také děkuji svým nejbližším, kteří mě psychicky podporovali nejen během psaní této práce, ale také během celého mého studia.

OBSAH

ÚVOD	1
I. OBECNĚ TEORETICKÁ VÝCHODISKA	2
1. VÝKLAD ZÁKLADNÍCH POJMŮ	2
<i>Dítě</i>	2
<i>Oběť</i>	4
<i>Zvlášť zranitelná oběť</i>	5
<i>Svědék</i>	5
<i>Výslech</i>	6
2. HISTORIE VÝSLECHU DĚTÍ A LITERATURA K TÉTO PROBLEMATICE	10
<i>Historický vývoj</i>	10
<i>Literatura do konce 20. století</i>	11
<i>Současná literatura</i>	11
II. ZVLÁŠTNOSTI DÍTĚTE Z HLEDISKA PSYCHIKY	12
1. DĚTSKÁ PSYCHIKA	12
<i>Ontogeneze psychiky dítěte</i>	12
<i>Temperament a charakter dítěte</i>	15
<i>Dětské vnímání a paměť</i>	16
III. METODIKA VÝSLECHU DĚTÍ	17
1. VÝSLECH	17
<i>Příprava výslechu</i>	17
<i>Stadia výslechu</i>	18
<i>Přestávky během výslechu</i>	20
<i>Jak dítě správně poučit o jeho právech</i>	20
2. OSOBA VYSLYCHAJÍCÍ	22
<i>Chyby, kterých je třeba se vyvarovat</i>	23
3. PŘÍTOMNÉ OSOBY U VÝSLECHU	24
<i>Psycholog</i>	25
<i>Pedagog</i>	25
<i>Orgán sociálně-právní ochrany dětí</i>	26
<i>Rodič</i>	26
<i>Obviněný, či jeho obhájce</i>	27
4. PROSTŘEDÍ VÝSLECHU	27
<i>Vyšetřování méně závažné kriminality</i>	28
<i>Vyšetřování závažné kriminality - výslechové místnosti</i>	28
5. DOKUMENTACE VÝPOVĚDI	29
IV. ZVLÁŠTNOSTI VÝPOVĚDI DÍTĚTE A JEHO DŮVĚRYHODNOST	30
1. VLIV VĚKU DÍTĚTE NA JEHO VÝSLECH	30
2. KOMUNIKACE DÍTĚTE BĚHEM VÝSLECHU	31
<i>Verbální komunikace dítěte</i>	32
<i>Nonverbální komunikace dítěte</i>	33
3. ZNALECKÉ POSUDKY	35
V. ZVLÁŠTNOSTI PSYCHOLOGICKÉHO PŮSOBENÍ NA LŽIVĚ VYPOVÍDAJÍCÍ DÍTĚ	37
1. PROČ DĚTI LŽOU?	37
<i>Znaky poukazující na lživou výpověď</i>	38
<i>Dítě, které si vymýšlí</i>	39
<i>Ovlivněné (navedené) dítě</i>	40
2. PSYCHOLOGICKÉ PŮSOBENÍ NA LŽIVĚ VYPOVÍDAJÍCÍ DÍTĚ	41
VI. ZVLÁŠTNOSTI POMOCI DÍTĚTI PŘI VÝSLECHU	42

1.	CHYBNÉ VZPOMÍNKY, NEDOSTATEK REPRODUKCE	42
2.	SPECIÁLNÍ POMŮCKY - PANENKY JÁJA A PÁJA	43
	<i>O panenkách</i>	43
	<i>Metodika výslechu pomocí loutek</i>	45
	<i>Možné inovace loutek</i>	46
	<i>Zahraniční přístupy k využívání demonstračních pomůcek</i>	47
VII.	VĚROHODNOST DĚTSKÝCH ODHADŮ - EXPERIMENT	47
1.	HODNOCENÍ VĚROHODNOSTI DĚTSKÝCH VÝPOVĚDÍ	47
2.	EXPERIMENT NA SKAUTSKÉM TÁBOŘE	48
	<i>Cíle experimentu</i>	49
	<i>Příprava a průběh experimentu</i>	49
	<i>Vyhodnocování experimentu</i>	50
	<i>Odhad vzdálenosti a délky</i>	51
	<i>Odhad hmotnosti a objemu</i>	57
	<i>Odhad času a věku</i>	63
	<i>Paměť</i>	69
	<i>Vyhodnocení experimentu</i>	72
ZÁVĚR	75	
ZDROJE	77	
	PRÁVNÍ PŘEDPISY	77
	LITERATURA	78
	PERIODIKA	80
	INTERNETOVÉ ZDROJE	81
	DALŠÍ ZDROJE	81
RESUMÉ	82	
RESUMÉ	83	
NÁZEV PRÁCE - TITLE OF THE THESIS	84	
KLÍČOVÁ SLOVA - KEYWORDS	84	
PŘÍLOHY	I	
	PŘÍLOHA Č. 1 - FOTOGRAFIE A OBRÁZKY	I
	<i>Panenky Jája a Pája</i>	I
	<i>Experiment - fotodokumentace</i>	II
	PŘÍLOHA Č. 2 - EXPERIMENT: ZJIŠTĚNÁ DATA	IV
	<i>Odhad vzdálenosti a délky</i>	IV
	<i>Odhad hmotnosti a objemu</i>	V
	<i>Odhad času a věku</i>	VII
	<i>Paměť</i>	VIII

SEZNAM GRAFŮ V DIPLOMOVÉ PRÁCI

Graf 1 Odhadované rozměry zápalky na táboře vlčat	52
Graf 2 Odhadované rozměry nože na táboře skautů a skautek	53
Graf 3 Odhadované rozměry houpací sítě na táboře skautů a skautek	53
Graf 4 Odhadovaná vzdálenost ke studánce na táboře světlušek	54
Graf 5 Odhadovaná výška vedoucí na táboře vlčat	55
Graf 6 Odhadovaná výška vedoucí na táboře skautů a skautek	55
Graf 7 Odhadované rozměry stanu na táboře skautů a skautek	56
Graf 8 Odhadované rozměry stanu na táboře světlušek	57
Graf 9 Odhadované rozměry stanu na táboře vlčat	57
Graf 10 Odhadovaná hmotnost zkumavky na táboře skautů a skautek	58
Graf 11 Odhadovaná hmotnost zkumavky na táboře světlušek	59
Graf 12 Odhadovaná hmotnost lahvičky na táboře skautů a skautek	59
Graf 13 Odhadovaná hmotnost lahvičky na táboře světlušek	60
Graf 14 Odhadovaná hmotnost spacího pytle na táboře vlčat	61
Graf 15 Odhadovaný objem nádob na táboře skautů a skautek	62
Graf 16 Odhadovaný objem nádob na táboře světlušek	62
Graf 17 Odhadovaný objem nádob na táboře vlčat	63
Graf 18 Odhadování určeného časového úseku na táboře skautů a skautek	64
Graf 19 Odhadování určeného časového úseku na táboře světlušek	64
Graf 20 Odhadování určeného časového úseku na táboře vlčat	65
Graf 21 Odhadovaný momentální čas na táboře skautů a skautek	65
Graf 22 Odhadovaný věk vedoucí na táboře vlčat	66
Graf 23 Odhadovaný věk z fotografií na táboře skautů a skautek	68
Graf 24 Odhadovaný věk z fotografií na táboře světlušek	68
Graf 25 Odhadovaný věk z fotografií na táboře vlčat	69
Graf 26 Počet zapamatovaných obrázků na táboře vlčat	70
Graf 27 Zkouška krátkodobé paměti na táboře vlčat - „Co bylo včera k večeři?“	71
Graf 28 Zkouška krátkodobé paměti na táboře vlčat - „Co bylo dnes k snídani?“	72

ÚVOD

Ve třetím ročníku Právnické fakulty UK jsem navštěvovala předmět Kriminalistika a na ní navazující předmět Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Tyto předměty byly bohaté na mnoho podnětů k zamyšlení a vzbudily ve mně mimo jiné zájem o problematiku výslechnů - důvěryhodnost vyslychaného, osobu vyslychající, metodiku výslechu a další dílčí podoblasti.

Vzhledem k tomu, že od roku 2003 aktivně působím v organizaci Junák - svaz skautů a skautek ČR, kde se mimo jiné věnuji dětem a mládeži, rozhodla jsem se téma práce zúžit na výslech dětí.

Děti mohou být v trestním řízení vyslychány v postavení svědka, oběti či dokonce pachatele trestného činu (či činu jinak trestného u pachatelů, kteří nedosáhli patnácti let věku). Kromě trestního řízení se s výslechem dětí můžeme setkat i v občanskoprávních řízeních - převážně v řízení o svěřeni dítěte do výchovy, kde je zjišťován názor dítěte na svěřeni do výchovy té které osoby.

Protože téma „výslech dětí“ je poměrně obsáhlé, ve své práci se dále budu zabývat **jen výslechy dětí mladších patnácti let v trestním řízení v pozici svědka a oběti trestného činu.**

Ve své práci se budu věnovat mnohým tématům, které s výslechem dětí bezprostředně souvisejí - dětská psychika, schopnost komunikace, jednotlivá stádia výslechu a jeho prostředí, osoba vyslychající a další přítomné osoby, předcházení sekundární viktimizaci dítěte, věrohodnost výpovědi, provádění znaleckých posudků atp.

Kromě výše zmíněného bych chtěla upozornit také na problematiku navedených, ovlivněných a lhoucích vyslychaných - možné příčiny a motivace jejich chování a metodické rady, jak přistupovat k těmto dětem. Svou pozornost zaměřím také na demonstrační pomůcky - především na panenky Jáju a Páju, jejichž používání je dnes již běžnou praxí. Práce rovněž obsahuje náměty na vylepšení těchto panenek.

Součástí mé práce bude i experiment provedený na táborech teplického skautského střediska Dvojka, kde formou hry zkoumám, zda je dětský odhad vzdálenosti, délky, hmotnosti, objemu, času a věku relevantní. A zda se dětská krátkodobá paměť mění s přibývajícím věkem. Vzhledem ke specifičnosti skupiny respondentů se jedná spíše o vytvoření a testování metodiky pro výzkum, který by mohl být v budoucnu proveden ve větším měřítku - již se statisticky použitelnými závěry pro výslechovou praxi.

Cílem této diplomové práce je identifikace problémů a nastínění možných řešení souvisejících s výsledkem výše popsaných dětí. K dosažení uvedeného cíle používám tři základní metody - analýzu literárních pramenů, rozhovory s lidmi zabývajícími se výsledky dětí a metodu experimentu - a vycházím ze svých znalostí trestního práva a zkušeností z práce s dětmi.

I. OBECNĚ TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1. Výklad základních pojmů

Dítě

Úmluva o právech dítěte¹ v článku 1 stanoví, že pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Dle současného občanského zákoníku² nabýváme zletilosti dovršením osmnáctého roku. Ve výjimečných případech je možné zletilosti nabýt i dříve - uzavřením manželství mezi šestnáctým a osmnáctým rokem života s přivolením soudu. Nezletilí mohou samostatně činit ty právní úkony, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku.

V novém (platném, ale zatím neúčinném) občanském zákoníku³ je tato problematika upravena, až na pár drobných změn, podobně jako v současném. Nově se zde například objevuje pojem „svéprávnost“ (nahrazující současnou „způsobilost k právním úkonům“) a další možnost, jak svéprávnosti nabýt před osmnáctým rokem - přiznáním svéprávnosti soudem za splnění podmínek ust. § 37 NOZ. Dále zde nalezneme nové možnosti pro nezletilé,

¹ Srov. 104/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

² Srov. zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů; § 8, § 9

³ Srov. zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů; dále jen NOZ; § 30 - 37

kteří jim (zatím jen teoreticky) rozšiřují jejich částečnou svéprávnost - se souhlasem zákonného zástupce, případně s přivolením soudu.

Ve smyslu Úmluvy o právech dítěte i současného občanského zákoníku vysvětluje pojem „dítě“ i zákon o sociálně-právní ochraně dětí - dítětem se rozumí *nezletilá osoba*. Tento zákon chrání určité skupiny dětí - mezi nimi například i ty, na kterých „*byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj, jejich jmění, nebo pokud existuje podezření ze spáchání takového činu*. A pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu, nebo jsou takové intenzity, že zapříčiní, či mohou zapříčinit *nepříznivý vývoj dítěte*.“⁴

Trestní zákoník v jednom ze svých výkladových ustanovení⁵ vykládá pojem dítě, jako *osobu mladší osmnácti let, pokud trestní zákoník nestanoví jinak*. Oproti občanskému právu tedy nezáleží na nabytí zletilosti, ale na daném věku. Pokyn 8/2002⁶ v článku 1 dokonce nad rámec této definice stanoví, že *dítětem je každá osoba mladší osmnácti let, a to i v případě, že již nabyla zletilosti*.

Děti a mladiství požívají zvláštní ochrany, jak vyplývá z Listiny základních práv a svobod⁷ - proto i trestní zákoník diferencuje některé trestné činy páchané na dětech od trestných činů páchaných na dospělých. Většinou se jedná o kvalifikované skutkové podstaty, u nichž pachateli hrozí vyšší trestní sazba. Nejvíce patrné je to v hlavě třetí (Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti) a hlavě čtvrté (Trestné činy proti rodině a dětem) trestního zákona⁸, kde najdeme mnoho skutkových podstat, které se týkají právě dětí. Zákonodárce zde nejčastěji používá pojem „*dítě*“ (tedy *osoba mladší osmnácti let*) a „*dítě mladší patnácti let*“. V kvalifikované skutkové podstatě trestného činu *opuštění dítěte nebo zanedbání svěřené osoby* je ve druhém odstavci dokonce „*dítě mladší tři let*“. Právní řady jednotlivých států mohou stanovit, do kdy je dítě tzv. „*pod ochranou zákona v sexuální oblasti*“ - tedy věk, před jehož dosažením je nelegální mít s dítětem pohlavní styk. Za

⁴ Srov. zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů; § 2 odst. 1, § 6 odst. 1 písm. e)

⁵ Srov. zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů; § 126

⁶ Srov. Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 21. ledna 2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži (dále jen „Pokyn 8/2002“)

⁷ Srov. usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále jen „Listina“), čl. 32 odst. 1

⁸ Srov. zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů; § 185 - § 204

porušení tohoto zákazu je v českém právním řádu trestně odpovědná osoba starší 15ti let, která měla s dítětem pohlavní styk. A to i v tom případě, pokud by to bylo na přání dítěte. Český právní řád stanovuje tuto hranici na 15 let - stejně, jako například v Polsku a ve Francii. Nižší věkové hranice mají ve Španělsku (13 let), v Německu, Rakousku a Itálii (14 let). Vyšší naopak ve Velké Británii (16 let) a v Irsku (17 let).⁹ Trestní zákoník z roku 2009 původně počítal s hranicí 14 let, nicméně ještě před nabytím účinnosti se vrátil zpět k hranici 15 let.

Pro účely zákona o soudnictví ve věcech mládeže¹⁰ rozlišujeme dvě věkové skupiny pachatelů činů jinak trestných a provinění - děti a mladistvé - a jim nadřazený pojem mládež. Jako *dítě* je zde chápána osoba, jež v *době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok věku*. Oproti tomu *mladistvý* v *době spáchání provinění již patnáctý rok věku dovršil, ale zároveň nepřekročil rok osmnáctý*.¹¹ Tímto věkovým rozdělením se nadále řídím i já ve své práci.

Oběť

V kriminalistice pod pojmem *oběť* rozumíme „konkrétní fyzickou osobu, která utrpěla v souvislosti se spácháním trestného činu újmu na životě, zdraví, majetku, cti, svobodě či jiných osobních právech.“¹² O újmu v tomto pojetí se jedná i tehdy, pokud osoba na událost jako újmu nenahlíží, či nahlížet nechce - jedná se o objektivní posouzení vzniklého poškození - „za oběť tedy pokládáme i malé dítě, které si ještě neuvědomuje důsledky na něm spáchaného pohlavního zneužití.“¹³

Oběť může mít v trestním řízení procesní postavení oznamovatele, poškozeného nebo svědka. Dětské oběti mají v trestním řízení nejčastěji postavení svědka trestné činnosti.

⁹ Srov. *Kriminalistik: Zeitschrift für die kriminalistische Wissenschaft und Praxis*. 2009, č. 3. ISSN 0023-4699, str. 153 - 160

¹⁰ Srov. zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen "zákon o soudnictví ve věcech mládeže"), ve znění pozdějších předpisů; § 2 odst. 1

¹¹ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, Student (Leges). ISBN 978-808-7212-240, str. 195 - 197

¹² STRAUS, Jiří a Miroslav NĚMEC. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 503 s. ISBN 978-807-3802-141, str. 100

¹³ MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 66

V českém právním řádu byl pojem „oběť“ dosud definován pouze zákonem o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti: *Obětí se rozumí fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví.* Tento zákon dále za oběť považuje osoby *pozůstalé po oběti* dle zákonem stanovených podmínek. Na základě tohoto zákona může být oběti jednorázově poskytnuta *peněžitá částka k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené trestným činem.*¹⁴ Jedná se o poměrně úzkou definici pojmu oběť, jež zahrnuje pouze malou skupinu reálně se vyskytujících případů.

V letošním roce však prošel legislativním procesem nový zákon, který tuto problematiku komplexně řeší. Jedná se o zákon o obětech, který rozšiřuje definici „oběti“¹⁵ a díky kterému mají oběti více procesních i mimoprocenálních práv. Výrazným způsobem zlepšuje jejich postavení: nově například platí zásada presumpce statutu oběti, zásada individuálního a diferencovaného přístupu k oběti a mnoho dalších pozitivních změn. V zákoně je nově také zakotvena spolupráce orgánů činných v trestním řízení se subjekty, které obětem poskytují pomoc.

Zvlášť zranitelná oběť

Zákon o obětech v ustanovení § 2 odst. 4 nově zavádí pojem „*zvlášť zranitelná oběť*“ . Jedná se o specifickou skupinu osob, která je ohrožena sekundární viktimizací více, než všechny ostatní osoby. Do této skupiny řadíme vždy děti; osoby fyzicky, mentálně a psychicky hendikepované a dále oběti některých trestných činů. Zákon o obětech dále stanoví specifika výslechu těchto osob se zvláštním zřetelem na předcházení sekundární viktimizaci.

Svěddek

Náš právní řád neobsahuje legální definici slova „svědek“. Vysokoškolská učebnice¹⁶ jej definuje takto: *Svědkiem rozumíme „fyzickou osobu (odlišnou od obviněného) předvolanou některým orgánem činným v trestním řízení, aby ve smyslu procesních předpisů uvedla všechny jí známé skutečnosti, které vnímala svými smysly, a které jsou důležité pro*

¹⁴ Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 2

¹⁵ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o obětech“), § 2

¹⁶ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-1795-728, str. 428

rozhodnutí ve věci.“ Svědek, který byl přítomen vyšetřovanému činu je v trestním řízení důležitým a mnohdy nenahraditelným zdrojem informací. Na základě svědeckých výpovědí si orgány činné v trestním řízení mohou utvořit lepší představu o události. Pokud je svědků v dané věci více, jejich výpovědi si neodporují a není předpoklad, že byli svědci někým ovlivněny, je velmi pravděpodobné, že se událost stala tak, jak ji popisují. Pokud však proti sobě stojí dvě diametrálně odlišné svědecké výpovědi, musí orgány činné v trestním řízení posoudit věrohodnost těchto svědků. Stejně je tomu i tehdy, pokud svědecká výpověď nekoresponduje s ostatními zjištěnými důkazy. Kromě rozdělení svědků na věrohodné a nevěrohodné, můžeme svědky také dělit na přímé (bezprostředně události přítomen) a nepřímé (informace o události pochází od jiného zdroje). Složitější typologii uvádí například Ludmila Čírtková¹⁷, která svědky rozděluje dle způsobu vypovídání na: svědky hovorné, upovídané (až zabíhavé), ostýchavé, povrchní, lhostejné, nedůvěřivé a problematické.

Výslech

Na výslech můžeme nahlížet ze tří různých úhlů pohledu:¹⁸

- Výslech jako kriminalistická metoda, jež stanovuje postupy a doporučení k získávání relevantních důkazů k vyšetřování
- Výslech jako specifická forma sociální interakce z pohledu forenzní psychologie, která působí subsidiárně a doplňuje poznatky obecné kriminalistiky a trestního práva
- Výslech jako procesní úkon, který využívají orgány činné v trestním řízení

Definici výslechu z kriminalistického pohledu nalezneme například ve vysokoškolské učebnici kriminalistiky¹⁹: „*Výslechem v kriminalistice rozumíme kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslychaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslychaného. Cílem výslechu je získání úplné*

¹⁷ Viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7386-4, str. 294 - 295

¹⁸ Srov. SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-153-3, str. 13 - 14

¹⁹ MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 327

a věrohodné výpovědi v zájmu zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.“ Výslechem (jeho průběhem, působením na vyslýchané, osobou vyslýchajícího atd.) se zabývá kriminalistická taktika spolu s forenzní psychologií (psychologie výslechu a výpovědi).²⁰ Přínosem forenzní psychologie je zde to, že nám pomáhá porozumět psychickým jevům ve vědomí, které ovlivňují chování vyslýchaných nejen během výslechu. Zkoumá především samotnou interakci s vyslýchajícím a výsledek této interakce.

Obecná ustanovení páté hlavy trestního řádu²¹ upravují rozsah dokazování, pravidla pro navrhování důkazů a zákaz užití nezákonného donucení (či hrozby užití) k získání důkazu (takový důkaz by byl absolutně neúčinný). Oddíl druhý páté hlavy trestního řádu²² obsahuje úpravu některých aspektů výslechu svědka - především povinnost dostavit se a vypovídat jako svědek; možnost předvolání a předvedení svědka; situace, kdy nesmí být svědek vyslechnut a kdy má právo odepřít výpověď; nárok na svědecké a samozřejmě také postup orgánů činných v trestním řízení při výslechu. Výslech svědka je možné dle ust. § 111a trestního řádu provést prostřednictvím videokonferenčního zařízení - což se využívá především u utajovaných svědků. Utajovanými svědky jsou jednak osoby, kterým hrozí v souvislosti s jejich výpovědí vážné nebezpečí. A také osoby služebně činné u policejního orgánu, pokud byly v trestním řízení použity jako agenti, prováděli předstíraný převod, či se na výše zmíněné činnosti bezprostředně podíleli.²³

Výslech svědka

Dle dikce páté hlavy trestního řádu²⁴ za důkaz v trestním řízení slouží vše, co může přispět k objasnění věci. Stěžejní pro objasnění věci jsou především výpovědi obviněných, svědků, znalecké posudky, ohledání, věcné a listinné důkazy. Výpovědi obviněných a svědků získáme jejich výslechem.

²⁰ Srov. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-868-9873-3, str. 294-295

²¹ Srov. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů; dále jen trestní řád, § 89 odst. 1, 2, 3

²² Srov. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů; dále jen trestní řád, § 97 - § 104

²³ Srov. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů; dále jen trestní řád, § 55 odst. 2, § 102a, § 111a

²⁴ Srov. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů; dále jen trestní řád, § 89 a n.

Prostřednictvím výslechu svědků se orgány činné v trestním řízení (policejní orgán, státní zástupce, soud) mají možnost dozvědět, jak svědek danou událost vnímal, zda zaznamenal nějaký důležitý detail, co mu ulpělo v mysli atd. Tuto výpověď porovnají s ostatním důkazním materiálem a vyhodnotí její věrohodnost. Svědci vypovídají většinou o událostech, jež se staly v minulosti a jimž nebyl přítomný nikdo z vyslychajících, a proto je jejich výpověď nenahraditelným důkazem.

Svědka ve své výpovědi popisuje minulé události, osoby, případně věci a prožité pocity. Vždy záleží, s jakým časovým odstupem je výslech prováděn - čím později, tím hůře se svědkovi vybavují jednotlivé detaily. Věrohodnější je tedy svědecká výpověď ihned po události - například učiněná na policejní stanici bezprostředně po události. Výpověď činěná s několikaletým odstupem času již ztrácí relevanci - bohužel, jak jsem se měla možnost přesvědčit u Obvodního soudu pro Prahu 10 i u Okresního soudu v Teplicích, je běžnou praxí našich soudů řízení o trestných činech, které se udály před více než rokem. Pokud se nejednalo o silný zážitek, který by svědkovi utkvěl v paměti, svědek si tuto událost ani nevybaví, či si ji vybaví až s dopomocí vyslychajícího. Proto se soudce často musí spoléhat na výpověď z přípravného řízení.

Trestní řád nevymezuje podmínky pro svědeckou způsobilost - vypovídat tedy mohou všechny fyzické osoby, které toho jsou schopné - tedy i osoby nízkého věku, duševně nemocné, či cizinci.²⁵

Výslech dítěte

Výslech dětí je velmi obtížný - vyznačuje se „řadou specifických zvláštností podmíněných rozdílným vývojem psychiky v jednotlivých stupních vývoje a dále řadou individuálních zvláštností v jednotlivých složkách psychiky.“²⁶

Pro výslech dítěte v postavení svědka jsou v našem právním řádu zakotvena jistá specifika oproti výslechu dospělého svědka. Zohledňuje se zde především věk dítěte a jeho další duševní vývoj. Vyslychající musí například při poučení dětského svědka přeformulovat

²⁵ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1.9.2011. Praha: Leges, 2011, Student (Leges). ISBN 978-808-7212-929, str. 390

²⁶ MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BARTA a Jaroslav SOUKUP. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968, str. 45

zákonná ustanovení tak, aby dítě přiměřeně svému věku pochopilo, oč v poučení jde.²⁷ Zákon nestanovuje hranici, od jakého věku je možné dítě vyslýchat. Ale z logiky věci vyplývá, že záleží na individuálních vnímacích a vyjadřovacích schopnostech každého dítěte.

Pokud je dětský svědek vyslýchán o okolnostech, jejichž ožívování by u něj mohlo nepříznivě ovlivňovat jeho duševní a mravní vývoj (tedy ne ve všech případech) musí být výslech prováděn zvláště šetrně a pokud možno tak, aby ho nebylo nutné znovu opakovat. V řízení před soudem lze provést důkaz přečtením protokolu nebo přehráním záznamu pořízeného o výslechu.²⁸ Z rozhodnutí Soudního dvora EU o předběžné otázce ve věci C-105/03 (trestní řízení proti Marii Pupino) z 16. června 2005 rovněž vyplývá, že „*vnitrostátní soud musí mít možnost umožnit dětem nízkého věku, které, jako je tomu ve věci v původním řízení, tvrdí, že byly obětmi špatného zacházení, učinit výpověď za podmínek umožňujících zaručit těmto dětem přiměřenou úroveň ochrany, například mimo veřejné soudní jednání a před jeho konáním.*“²⁹

Výslech dětí je dle dikce § 160 odst. 4 TR *neodkladným a neopakovatelným úkonem*. Neodkladným proto, že hrozí nebezpečí ztráty, či zmaření výpovědi (rychlé zapomínání u dětí, nebezpečí ovlivnění), pokud by se důkaz prováděl se zbytečným zpožděním. Neopakovatelným proto, že děti by měly být šetřeny před opakováním výpovědi - u soudu se tento důkaz provádí přehráním videozáznamu, či přečtením protokolu o výslechu.

Speciální úprava pro dětské svědky platí i u zvláštních způsobů dokazování. Konfrontace má být u dětí používána jen zcela výjimečně, pokud je to pro objasnění věci nezbytně nutné a pokud jsou splněny obecné podmínky pro výslech dětského svědka - zejména nesmí dojít k narušení duševního a mravního vývoje.³⁰ Také pro užití rekognice, vyšetřovacího pokusu, rekonstrukce a prověrky na místě je třeba dodržet obecné podmínky výslechu dětí zakotvené v ust. § 102 trestního řádu.³¹ Rekognice pachatele prováděná dítětem probíhá odlišně od rekognice prováděné dospělými - dítě pozoruje - na rozdíl od většiny

²⁷ Srov. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů; dále jen trestní řád, § 101 odst. 1

²⁸ Srov. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů; dále jen trestní řád, § 102 odst. 1, odst. 2

²⁹ Rozhodnutí Soudního dvora EU o předběžné otázce ve věci C-105/03 (trestní řízení proti Marii Pupino) z 16. června 2005, <http://curia.europa.eu>

³⁰ Srov. MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 337 - 339

³¹ Srov. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů; dále jen trestní řád, § 104a odst. 5, § 104b odst. 7, § 104c odst. 3, § 104d, § 104 e

dospělých svědků - skupinu osob skrytě (přes polopropustné zrcadlo). Ve skupině poznávaných osob by mělo být maximálně pět osob (u dospělého svědka může být až o tři osoby více).³²

2. Historie výslechu dětí a literatura k této problematice

Historický vývoj

Přestože dnes trestní řád umožňuje dětskou výpověď jako důkaz v trestním řízení, dříve tomu tak nebylo. Během starověku a středověku nemohly děti do 14ti let vůbec svědčit, stejně, jako ženy v té době. Dle Bamberského hrdelního soudního řádu (1508) nebyly jako svědci připuštěni děti do 20 let a většina žen. Ani v 19. století se situace příliš nezlepšila - děti jsou stále považovány za nevěrohodné svědky - nicméně se objevují i případy, kdy je brána jejich výpověď jako určité vodítko pro vyšetřování. V první polovině 20. století se stále objevují názory poukazující na nepřesnost a nespolehlivost dětské výpovědi - převládá názor, že dítě nedokáže odlišit fantazii od reality. Tento přístup se postupně měnil s příchodem významné osobnosti kriminalistiky - Hanse Grosse. Gross poukazuje na to, že děti (především chlapci) mohou být dokonce věrohodnějšími svědky, než dospělí - oproti dospělým jsou upřímné, netrpí předpojatostí a sobectvím. Také poukazuje na možné nepostihnutelné ubližování dětem, ve chvíli, kdy dítě nemůže pachatele obvinít a svědčit proti němu. Poté je již dětem umožněno svědčit, nicméně s požadavkem jeho znaleckého zkoumání. Po rozšíření této praxe znalci začínají přiznávat, že dětské výpovědi jsou poměrně věrohodné a zakládají se na pravdivých skutečnostech.³³

V šedesátých letech dvacátého století již bylo známo mnoho o dětské psychice a o problematice výslechu dětí. Obtíže však činilo převedení teoretických poznatků do praxe. To dokládá i tento úryvek z tehdejší odborné literatury³⁴: „výslech nedospělců do 15 let nemá být konán v úředních místnostech bezpečnosti... Tento požadavek psychologů a kriminalistů se zdůrazňuje už několik desítek let a ku škodě věci jsou všechna doporučení bezvýsledná...“

³² Srov. MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 345 - 354

³³ Srov. HOLOUBKOVÁ, Jana. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 173. ISBN 80-210-2066-0, str. 76 - 77

³⁴ Viz MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968, str. 63 - 64

Literatura do konce 20. století

Vzhledem k tomu, že se k dětem donedávna přistupovalo jako k nevěrohodným svědkům, neexistuje v historických pramenech příliš mnoho literatury věnující se této problematice. V novodobé historii se začínají objevovat práce zabývající se psychologii výslechu, kde najdeme i některé zmínky o přístupu k dětem. Kniha *Výslech a psychologie*³⁵ v úvodu obsahuje ucelený přehled dosavadní literatury zabývající se výslechem do data vydání této knihy (1966). Kniha *Psychologie a výslechová praxe* vydaná o dva roky později stejným kolektivem autorů, se poměrně podrobně zabývá výslechem dětských svědků. Mezi průkopníky v této oblasti řadíme právě autory dvou výše zmíněných knih - Jana Matiaška³⁶, Bohumila Bárty³⁷ a Jaroslava Soukupa³⁸ - kteří se zabývali soudní psychologií. Jaroslav Soukup sepsal v roce 1960 pro potřeby Ministerstva vnitra příručku *Psychologie*, z níž se později vyvinula dvoudílná publikace *Základy soudní psychologie* - ta se v části věnované výslechům zabývá i věrohodností dětské výpovědi.³⁹ Jako jedna z nejvýznamnějších osobností dvacátého století se do dějin československé kriminalistiky zapsal Ján Pješčák. Kromě obecných kriminalistických prací sepsal v roce 1985 i monografii *Ochrana dětí a mládeže před negativními javmi*.⁴⁰

Současná literatura

Dnes se touto problematikou v České republice zabývá velmi mnoho autorů. Mezi naše současné nejvýznamnější osobnosti v oboru psychologie výslechu řadíme především Ludmilu Čírtkovou, Jana Mečíře, Karla a Dariu Netíkovi, Jana Neumanna, Jožu Spurného a mnohé další.⁴¹ Co se týče konkrétních knižních titulů, Ludmila Čírtková⁴² je například

³⁵ Srov. MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BARTA a Jaroslav SOUKUP. *Výslech a psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966, str. 7 - 19

³⁶ Více viz STRAUS, Jiří a František VAVERA. *Slovník kriminalistických pojmů a osobností*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-807-3802-585, str. 272

³⁷ Více viz STRAUS, Jiří a František VAVERA. *Slovník kriminalistických pojmů a osobností*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-807-3802-585, str. 236

³⁸ Více viz STRAUS, Jiří a František VAVERA. *Slovník kriminalistických pojmů a osobností*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-807-3802-585, str. 295 - 296

³⁹ Srov. STRAUS, Jiří a František VAVERA. *Dějiny kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 441 s. ISBN 978-807-3803-704, str. 319 - 320

⁴⁰ Více viz STRAUS, Jiří a František VAVERA. *Dějiny kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 441 s. ISBN 978-807-3803-704, str. 122 - 129

⁴¹ Srov. STRAUS, Jiří a František VAVERA. *Dějiny kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 441 s. ISBN 978-807-3803-704, str. 312 - 324

⁴² Více viz STRAUS, Jiří a František VAVERA. *Slovník kriminalistických pojmů a osobností*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-807-3802-585, str. 241

autorkou učebnice Forenzní psychologie, Policejní psychologie a řady dalších. Joža Spurný⁴³ napsal například publikace Psychologie výslechu, či Komunikačně náročné situace v policejní praxi. Ačkoli je odborné literatury věnující se tomuto tématu velké množství, v knihách se objevuje poměrně málo nových poznatků. Většinou se jedná o kompilace a o obecně-teoretická pojednání. V knihách ze šedesátých let v literatuře nacházíme rozsáhlou kazuistiku, která se však v současné literatuře, mám dojem, poněkud vytrácí.

II. ZVLÁŠTNOSTI DÍTĚTE Z HLEDISKA PSYCHIKY

1. Dětská psychika

Ontogeneze psychiky dítěte

Růst a vývoj dítěte je závislý na mnoha faktorech - na genetických předpokladech (zdravotní stav rodičů), průběhu těhotenství, porodu a nejranějším dětství, funkčnosti rodiny, poskytování adekvátní péče a také na úrovni socioekonomického, psychosociálního a kulturního zázemí. Dle pozitivních, či negativních účinků se dítě vyvíjí buď zrychleně, zpomaleně, či přiměřeně svému věku. Cílem výchovy je harmonický vývoj - z dítěte postupně vyrůstá rozumově, citově i volně rozvinutá osobnost.⁴⁴

Vývojem člověka (tedy i dítěte) se v průběhu dějin zabývalo mnoho vědců. Mezi nejvýznamnější z nich bezesporu patřili Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, Harry Stack Sullivan, Jean Piaget, Lev Vygotskij a Lawrence Kohlberg. Každý z nich nahlížel na lidský vývoj skrze svůj specifický pohled. Teorie každého z nich měly vždy řadu zastánců i řadu odpůrců. I díky těmto vědcům můžeme dnes na vývoj dítěte pohlížet z různých úhlů a od každé teorie si vzít to podstatné. Na ukázkou uvádím tři různá dělení vývoje člověka. Všechny teorie kladou velký důraz na rozdělení raných stádií života - dospělostí se příliš nezaobírají.

⁴³ Více viz STRAUS, Jiří a František VAVERA. Slovník kriminalistických pojmů a osobností. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-807-3802-585, str. 296

⁴⁴ Srov. KOHOUTEK, Rudolf. *Základy psychologie osobnosti*. Brno: CERM, 2000, ISBN 80-720-4156-8, str. 134 - 135

Teorie Sigmunda Freuda vychází z lidské sexuality. Období lidského života rozdělil do pěti stádií dle psychosexuálního vývoje člověka⁴⁵:

- *Orální stádium* - první rok života, kdy má dítě potěšení z kojení a sání mateřského mléka, svět poznává svými ústy. V popředí jsou fyziologické potřeby - především spánek a příjem potravy.
- *Anální stádium* - druhý rok života se dítě učí vědomě vykonávat potřebu a dle Freuda získává dítě uspokojení z vypuzování či zadržování stolice.
- *Falické stádium* - zhruba od tří do šesti let dítě pociťuje slast ze hry se svými genitáliemi. Začíná si uvědomovat rozdíly mezi pohlavími a zaměřuje své sexuální impulzy vůči rodiči opačného pohlaví. Mezi pátým a šestým rokem pozoroval Freud u dětí tzv. *oidipovský komplex* (dítě shledává v rodiči stejného pohlaví rivala v boji o lásku druhého rodiče), který u normálně se vyvíjejících dětí ustoupí a vývoj přechází do dalšího období.
- *Období latence* - mezi sedmým a dvanáctým rokem nastává klidové období, kdy sexuální impulzy ustupují stranou pozornosti a děti se zaměřují na zvládání každodenních situací.
- *Genitální stádium* - od dvanáctého roku dítě přichází do puberty, kdy (na rozdíl od minulého stádia) hraje sexualita a sexuální slast velkou roli.

Z Freudových myšlenek dále vychází mnoho dalších badatelů, například americký vědec Harry Stack Sullivan - ten klade důraz převážně na mezilidské vztahy - oproti Freudovi zdůrazňuje sociální rovinu vývoje namísto biologické. Dle Sullivana se lidský vývoj skládá ze sedmi fází, které nelze jednoznačně přiřadit k určitému věku⁴⁶:

- 1. Kojenecké a batolecí období (*od narození do rozvinutí artikulované řeči*) - i Sullivan klade důraz na období kojení a tato fáze do značné míry kopíruje orální stadium dle Freuda.
- 2. Předškolní věk (*od rozvinutí artikulované řeči do nástupu na základní školu*)

⁴⁵ ATKINSON, Rita L. Psychologie. 2., aktualizované vydání. Překlad Erik Herman, Miroslav Petržela, Dagmar Brejlová. Praha: Portál, 2003, strany 456 - 458. ISBN 80-717-8640-3

⁴⁶ ATKINSON, Rita L. Psychologie. 2., aktualizované vydání. Překlad Erik Herman, Miroslav Petržela, Dagmar Brejlová. Praha: Portál, 2003, strana 458. ISBN 80-717-8640-3

- 3. Juvenilní období (*mladší školní věk*) - zhruba první dva roky od nástupu do základní školy.
- 4. Prepubescence (*školní věk před objevením se potřeby navazovat vztahy s opačným pohlavím*)
- 5. Pubescence (*od chvíle, kdy se objeví potřeba navazovat vztahy s opačným pohlavím*)
- 6. Adolescence (*navazování vyzrálějších vztahů*)
- 7. Dospělost (*vyzrálý jedinec*)

Dítě se během prvních pár let života výrazně mění - s přibývajícím věkem je schopné stále nových fyzických i psychických dovedností. Uznávaný švýcarský psycholog Jean Piaget rozdělil dětský vývoj na základě dětského myšlení a jejich schopností do čtyř základních stádií⁴⁷:

1. Senzomotorické stádium (*narození až 2 roky*)

- Dítě odlišuje sebe od objektů.
- Dítě rozeznává sebe jako aktivního činitele a začíná jednat záměrně - odhaluje vztahy mezi svým jednáním a důsledky tohoto jednání.
- Dítě si uvědomuje, že objekt bezprostředně nepřítomný pro jeho smyslové vnímání dále existuje.
- Mezi prvním a druhým rokem života začíná dítě používat řeč. Dítě se učí užívat jazyk a vytváří reprezentace objektů pomocí představ a slov.

2. Předoperační stádium (*2 až 7 let*)

- Dítě ještě nechápe určitá pravidla.
- Dítě má problémy s uvědomováním si názorů druhého, nedokáže si představit jiný úhel pohledu než svůj vlastní - egocentrické myšlení.
- Dítě dokáže třídit předměty dle jednoho rysu nezávisle na druhém rysu (předměty stejné barvy nezávisle na jejich tvaru).

⁴⁷ ATKINSON, Rita L. Psychologie. 2., aktualizované vydání. Překlad Erik Herman, Miroslav Petržela, Dagmar Brejlová. Praha: Portál, 2003, strana 77. ISBN 80-717-8640-3

3. Stádium konkrétních operací (7 až 12 let)

- Dítě dokáže logicky přemýšlet o operacích, objektech a událostech.
- Dítě používá abstraktní pojmy, avšak pouze ve vztahu ke konkrétním předmětům.
- Dítě chápe stálost počtu (v 6 letech), množství (v 7 letech) a hmotnosti (v 9 letech)

4. Stádium formálních operací (12 let a více)

- Myšlení na úrovni dospělého člověka.
- Dítě dokáže logicky myslet o abstraktních pojmech a systematicky testovat hypotézy.
- Dítě se zabývá abstrakcí, budoucností a ideologickými problémy.

Ačkoli se díky Piagetovu bádání učinil obrovský pokrok na poli zkoumání dětských schopností, objevují se dnes přesnější výzkumy dokládající, že Piaget schopnosti dětí spíše podceňoval.⁴⁸ A proto je třeba brát výše uvedené věkové rozdělení s rezervou.

Všichni výše uvedení psychologové rozdělili lidský život na stádia vývoje dle různých kritérií. Jedno mají ale společné - všichni kladou silný důraz na období raného dětství. Pokud bychom studovali jejich práce podrobněji, narazíme na to, že každý z nich připisuje psychické problémy v pozdějším životě právě jistým traumatizujícím zážitkům z dětství. Tím zdůrazňují zásadní význam období prvních let života člověka a nepřímo podtrhují nutnost šetřit děti nepříjemných zážitků (například i nešetrně vedeného výslechu).

Temperament a charakter dítěte

Temperament a charakter jsou součástí osobnostního typu člověka, který je zčásti vrozený a zčásti osvojený procesem socializace. Jedná se o dispozice člověka, které určují charakter reakcí, stálost, intenzitu a převažující druh nálady. Na základě podobných rysů jednotlivých lidí byly vytvořeny skupiny dle temperamentu, či charakteru. Již Hippokrates

⁴⁸ Srov. ATKINSON, Rita L. Psychologie. 2., aktualizované vydání. Překlad Erik Herman, Miroslav Petřela, Dagmar Brejlová. Praha: Portál, 2003, strany 76 - 87. ISBN 80-717-8640-3

lidstvo rozdělil do čtyř základních skupin - na melancholiky, flegmatiky, cholery a sangviniky.⁴⁹

Při přístupu k vyslychaným dětem může být užitečné Jungovo dělení - dle postoje k jiným lidem - na extroverty (otevření, komunikativní) a introverty (spíše uzavření, stranící se ostatních). Introvertnímu dítěti trvá delší dobu, než začne vyslychajícímu důvěřovat a komunikovat s ním. Extrovertní dítě bývá suverénní a příliš se neostýchá. Vyslychající toto musí mít v povědomí a brát dítě takové, jaké je - na introvertní dítě příliš „netlačit“ a naopak extrovertní dítě eventuálně „brzdit“.

Dětské vnímání a paměť

Dětské vnímání okolního světa je v mnohém specifické. Proces zapamatování a vzpomínání u nich sice prochází podobnými fázemi jako u dospělých, nicméně informace filtrují hůře.⁵⁰ Děti jsou schopné zapamatovat si mnoho detailů, kterých si dospělý ani nevšimne a naopak ignorují věci, kterým dospělí přikládají větší důležitost. Zapamatují si především to, co je zaujme a na co se zaměřují - neobvyklé, nové, či mimořádné situace. Převládá u nich fotografická a popisná paměť nad pamětí logickou - důležité je to, co mohly poznat svými smysly.

Děti jsou velmi citově založeny, proto jejich výpověď většinou bývá hodně subjektivní. Jsou lehkou manipulovatelné, sugestibilní - říkají to, co si myslí, že chce vyslychající slyšet. Zapamatovat si určitou událost je u dětí možné na kratší dobu, než u dospělých - pod přísunem stále nových informací nejsou schopné udržet starší myšlenky. Pokud po dítěti chceme po delší době, aby si vybavilo určitou situaci, doplní chybějící vzpomínky tím, co slyšelo, svou zkušeností z podobné situace, či si ji nevědomky domyslí pomocí své fantazie. Proto by dítě mělo být vyslechnuto, co nejdříve je to možné.

Dle monografie⁵¹ z šedesátých let nejsou rozdíly mezi vnímáním chlapců a dívek příliš podstatné a jsou přechodného rázu, nicméně několik rozdílů je zde přeci jen uvedeno. Spočívají například v tom, že chlapci mají většinou lepší schopnost popsat osoby, předměty,

⁴⁹ Srov. HOLOUBKOVÁ, Jana. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 173. ISBN 80-210-2066-0, str. 24 - 25

⁵⁰ Srov. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7386-4, str. 324 - 325

⁵¹ Srov. MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BARTA a Jaroslav SOUKUP. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968, str. 45 - 48

technické jevy a více se zajímají o objektivní skutečnosti. Dívky jsou spíše emocionální a více věří své intuici - v jejich vnímání hrají velkou roli sympatie a antipatie. Nicméně dívky (12 - 15 let) prý mají „výborný postřeh a paměť pro události všedního dne.“

III. METODIKA VÝSLECHU DĚTÍ

1. Výslech

Pro správné vedení výslechu je vhodné, když si vyšetřovatel uvědomuje, že se výslech člení na jisté části⁵², kde každá část má svůj opodstatněný význam. Měl by proto vést výslech tak, aby nevynechal žádnou z nich a postupně jimi pokaždé prošel.

Příprava výslechu

Přípravou výslechu rozumíme jakoukoli činnost záměrně vyvíjenou vyšetřovatelem k zajištění konání výslechu. Tyto činnosti můžeme rozdělit do dvou fází - analytické a syntetické:⁵³

Analytická fáze přípravy výslechu

V této fázi si pro sebe vyšetřovatel zjišťuje limity budoucího výslechu - analyzuje své možnosti vedení výslechu (své znalosti, schopnosti a momentální psychický stav), doposud shromážděný důkazní materiál (fakta, domněnky, rozpory a mezery) a osobnost vyslýchaného (všechny dostupné informace o poměrech v rodině, jeho rozumovém a mravním vývoji, mimoškolních aktivitách, o jeho postavení ve školním kolektivu atd. - nestačí pouhý povrchní úsudek). Příprava výslechu dětského svědka musí proběhnout zvlášť pečlivě.

Syntetická fáze přípravy výslechu

Po vyhodnocení informací získaných z analytické fáze si vyšetřovatel vytvoří představu o tom, jak bude pravděpodobně probíhat samotný výslech. Ujasní si předmět a vytyčí cíle výslechu. Rozhodne se o místě a času výslechu. O konání výslechu informuje všechny osoby, které musí být přítomny a zváží přítomnost i dalších možných osob. Předvolání dítěte zajistí prostřednictvím zákonných zástupců dítěte, školy, či jiného zařízení,

⁵² Dále vycházím z členění dle MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika. 2.*, přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 327 - 332

⁵³ Srov. PORADA, Viktor. *Kriminalistika: (úvod, technika, taktika)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-807-3800-383, str. 248 - 250

ve kterém se dítě momentálně nachází. U malých dětí může rodiče požádat, aby si s sebou dítě vzalo oblíbenou hračku.⁵⁴ Dále si vyšetřovatel vypracuje výslechový plán, ve kterém by neměly chybět zásadní otázky, které chce svědkovi položit a důkazy, které může během výslechu předestřít.

Stadia výslechu

Úvodní stadium výslechu

Dítě by mělo v ideálním případě přijít rovnou do výslechové místnosti, bez čekání v čekárně. Pokud se před začátkem výslechu setká vyšetřovatel s dítětem i osobou, která dítě přivedla (většinou rodič), je dobré, aby k této osobě přistupoval přátelsky a zdvořile, nikoli odměřeně. Dítě si těchto projevů velmi všímá a pokud cítí, že jemu blízká osoba s vyšetřovatelem vychází v dobrém, nemá důvod se jí zbytečně obávat.⁵⁵

Na začátku výslechu by měl vyslychající dítěti představit sebe a další přítomné osoby, vhodně ho poučit o jeho právech a začít nezávazný rozhovor o běžných věcech, které se netýkají předmětné události (škola, rodina, záliby, kamarádi, počasí...) a pokládat otázky, na které dítě dokáže jednoduše odpovědět. Dítě tímto získá pocit, že výslech je zvládnutelný. Kontakt s nejmenšími dětmi se nejlépe navazuje skrze hračku, se kterou si dítě hraje - vyšetřovatel se nenásilně zapojí do hry.

Toto úvodní „povídání“ pomůže vyšetřovateli navázat s dítětem kontakt a zároveň během něj splnit formální požadavky na výslech. V této fázi je důležité přimět dítě pravdivě vypovídat - dítě musí cítit, že vyšetřovateli může věřit, a že je důležité, aby vypovídalo. Vyšetřovatel postupně začíná zjišťovat, zda jeho premisy z přípravné fáze odpovídají skutečnosti - v případě potřeby je může průběžně upravovat.

Monologická část výslechu

Hned poté, co je s dítětem navázán kontakt a dítě je ochotné vypovídat, následuje monologická část výpovědi. V této fázi vyšetřovatel nechá dítě spontánně vypovědět vše, na

⁵⁴ Srov. MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BARTA a Jaroslav SOUKUP. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968, str. 21 - 22

⁵⁵ Srov. MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BARTA a Jaroslav SOUKUP. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968, str. 21 - 22

co si v předmětné události vzpomene, aniž by mu do výpovědi kdokoli zasahoval.⁵⁶ Výjimku tvoří pouze případy, kdy dítě evidentně odbočuje od tématu, či se takzvaně „zasekne“. Pokud se jedná o událost, jež trvala určitou dobu a postupem času gradovala (například týrání, sexuální obtěžování...), vyšetřovatel by před započítím vyprávění měl dítě nasměrovat tak, aby začalo od prvních projevů a poté postupně přecházelo do současnosti.

Pro vyšetřování je nejcennější první souvislá výpověď dítěte, která bývá nejvíce autentická. Dítě v této fázi v ideálním případě objasní jak se z jeho pohledu událost stala, jaké byly její příčiny a důsledky. Z líčení by mělo vyplynout, jaký postoj dítě zaujímá k dané události i k zainteresovaným osobám. Vyšetřovatel v průběhu dětského líčení analyzuje obsah výpovědi i nonverbální komunikaci dítěte - zaměřuje se především na rozpory ve výpovědi, věrohodnost informací a nápadné nonverbální projevy.

Dialogická část výslechu

V průběhu monologické části dětské výpovědi si vyšetřovatel sestavuje upřesňující otázky, na které se poté dítěte doptává. Cílem této fáze je aktivním přístupem vyšetřovatele doplnit, konkretizovat a prověřit monolog dítěte. Při pokládání otázek používá vyšetřovatel dětský slovník - vychází z výrazů, které dítě používalo během svého monologu a neustále přihlíží k věku vyslychaného. Pokládané otázky by měly být především dítěti srozumitelné a jednoznačné. Vhodné je pokládání otázek otevřených, které dítě motivují k tomu, aby se více rozpovídalo.⁵⁷ Na uzavřené otázky s možnou odpovědí ano-ne mají (zvláště malé) děti tendence odpovídat „ano“, ačkoli otázce nerozumějí. Vzhledem k tomu, že u dětí může lehkodojít k neúmyslné manipulaci, je nesmírně důležité, aby se vyšetřovatel vyvaroval sugestivních a kapciózních otázek a aby kontroloval své nonverbální projevy, které by mohly dítě ovlivnit.⁵⁸ V některých případech lze použít tzv. kontrární otázky - dítěti se předestře absurdní scénář události a očekává se, že ho začne vyvracet a uvede na pravou míru.⁵⁹ Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že kontrární otázky u malých dětí skutečně fungují.

⁵⁶ Srov. PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, *Psyché* (Grada). ISBN 978-802-4726-182, str. 142 - 146

⁵⁷ Srov. SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-153-3, str. 119 - 120

⁵⁸ Srov. PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, *Psyché* (Grada). ISBN 978-802-4726-182, str. 142 - 146

⁵⁹ Viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, *Vysokoškolské učebnice* (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7386-4, str. 326

Pokud dítě očividně lže, či má potíže s reprodukcí některých skutečností, poskytuje tato fáze výslechu vyšetřovateli prostor k překonání těchto problémů. O této problematice pojednává práce dále.

Ukončení výslechu

Výslech dítěte by měl být zakončen příjemným či alespoň neutrálním povídáním. Malým dětem dáme prostor na hraní si s hračkami. Mělo by tomu tak být proto, aby se dítě přeneslo pryč od špatných vzpomínek a neodcházelo z výslechu rozrušené a vystrašené.

Přestávky během výslechu

Udává se, že dítě průměrně udrží pozornost po dobu dvaceti minut. Kdykoli začne být unavené (motorický neklid, pomalejší řeč, tření si očí) či nepozorné, je vhodné výslech přerušit. Alespoň na několik minut. Dítě si může mezitím hrát s hračkami, kreslit si, či se věnovat něčemu, co nesouvisí s vyšetřovaným případem. Vyšetřovatel může tento čas využít ke krátké poradě s osobami přítomnými za jednocestným zrcadlem a k případnému aktualizování přípravy dalšího průběhu výslechu.

Osoby přítomné výslechu mají právo navrhnout přerušeni, či ukončení výslechu, pokud by pokračování v něm mohlo mít nepříznivý vliv na psychický stav dítěte. Pokud zde nehrozí nebezpečí z prodlení, vyslyšající tomuto návrhu vyhoví a výslech přeruší.⁶⁰

Pokud výslech trvá příliš dlouho, či dítě absolutně odmítá spolupracovat a je evidentní, že není možné v nejbližší době výslech ukončit, odročí ho vyšetřovatel na jiný den.

Jak dítě správně poučit o jeho právech

Poučení dítěte před výslechem je nesmírně důležité, neboť pokud by bylo dítě poučeno nesprávně, či dokonce nebylo poučeno vůbec, je učiněná výpověď naprosto bezcenná. Tuto výpověď nelze použít jako důkaz v trestním řízení. Bylo by ji nutné opakovat, což není, vzhledem k prokazatelným dopadům na dětskou psychiku, žádoucí.

Trestní řád upravuje poučení dětských svědků jen větou: „*Je-li jako svědek vyslyšána osoba mladší než 15 let, je třeba ji poučit přiměřeně jejímu věku.*“⁶¹ Konkrétní naplnění této

⁶⁰ Srov. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů; dále jen trestní řád, § 102 odst. 1, odst. 2

proklamace spočívá již na bedrech samotných vyslychajících. Každý vyslychající si během své praxe osvojí (ať už převezme od zkušenějších kolegů, naučí se na školeních, či sám vymyslí) určité názorné příklady pro lepší pochopení poučení ze strany dítěte.

Poučení pro děti se obsahově téměř neliší od poučení pro dospělé. Vždy je nutné dítě poučit o jeho právech a povinnostech stejně tak, jako dospělé - jedná se především *o poučení o právu na odepření výpovědi, o povinnosti vypovědět úplnou pravdu a nic nezamlčet, o významu svědecké výpovědi*. Nedoporučuje se doslovně citovat znění zákona - mohlo by to na dítě působit zastrašujícím dojmem. Poučení *o trestních následcích křivé výpovědi* je v případě dětí do patnácti let bezpředmětné, vzhledem k tomu, že tyto děti nejsou trestně odpovědné.⁶² Dále je velmi důležité upozornit dítě na to, že pokud neví, či si nemůže vzpomenout, může jednoduše říct „nevím“, či „nepamatuji si“. Děti toto neberou jako samozřejmost a hrozí nebezpečí, že pokud by tuto informaci nedostaly a neznaly by odpověď, znervózněly by, či by se pro to dokonce rozplakaly. Pokud jsou předem ujištěny, že nevadí, pokud si nevzpomenou, jsou klidnější.

Pokud se jedná o čin, kdy je obviněným ze spáchání činu rodič vyslychaného dítěte (či jiný příbuzný dle ust. § 100 TŘ), je důležité v poučení zvlášť zdůraznit, že proti tomuto má právo nevypovídat. Kdyby se tohoto poučení dítěti nedostalo, či dostalo v pro něj nesrozumitelné formě, obhajoba obviněného by jistě namítala, že tento důkaz je nepřípustný. Vyslychající tedy může dítě poučit například takto: „Pokud mi nechceš říct o tom, co tatínek dělal, protože se bojíš, že by za to mohl jít do vězení, nemusíš mi to říkat.“

Velký pozor je třeba si dát také - jak upozorňuje npor. Jaroslava Vítková z oddělení mládeže pražské kriminální policie - na formulaci poučení ohledně pravdivé výpovědi - malé děti nechápou co znamená „říkat úplnou pravdu“. A proto jim vyslychající uvádí konkrétní příklady, které jsou pro ně pochopitelné: „Když řeknu, že mám na sobě bílé tričko, neříkám pravdu - vymyslím si, protože mám na sobě červené tričko, rozumíš?“ Tomu se dítě většinou začne smát a pochopí, co tím vyslychající myslí. „*Nic nezamlčet*“ lze dítěti znázornit na příkladu: „Pokud se mě zeptáš, co mám v kapse a já odpovím, že tam mám kapesník, neřekl

⁶¹ Srov. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů; dále jen trestní řád, § 101 odst. 1

⁶² Srov. CHMELÍK, Jan. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 201 s. ISBN 80-717-8739-6, str. 129

jsem všechno, protože tam mám kromě kapesníku i klíče, podívej - to znamená, že jsem ty klíče zatajil.“

O významu svědecké výpovědi se dítě poučí v závislosti na konkrétním případě. Například takovýmto sdělením: „Víš, že někdo provedl nějakou zlou věc, která se dělat nemá, a proto by bylo správné ho potrestat a vysvětlit mu, že se takto příště nemá chovat. Protože já jsem ho ale neviděl, potřebuji, abys mi řekl, co se stalo a co si všechno pamatuješ. Já se pak postarám o to, aby už nemohl ubližovat ani tobě, ani dalším dětem. Když si to ale necháš pro sebe, může dělat ošklivé věci znovu.“

Dítě by také mělo vědět, že je celý jeho výslech nahráván a že je pozorováno ještě dalšími osobami. Vyslýchající může tyto skutečnosti oznámit například tímto způsobem: „Abych si nemusel psát všechno, co mi říkáš a nerušil tě tím, mám tady kameru, která nás nahrává. Stačí tedy, když mi všechno řekneš jen jednou, už to nebudeš muset nikde opakovat. Za tím zrcadlem jsou další lidé (*uvede jejich profesí - například soudce, psycholog...*), kteří se na nás dívají a pokud se budou chtít na něco zeptat, řeknou mi to o přestávce, takže nás nebudou vůbec rušit, nemusíš se bát.“ Ač některá tato poučení mohou vyznít tak, že by z nich dítě mohlo dostat strach, v praxi tomu tak většinou nebývá.

V závislosti na věku dítěte je přínosné, pokud vyšetřovatel v průběhu poučování vyzývá dítě, aby svými slovy popsalo, jak poučení rozumí.

2. Osoba vyslýchající

Zákon o obětech v ust. § 20 stanoví, že výslech dětí „*v přípravném řízení provádí vždy osoba k tomu vyškolená s výjimkou případů, kdy se jedná o úkon neodkladný a vyškolenou osobu nelze zajistit.*“ Na osobě vyslýchajícího velmi závisí průběh celého výslechu. Úkolem vyslýchajícího je především připravit a iniciovat výslech, poučit osobu vyslýchanou a pokládat jí otázky, dokumentovat výslech a zvažovat další možný postup v případě. Po celou dobu výslechu je třeba udržovat vyvážený poměr mezi získáváním relevantních informací od vyslýchaného a udržováním vhodného psychologického vztahu k vyslýchanému. Také je velmi důležité, aby se vyslýchající mohl na výslech dostatečně soustředit a nebyl na něj činěn jakýkoli nátlak (nadřizeným, médii, příbuznými dítěte...) - toto však může být

velmi těžké zajistit, zvláště u případů, které jsou mediálně sledované, či v situaci, kdy má vyslychající mnoho další práce.⁶³

Ideální vyslychající by měl mít citový vztah k dětem, být slušný, taktní, trpělivý, klidný, vyrovnaný, věcný, laskavý a empatický. Dále by mu mělo záležet na budoucím vývoji konkrétního dítěte.⁶⁴ Výslech závisí na konkrétním vyslychajícím - je irelevantní, zda se jedná o muže, či ženu. Nicméně pokud dítěti ublížil muž, je možné, že bude mít strach i z ostatních mužů (a naopak). V tomto případě je vhodné zvážit, zda výslech provede muž, či žena. U dospívajících dívek, kde existuje podezření na vymyšlení si sexuálního zneužití je lepší, pokud výslech vede žena.

Chyby, kterých je třeba se vyvarovat

Vyšetřovatel by se měl při posuzování vyslychané osoby vyvarovat jistých chyb sociální percepce, které vznikají proto, že podvědomě potřebuje velmi rychle vyhodnotit situaci. Jedná se především o tzv. „hallo efekt“ (*zařazení osoby do určité kategorie pouze na základě prvního dojmu*), konstruování implicitní teorie osobnosti (*přisuzování dalších povahových rysů na základě jiného vypořizovaného rysu této osoby*) a hodnocení na základě osobních konstruktů (*pomocí stereotypů, předsudků, autoprojekcí atd.*)⁶⁵ Všechny výše zmíněné percepční chyby mohou vyšetřování značně zkomplikovat a odvést vyšetřovatelovu pozornost špatným směrem. Pokud si je vyšetřovatel vědom toho, že i u něj může dojít k výše popsanému uvažování, snáze se mu podaří chybám vyvarovat. Jestliže se vyšetřovatel nedokáže přenést přes nesympatie k dítěti, je třeba ho vystřídat jiným - objektivním - vyšetřovatelem. Obdobně platí, že pokud vyslychající podlehe dojemnému dětskému líčení (ačkoli může být nepravdivé), nemůže dále objektivně vést vyšetřování.

Další možné chyby souvisí se stylem komunikace s vyslychaným dítětem. Děti jsou zvýšeně sugestibilní, proto každý, byť nepatrný, náznak během sociální interakce může dětskou výpověď zásadně ovlivnit.⁶⁶ Jde především o přehnanou chválu dítěte, emotivní reakce na vyřčené, zvyšování hlasu vyšetřovatele, velké množství otázek, příliš časté změny

⁶³ Srov. SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-153-3, str. 33 - 35

⁶⁴ Srov. MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BARTA a Jaroslav SOUKUP. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968, str. 61

⁶⁵ Srov. SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-153-3, str. 112 - 115

⁶⁶ Srov. SOUKUP, Jaroslav. *Sebeobvinění a nepravdivá doznání*. Ústav kriminalistiky PF UK, 1973., str. 58

témat, jakékoliv odpoutávání pozornosti dítěte, či soustavné utvrzování se o vyřčeném („*jsi si opravdu, ale OPRAVDU jistý, že to bylo takto?*“).⁶⁷ Tyto chyby mohou vyústit ve ztrátu navázaného kontaktu, či dokonce se kvůli nim ani nepodaří kontakt navázat. Většiny z výše uvedených chyb se v 80. letech 20. století dopustili i vyšetřovatelé v kauze údajného satanisticky motivovaného rituálního zneužívání dětí v McMartinově předškolním zařízení v USA. Šlo především o sugestivní otázky, podsouvání svědectví ostatních, odměňování za chtěnou výpověď, kritiku nechtěné výpovědi, opakované pokládání stejných otázek, spekulování nad vyřčeným atp. Celé toto dlouhé a drahé vyšetřování bylo kvůli přístupu vyšetřovatelů naprosto nepoužitelné.⁶⁸

Některé výzkumy dokonce uvádějí, že pokud dítěti položíme dvakrát tutéž otázku, má tendenci druhou svou odpověď modifikovat ve snaze vyhovět vyslyšajícímu, protože si myslí, že první odpověď nebyla správná. V těchto případech bývá - na rozdíl od výpovědi dospělého - pravdivá první odpověď.⁶⁹

3. Přítomné osoby u výslechu

Kromě osoby vyslyšající a osoby vyslyšchané mohou být výslechu - dle trestního řádu - přítomny i další osoby. Konkrétně se jedná o obhájce obviněného (*případně samotného obviněného, pokud obviněný nemá svého obhájce*), státního zástupce (*dozor nad dodržováním zákonnosti během přípravného řízení*), soudce (*dohled nad dodržováním zákonnosti při výslechu, pokud se jedná o neodkladný či neopakovatelný úkon*), znalce (*k získání, popř. doplnění informací nutných k vypracování zadaného znaleckého posudku*) a případně další k výslechu přizvané osoby (např. tlumočnick). U výslechu dětí by měl být také přítomen pedagog a pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“). Rodiče vyslyšchaného dítěte se výslechu účastní jen tehdy, pokud to může přispět k vyšetřování.⁷⁰

Pokud by všechny výše zmíněné osoby byly s vyslyšchaným dítětem v jedné místnosti, dítě by mohlo být nervózní a nesoustředěné. I z tohoto důvodu se většinou osoby odlišné od vyslyšajícího účastní výslechu jen „na dálku“ - pozorují výslech z monitorovací místnosti,

⁶⁷ Srov. CHMELÍK, Jan. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 201 s. ISBN 80-717-8739-6, str. 126 - 127

⁶⁸ Více viz GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, ISBN 80-246-1293-3, str. 198 - 199

⁶⁹ Srov. HAYES, Nicky. *Aplikovaná psychologie*. Vyd. 1. Překlad Dagmar Břejlová. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-717-8807-4, str. 104

⁷⁰ Srov. SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-153-3, str. 73 - 76

odkud mají možnost pokládat dítěti otázky prostřednictvím vyslychajícího. Pokud není možné zajistit takto dispozičně řešené výslechové prostory a projednávanému případu to není na újmu, mohou být všechny osoby s dítětem v jedné místnosti - tyto však nesmí do výslechu zasahovat bez svolení vyslychajícího.

Psycholog

Během výslechu je přítomnost dětského psychologa vysoce žádoucí - zvláště u případů sexuálního zneužití⁷¹, týrání, či domácího násilí⁷². Před začátkem výslechu si s dítětem může promluvit - vysvětlit mu, co ho čeká a proč je jeho výpověď důležitá. Tento rozhovor by se měl ideálně odehrát bez přítomnosti třetích osob a tak, aby se dítě před výslechem uvolnilo a nemělo zbytečné obavy. Psycholog pozorující výslech může být zároveň pověřen vypracováním znaleckého posudku na vypovídající dítě.⁷³

Pedagog

Jedná se o osobu, která má znalosti a zkušenosti s výchovou mládeže a dokáže přispět ke správnému vedení výslechu s ohledem na předmět výslechu a osobnost dítěte. U většiny výslechů dětí je přítomnost pedagoga vhodná. V některých případech je dokonce nutná - jedná se o případy, kdy ožívování jistých okolností z dětské paměti by mohlo nepříznivě ovlivnit duševní a mravní vývoj vyslychaného dítěte.⁷⁴

Dle konstatování Nejvyššího státního zastupitelství nemůže být v roli přítomného pedagoga jiný vyšetřovatel, byť by měl pedagogické vzdělání.⁷⁵ Také není vhodné, pokud je u výslechu přítomen učitel ze školy vyslychaného dítěte, u kterého existují pochybnosti o objektivním přístupu.

⁷¹ O sexuálně zneužívaných dětech např. viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7386-4, str. 180 - 184

⁷² O domácím násilí a dětech např. viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-078, str. 42-46

⁷³ Srov. KONRÁD, Zdeněk a Dezider BANGO. *Metodika vyšetřování trestných činů souvisejících s domácím násilím*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2007, ISBN 978-80-7251-241-6, str. 37 - 38

⁷⁴ Srov. STRAUS, Jiří a František VAVERA. *Slovník kriminalistických pojmů a osobností*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-807-3802-585, str. 145 - 146

⁷⁵ Srov. CHMELÍK, Jan. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 201 s. ISBN 80-717-8739-6, str. 128

Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Pracovník OSPODu má za úkol především hájit zájmy dítěte. Opatřuje informace o jeho osobních a rodinných poměrech, během výslechu může klást (prostřednictvím vyšetřovatele) doplňující otázky, také může ve prospěch dítěte podávat opravné prostředky.

K zajištění svého poslání spolupracuje OSPOD s rodinou (či jiným zařízením, kde je dítě umístěno), školou, případně s dalšími orgány a institucemi, které dítěti pomáhají (například Bílý kruh bezpečí o.s.⁷⁶, či Salesiánské středisko mládeže).⁷⁷

Rodič

Rodiče by měli být pro vyslychané dítě oporou, proto by měli být dobře informováni o jednotlivých fázích vyšetřování. V ideálním případě by měli dítě připravit na to, co ho zhruba čeká.

Trestní řád stanoví, že rodiče mohou být u výslechu přítomni, pokud to může *přispět ke správnému provedení výslechu*. O jejich přítomnosti rozhoduje vyšetřovatel (většinou po poradě s psychologem). Pokud se vyslychající rozhodne, že rodičům umožní přítomnost u výslechu, měl by tuto skutečnost konzultovat s dítětem. Existují případy, kdy se dítě před rodiči stydí, či před nimi nechce o některých věcech mluvit.

V případě podezření, že se jedná o navedené dítě jedním z rodičů, je krajně nevhodné, aby byl ovlivňující rodič přítomen výslechu.⁷⁸ Stejně tak, pokud je jedním z obviněných i rodič dítěte, je z povahy věci vyloučená jeho přímá účast u výslechu.⁷⁹ Existuje ale i mnoho dalších důvodů, proč není účast rodičů během výslechu vhodná.⁸⁰

⁷⁶ Více viz STRAUS, Jiří a František VAVERA. Slovník kriminalistických pojmů a osobností. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-807-3802-585, str. 31

⁷⁷ Srov. MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 528

⁷⁸ Srov. NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997, ISBN 80-717-9177-6, str. 13

⁷⁹ Srov. MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-1795-728, str. 439 - 440

⁸⁰ Srov. MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968, str. 56 - 57

Obviněný, či jeho obhájce

Aby bylo možné dodržet ustanovení § 102 tr. řádu a nebylo třeba opakovat (pro dítě nepříjemný) výslech, musí mít (dle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod) obviněný během výslechu možnost položit dítěti doplňující otázky - buď přímo sám, nebo prostřednictvím svého obhájce. Jedná se o zásadu kontradiktornosti. V tomto případě může být poté během soudního líčení pouze přečten protokol z přípravného řízení a opětovný výslech dítěte není nutný.⁸¹

4. Prostředí výslechu

Prostředí výslechu můžeme rozdělit na prostředí vnější (konkrétní místnost, kde se výslech koná) a prostředí vnitřní (atmosféra, která na vyslýchaného působí v konkrétní místnosti). Pro optimální průběh výslechu dětského svědka je třeba zajistit útulné a ničím nerušené prostředí - zejména se vyvarovat rušivých vlivů, jako je například zbytečné vcházení cizích osob do místnosti, vyzvánění telefonů apod.⁸² Vždy by měl být brán ohled na to, aby se obě strany výslechu v prostředí cítily dobře - jedná se o psychologický faktor, který by neměl vůbec (či co nejméně negativně) ovlivňovat smysl výslechu.⁸³ S prostředím výslechu souvisí i to, co výslechu bezprostředně předchází. Pokud vyšetřovatelé dítě k výslechu převáží, měli by tak činit v civilním vozidle a bez použití služebních uniforem, aby v dítěti zbytečně nevzbuzovali obavy. Vnější prostředí výslechu se liší v závislosti na tom, o vyšetřování jakého trestného činu se jedná a do jaké míry je (či může být) dítě činem postiženo.

Prostředím výslechu dětských svědků se již v roce 1968 poměrně podrobně a nadčasově zabývala kniha *Psychologie a výslechová praxe*⁸⁴ - kromě výše zmíněných faktorů se podrobněji věnuje i vhodnému klimatu, eliminaci rušivých vlivů a rozmístění osob v místnosti.

⁸¹ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1.9.2011. Praha: Leges, 2011, Student (Leges). ISBN 978-808-7212-929, str. 401 - 402

⁸² Srov. STRAUS, Jiří a Miroslav NĚMEC. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 503 s. ISBN 978-807-3802-141, str. 213

⁸³ Srov. MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Výslech a psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966, str. 172 - 173

⁸⁴ MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968

Vyšetřování méně závažné kriminality

Pokud je vyslýcháno dítě jako svědek či oběť méně závažné kriminality (například u drobných krádeží) a je zde předpoklad, že dítě není činem zvláště traumatizováno, výslech se provádí na jakémkoli vhodném místě. Jedná se (dle situace) především o výslech ve škole, v bydlišti dítěte, na běžné policejní vyšetřovací stanici či na jiném vhodném místě.

U těchto případů většinou není možné zajistit, aby další osoby přítomné výslechu mohly výslech pozorovat z vedlejší místnosti, či pomocí videotechniky. Nicméně je důležité těmto osobám vysvětlit, že výslech povede pouze jeden z nich a dítě nesmí být atakováno otázkami z několika stran.

Vyšetřování závažné kriminality - výslechové místnosti

U výslechu dítěte jako svědka či oběti závažné kriminality (například u sexuálního zneužívání, vražd, domácího násilí či u jiných silně traumatizujících událostí) se dnes pro výslech používají speciální výslechové místnosti (dále jen „SVM“). Jedná se o obrovský pokrok od dob minulých, kdy se děti vyslýchaly ve strohých kancelářích, které na dítě působily neosobně a depresivně.

Dnes najdeme minimálně jednu SVM v každém kraji České republiky. V dubnu 2011 bychom po republice napočítali celkem 31 oddělení, kde byla zřízena SVM.⁸⁵ Od té doby však stále vznikají další, aby mohly adekvátně pokrýt celé území státu.

SVM je složená ze tří místností - z výslechové, monitorovací a technické místnosti.

Výslechová místnost

Samotný výslech dítěte probíhá ve výslechové místnosti. Tato místnost by měla již na první pohled působit útulně a bezpečně, aby se v ní dítě cítilo dobře. Prostředí, ve kterém je výslech dětí prováděn, má nepochybný vliv na emoční a volní procesy dítěte, na jeho svéráznou obrazotvornost, ale také na pravdivost a úplnost výpovědi.⁸⁶ Výslechová místnost bývá vybavena dětským nábytkem, pohodlnými křesly, barevným kobercem a hračkami. Vzhledem k účelu této místnosti zde také nesmí chybět demonstrační pomůcky Jája a Pája

⁸⁵ <http://www.mvcr.cz/clanek/seznam-specialnich-vyslechovych-mistnosti.aspx> (navštíveno 23.8. 2012)

⁸⁶ Srov. MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BARTA a Jaroslav SOUKUP. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968, str. 21 - 22

(podrobněji viz dále). Stěny jsou vymalovány teplými odstíny barev s případnými obrázky s dětskými motivy. Nemělo by se však stát, že místnost bude vyzdobená přehnaně (extrémní barevnost, velké množství plyšových hraček,...) - na dítě to nepůsobí dobře a hůře se pak soustředí na otázky vyslychajícího.

Monitorovací místnost

Ve výslechové místnosti by mělo být přítomno, pokud možno, co nejméně osob - v ideálním případě je zde s dítětem jen jedna osoba. Osoby, které ze zákona musí být přítomny výslechu a další osoby, které si oprávněně přejí u výslechu být, mohou výslech pozorovat z vedlejší monitorovací místnosti přes polopropustné zrcadlo či pomocí videotechniky. Tyto osoby mohou dítěti pokládat otázky prostřednictvím vyslychajícího během krátkých přestávek. Monitorovací místnost je vybavena tak, aby poskytovala pozorovatelům dostatečný komfort a umožnila zapisování poznámek a studium spisů.

Technická místnost

Technická místnost slouží k obsluze technických zařízení používaných při výslechu (videokamery, počítače, audiotechnika...) Pokud je to nezbytné, je možné spojit monitorovací a technickou místnost do jedné místnosti.

5. Dokumentace výpovědi

„Výpovědi se v kriminalistice rozumí sdělení vyslychané osoby, učiněné z důvodů stanovených zákonem před zákonem pověřeným subjektem v průběhu výslechu a zadokumentované podle příslušných právních předpisů.“⁸⁷ O průběhu a výsledcích výslechu se vždy musí sepsat písemný protokol. U dětí se téměř vždy - kvůli předcházení sekundární viktimizaci⁸⁸ a zachycení specifických dětských výrazů - používá také videozáznam, nebo alespoň audiozáznam. Výpověď dítěte u méně závažné kriminality - tedy mimo speciální výslechovou místnost - se buď jen zaprotokoluje, či se dokumentuje pomocí přenosné digitální kamery umístěné na stativu v místě výslechu. Dokumentaci výslechu v SVM je vzhledem ke zde projednávaným případům přikládán výrazně větší význam. Výslech zde snímá z různých úhlů několik videokamer kvůli detailnímu zachycení

⁸⁷ PORADA, Viktor. Kriminalistika: (úvod, technika, taktika). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-807-3800-383, str. 247

⁸⁸ O viktimizaci více viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, ISBN 80-868-9873-3, str. 203 - 205

„vyslychajícího a zejména vyslychané osoby tak, aby byla vidět její nonverbální komunikace, gesta a mimika.“ Zvuk nahrávají „mikrofony způsobilé zaznamenat mnohdy i velmi tichý a špatně artikulovaný hlasový projev vyslychané osoby.“⁸⁹

V dokumentaci musí být vždy uvedeno zejména: identifikace vyšetřujícího orgánu a vyslychaného dítěte; číslo spisu; řádné poučení a potvrzení, že dítě poučení porozumělo; obsah výpovědi (v protokolu bez stylistických úprav, včetně doslovně formulovaných otázek a odpovědí); potvrzení toho, že byl protokol dítěti přečten a dítě k jeho obsahu nemá žádné výhrady; datum a čas začátku i konce výslechu a nakonec podpisy všech přítomných osob.⁹⁰

Při sepisování protokolu je vždy třeba dbát na přesné zachycení specifických slovních obrátů, které dítě používá. Pokud se ve výpovědi objeví slovní obrat, ze kterého nemusí být na první pohled patrné, co znamená, uvede se spolu s ním jeho vysvětlení. Nikdy by nemělo dojít k transformaci dětské řeči do řeči dospělých, neboť by to mohlo vést ke zkreslení významu a ke snížení věrohodnosti výpovědi.⁹¹

Výhodou videozáznamu je mimo jiné možnost přehrávat určité momenty výslechu několikrát po sobě, dokud vyšetřovatel neobjeví něco, čeho si nemusel všimnout během samotného výslechu. Může zde detailněji sledovat nonverbální komunikaci dítěte a zaměřit se na úplné maličkosti. Díky videodokumentaci lze také zpětně posoudit, zda výslech proběhl korektně.

IV. ZVLÁŠTNOSTI VÝPOVĚDI DÍTĚTE A JEHO DŮVĚRYHODNOST

1. Vliv věku dítěte na jeho výslech

Ačkoli je vývoj každého dítěte individuální, u většiny dětí můžeme v jejich chování nalézt jisté společné znaky:⁹²

⁸⁹ <http://www.mvcr.cz/clanek/standard-vybaveni-specialni-vyslechove-mistnosti-pro-detskeho-ucastnika-restniho-rizeni.aspx> (citováno 2.12. 2012)

⁹⁰ Srov. MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 337

⁹¹ Srov. MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 525 - 526

⁹² Srov. HOLOUBKOVÁ, Jana. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 173. ISBN 80-210-2066-0, str. 77 - 78

2 - 4 roky

Do této skupiny patří i mladší děti, pokud již jsou schopné vypovídat. Zhruba do čtyř let věku dítěti splývá jeho fantazie se vzpomínkami, dítě je velmi sugestibilní a ovlivnitelné. V tomto věku je zvlášť důležité vyloučit možnost ovlivňování dítěte zainteresovanými osobami. Pro takto malé děti je vysoce obtížné souvisle mluvit o určité události v časové souslednosti. Nicméně při položení srozumitelných otázek na ně dokážou spolehlivě odpovídat. Výpověď krátce po události bývá vysoce spontánní - dítě má v živé paměti to, co se stalo.

5 - 7 let

V tomto věku již dítě odlišuje fantazii od reality a pomalu se učí chápat ironii. Děti v tomto věku jsou typicky schopné velmi přesně si vybavovat zážitky - jedná se o tzv. eidetickou vlohu. Událost dokážou popsat do naprostých detailů, kterých si okolí ani nemusí povšimnout. O tuto schopnost později přijdou.

8 - 15 let

S dítětem v tomto věku se již dá komunikovat téměř jako s rovnocenným partnerem. Udává se, že dívky v tomto období jsou méně spolehlivé ve výpovědi o sexuálních záležitostech.

2. Komunikace dítěte během výslechu

Komunikace je způsob dorozumívání, během něž dochází k výměně informací. Komunikaci můžeme rozdělit na verbální (pomocí slov) a nonverbální (pomocí gest). Dalším pro výslech užitečným dělením komunikace je dělení na záměrnou a nezáměrnou komunikaci. Komunikace mezi subjekty se skládá z několika možných interakčních podob, které jsou v každé konkrétní komunikaci zastoupeny v jiném poměru. Jedná se o tyto podoby: hledání (*např. pokládání otázek*), nabízení (*např. poskytnutí informací*), odepření (*např. neodpovědět na otázku*), odmítnutí (*např. popření domněnky*), akceptování (*např. souhlas s názorem*) a ignorování (*např. nevyužití nabízené pomoci*) určitých informací.⁹³

⁹³ Srov. SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-153-3, str. 115 - 127

Komunikace během výslechu je specifická tím, že v sobě obsahuje psychologicky a právně relevantní informace. Tyto informace musí být oběma stranami neustále správně vyhodnocovány - pokud například vyšetřovatel dítě poučí tak, že si to dítě špatně vyloží, může přestat spolupracovat; nebo naopak pokud si vyšetřovatel vykládá hrubě nepřesný dětský odhad fyzikální jednotky jako lhaní, může dítěti přestat věřit. Aby mohl vyšetřovatel správně pochopit a interpretovat informace, které mu dítě sděluje, musí mu umět naslouchat a porozumět tomu, proč dítě vypovídá, jaké jsou jeho momentální potřeby, jak vnímá výslech a své postavení v něm.⁹⁴

Dětem se obvykle velmi uleví, pokud se mohou se svými zážitky někomu svěřit. Dítě má ve světě dospělých (jak si všiml již Alfred Adler⁹⁵) imanentní pocit méněcennosti - dospělí k němu přistupují tak, že je malé, hloupé, ničemu nerozumí. Tento přístup by se však během výslechu objevit neměl. Dítě by mělo být vyslychajícím partnerem při rozhovoru a mělo by to takto cítit.

Verbální komunikace dítěte

Verbální komunikací rozumíme druh komunikace, při níž používáme mluvený či psaný jazyk - především slova použitá ve větách, která mají svůj smysl. U dětí bývá bariérou v rozhovoru poměrně nízká slovní zásoba - pokud dítě neví, jak něco pojmenovat a vyslychající mu nabízí určitý pojem, nemusí mu dítě správně porozumět. Vyšetřovatel by měl také používat co nejsrozumitelnější slova prostá ironie a nadsázky - tu děti zhruba do šesti let nejsou schopné pochopit. Děti často používají vymyšlená slova, expresivní výrazy - tzv. dětskou řeč. Nejedná se vždy nutně o zdobnělé výrazy. Zvlášť u případů sexuálního zneužití vyslychající zjišťuje, jak dítě označuje pohlavní orgány (např. „pindík“, či „kačenka“) - pro lepší dorozumění se s dítětem. Problematické například může být, jak mě upozornila npor. Vítková, pokud dítě označuje slovem „prdelka“ (kromě obecně chápaného významu slova) také ženský pohlavní orgán.

Verbální komunikaci používáme - na rozdíl od nonverbální - většinou úmyslně. Říkáme, co říci chceme. Občas se ale stane, zvlášť dětem, že řeknou i něco, co nechtěly.

⁹⁴ Srov. SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-153-3, str. 117 - 118

⁹⁵ Viz HAYES, Nicky. *Aplikovaná psychologie*. Vyd. 1. Překlad Dagmar Břejlová. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-717-8807-4, str. 67

Důležitý je především obsah vyřčeného - zaměření se na to, co ve výpovědi převládá (rodinné problémy, egocentrismus,...) Takto lze například odhalit lež.

Během verbálního projevu je důležitý také způsob řeči - jedná se o paralingvistické znaky řeči. Vyřčená slova může dítě pronést hlasitě, či tiše; stoupavým, či klesavým tónem. Během mluvení se může zadržávat, přeříkat, používat parazitická slova atd. - to může vypovídat o silné nervozitě, či jiném druhu citového rozrušení.⁹⁶

Pro dětské uvažování je typické *zabíhavé myšlení*⁹⁷ - dítě při rozhovoru běžně odbočuje k nepodstatným vedlejším tématům, často se opakuje, nerozlišuje důležité informace od nedůležitých. Neumí se spontánně vracet k původním myšlenkám - vyslychající ho musí v těchto situacích přiměřeně a s citem usměrňovat.

Nonverbální komunikace dítěte

Nonverbální komunikace, tedy komunikace bez používání slov, nám pomáhá vyjádřit především emoce, vztahy, psychické rozpoložení, či dokresluje vyřčená slova. K tomuto druhu komunikace slouží rozličná gesta, pohyby, doteky, mimika, či oční kontakt.⁹⁸ U dětí se jako užitečný prostředek výslechu užívá i kresba, či názorné ukázky na již zmíněných demonstračních panenkách. Při výslechu je nezbytné všechny tyto projevy posuzovat spolu s verbálními projevy a na základě těchto poznatků učinit závěr o vyslychaném.

Řeč těla - mimika, gestikulace, proxemika...

Emoce bývají, zvláště u dětí, silně zachyceny v řeči těla - v mimických a gestikulačních projevech. Mimika (výraz ve tváři) navenek sděluje momentální duševní stav - překvapení, smutek, strach... Pokud je člověk v určitém napětí, jeho výraz se příliš nemění. Také pohledy očí (vizika) mohou napovědět, co si dítě myslí - zda odvrací zrak, dívá se upřeně do očí, či udržuje normální oční kontakt. Pokud je dítěti oční kontakt nepříjemný, nabízí se možnost zaměstnat ho po dobu výslechu například kreslením (pokud to není na obtíž soustředění). Stejně jako mimika, i gesta nám pomáhají lépe vyjádřit vyřčená či nevyřčená

⁹⁶ Srov. HOLOUBKOVÁ, Jana. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 173. ISBN 80-210-2066-0, str. 62 - 63

⁹⁷ Srov. KOHOUTEK, Rudolf. *Základy psychologie osobnosti*. Brno: CERM, 2000, ISBN 80-720-4156-8, str. 23

⁹⁸ Srov. SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-153-3, str. 116

slova - pokrčení rameny, pokývání hlavou, naznačení pohybu.⁹⁹ Děti hojně využívají řeči těla, protože mnohdy nevědí, jaká zvolit vhodná slova k popisu věci, případně se stydí a raději jen pokývají hlavou. Pokud děti neznají fyzikální jednotku a nejsou schopné udat žádný odhad velikosti určitého předmětu, mohou naznačit pomocí rozpětí prstů, či paží.

Dalším druhem nonverbální komunikace je proxemika (prostorová vzdálenost mezi lidmi). Vyslychající by měl vysledovat, jaká vzájemná vzdálenost je dítěti příjemná. Některé děti mají potřebu být druhému blízko, jiným je to nepříjemné a vyžadují větší odstup. S tím také souvisí vzájemná vertikální poloha - vzájemná výška očí. Pokud vyšetřovatel při výslechu stojí a dítě sedí, bývá to dítěti nepříjemné - pokud sedí oba a výška očí je zhruba ve stejné úrovni, dítě má lepší pocit.

U většiny dětí se můžeme setkat s problémem těkavosti - dítě je roztržité, nedokáže se soustředit, či nevnímá pokládané otázky.¹⁰⁰ Tento stav je pro vyšetřovatele velmi nepříjemný a každý vyšetřovatel si k těmto dětem musí najít svou cestu - i zde platí, že každý případ je jedinečný a univerzální rada zde neexistuje.

Emoce a emoční projevy

Emoce jsou jednou z forem odrazu reality v naší psychice - jde o subjektivní psychický proces prožívání vztahu člověka k určitému předmětu. Prožíváme emoce různé intenzity - kladné (radost, nadšení, láska) i záporné (strach, nespokojenost, hněv). Na každou osobu působí konkrétní emoce individuálně - někoho může daná emoce motivovat, jiného naopak. Většinou platí, že pokud má člověk (a dítě obzvláště) v dané chvíli strach, hledá nebezpečí i tam, kde nehrozí - děti například během nočních hlídek na letních táborech slyší v lese zloděje, ač tam nikdo není, protože v sobě mají zakódovaný strach ze tmy. Tento stav ještě posílí, pokud dítěti někdo předtím řekne něco znepokojivého - kamarád si například vymyslí, že z nedaleké ZOO utekl lev. V tuto chvíli může dítě být natolik ovládnuto strachem, že není ničeho schopné. Je to důkazem toho, jak silný vliv mají na dítě emoce. Během výslechu by měl vyšetřovatel analyzovat, zda prožité zážitky, vztahy v rodině a poměr

⁹⁹ Srov. MATOUŠKOVÁ, Ingrid a Joža SPURNÝ. Komunikace náročných situací v policejní praxi. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9837-7, str. 27 - 31

¹⁰⁰ Srov. MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BARTA a Jaroslav SOUKUP. *Výslech a psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966, str. 56

k pachateli odpovídají emocím, které dítě prožilo a prožívá.¹⁰¹ Mezi nežádoucí emoce u výslechu patří především strach dítěte (z vyšetřovatele, z prostředí) a naopak vysoce žádoucí je zde důvěra (dítěte ve vyšetřovatele, ale také v sebe a ve svou vlastní výpověď).

Emoce jsou kromě subjektivního prožitku doprovázeny řadou somatických projevů. Některé z těchto projevů lze do určité míry regulovat - smích, pláč, mimika, gestikulace. Druhou skupinu projevů tvoří ty, které téměř nelze potlačit - změna krevního tlaku, tepové frekvence, svalové napětí, rozšíření/zúžení zornic, pocení, závrať, pomočování, poruchy spánku...¹⁰² Zvláště děti mají problém s ovládním emočních projevů. Je na nich většinou jasně poznat, co si myslí - neumí se příliš „přetvařovat“. Při líčení minulých událostí se často rozpláčou - potřebují uvolnit nashromážděné emoce. Mnohdy se jim poté uleví a díky rozhovoru se mohou se situací vnitřně vypořádat.

Nálada dítěte

Jedná se o déletrvající funkční nastavení emočního systému, na němž je závislé, zda a jak bude dítě ochotné vypovídat. Nálada může negativně ovlivnit dětskou pozornost, proces vzpomínání si, myšlení a především chování. Na základě působení určitých podnětů (dobrá zpráva, jídlo, jistá forma motivace) může dojít ke zlepšení nálady.¹⁰³ Pro výslech je žádoucí dobré rozpoložení dítěte. Pokud má dítě špatnou náladu a vyšetřovatel (ani jiné přítomné osobě) se dítě nepodaří rozveselit, výslech v tento okamžik nebude úspěšný a je třeba ho odložit na jiný den.

3. Znalecké posudky

Pokud existují závažné pochybnosti o tom, zda je svědek schopen správně vnímat a vypovídat, je možno přibrat znalce z oboru psychiatrie k vyšetření duševního stavu svědka.

¹⁰¹ Srov. MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Výslech a psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966, str. 39 - 41

¹⁰² Srov. HOLOUBKOVÁ, Jana. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 173. ISBN 80-210-2066-0, str. 17 - 18

¹⁰³ Srov. HOLOUBKOVÁ, Jana. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 173. ISBN 80-210-2066-0, str. 19 - 20

Svědék však nesmí být pozorován ve zdravotnickém ústavu, což je možné u vyšetření duševního stavu obviněného.¹⁰⁴

Pokud je to účelné ke zjištění podstatných okolností případu, může být nařízeno vyhotovení psychologického, či psychiatrického posudku (případně je možné nechat vypracovat oba dva posudky). Pokud je to možné, posudek by měl vypracovat specialista z oboru dětské a dorostové psychologie/psychiatrie zapsaný v seznamu znalců. Výjimečně může být ke specifickému případu přibrána v seznamu nezapsaná, ale přesto odborně erudovaná osoba.¹⁰⁵

Psychologický posudek se vyhotovuje zejména ke zjištění stupně rozumového a mravního vývoje dítěte. Dítě může být zaostalé z různých důvodů - v důsledku vrozeného tělesného či mentálního postižení, nesprávné socializace v rodině, či dlouhodobého pobytu v ústavním zařízení.¹⁰⁶ Psychiatrický posudek zjišťuje, zda dítě netrpí nějakou formou duševní nemoci - depresi, schizofrenií, či například nemá sebedestruktivní sklony. Tyto posudky by měly vyšetřovateli pomoci určit, zda je výpověď dítěte věrohodná, či zda je zde předpoklad, že má dítě například tendence zveličovat, či naopak bagatelizovat své problémy.

Věrohodnost se zde posuzuje ve dvou rovinách - obecná věrohodnost (zda je dítě schopné zaregistrovat, zapamatovat si a poté reprodukovat nějakou událost) a specifická věrohodnost (vztahující se ke konkrétní kauze - zda se skutečně stala tak, jak ji dítě popisuje).¹⁰⁷ Je nutné si uvědomit, že i obecně nevěrohodný svědek může v konkrétním případě podat věrohodnou výpověď (a naopak) - generalizace na nevěrohodné a věrohodné svědky je tudíž nevhodná.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Srov. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů; dále jen trestní řád, § 105, § 118

¹⁰⁵ Srov. KONRÁD, Zdeněk a Dezider BANGO. Metodika vyšetřování trestných činů souvisejících s domácím násilím. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2007, ISBN 978-80-7251-241-6, str. 51

¹⁰⁶ Srov. MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika. 2.*, přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 527 - 528

¹⁰⁷ Srov. PAVLOVSKÝ, Pavel. Soudní psychiatrie a psychologie. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, *Psyché* (Grada). ISBN 978-802-4726-182, str. 142 - 146

¹⁰⁸ Srov. NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997, ISBN 80-717-9177-6, str. 102 - 104

V zadání psychologického znaleckého posudku se uplatňují tyto typy otázek:¹⁰⁹

- Posuďte intelektové schopnosti dítěte. Jsou odpovídající věku dítěte?
- Je zkoumaná osoba schopna (vzhledem ke svému věku a intelektovým schopnostem) zapamatovat si a reprodukovat prožitý děj?
- Projevují se u zkoumané osoby sklony ke konfabulaci a v jakém směru?

V. ZVLÁŠTNOSTI PSYCHOLOGICKÉHO PŮSOBENÍ NA LŽIVĚ VYPOVÍDAJÍCÍ DÍTĚ

1. Proč děti lžou?

V praxi se často stává, že dítě vezme své obvinění zpět a prohlásí, že si vše vymyslelo, nebo se objeví důkazy, které učiní dětskou výpověď nevěrohodnou - pro to mohou existovat různé důvody, které lze rozdělit do dvou hlavních skupin:

- První skupinu tvoří případy, kdy se případ opravdu stal, avšak dítě se z jistého důvodu rozhodne vzít své svědectví zpět. Například proto, že obviněný všechna nařčení popřel a dítě má pocit, že mu nikdo nevěří; nebo může být pod tlakem obviněného, který mu vyhrožuje ústavní výchovou, či ho jinak emočně vydírá („když půjdu do vězení, maminka bude smutná, nebude mít peníze a budete spát pod mostem...“). U zneužívaných dětí se jedná o tzv. *akomodační syndrom*¹¹⁰ - specifické chování dětí, která dlouhodobé zneužívání ze strany blízké osoby utajují, trpí pocity bezradnosti a bezvýchodnosti. Pokud se případ začne řešit, vypovídají rozporuplně a často berou svá svědectví zpět. Sami v sobě dokážou vytěsnit prožité události.
- Druhou skupinu případů tvoří obvinění, která se nezakládají na pravdě - dítě si je vymyslelo. A to buď samo, nebo jej k tomu někdo navedl. O obou skupinách pojednávám níže.

¹⁰⁹ CHMELÍK, Jan. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 201 s. ISBN 80-717-8739-6, str. 121

¹¹⁰ Více o akomodačním syndromu viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7386-4, str. 327 - 330

Znaky poukazující na lživou výpověď

„Lež je nepravdivý výrok, jehož nepravdivosti si je člověk vědom.“¹¹¹ Z této definice vyplývá, že fantazijní zpracování reality, kterému dítě skutečně věří, bychom za lhaní označovat neměli, ač může mít podobné důsledky, jako lež. Fantazie hraje v dětském věku významnou roli, neboť dítě nemá dostatek životních zkušeností, a proto si jisté skutečnosti musí domyslet - „fantazírování“ je u dětí přirozené. Malé děti fantazii používají u věcí, které si samy jinak nedovedou objasnit, starší děti si takto vymýšlí spíše proto, aby se mohly pochlubit svou informovaností.¹¹²

Zkušený znalec (i vyšetřovatel) by měl být schopen rozpoznat, kdy dítě používá naučené fráze, vyslechnuté výrazy z cizích rozhovorů, či své vlastní vzpomínky na události, jichž bylo dítě svědkem. Pokud dítě na otázky odpovídá spontánně a je schopné popsat těžko domyslitelné detaily, je zde předpoklad, že nebylo ovlivněno.¹¹³ Pokud dítě popisuje událost a je evidentní, že tomu, co se stalo příliš nerozumí, většinou se jedná o pravdivou výpověď - pokud si dítě událost vymyslí, konstruuje ji tak, aby ji rozumělo. Mnoho může také prozradit řeč těla.¹¹⁴ Nicméně stále není jisté, zda si dítě vše nevymyslelo samo. Děti, kterým bylo opravdu ublíženo (či byly svědky něčeho nepříjemného) jsou vystrašené, při popisování událostí dělají pauzy a detaily přidávají teprve postupem času.¹¹⁵ Pokud dítě mluví pravdu, intonace jeho řeči je uvolněná, nenucená, modulačně bohatší a hlas je silnější.¹¹⁶

Dětská lež bývá zpravidla málo promyšlená a silně založená na citech - strach, stud, kamarádství... Také nenávisť a žárlivost jsou city, které mohou ovládnout dítě do té míry, že nepravdivě obviní druhou osobu proto, aby se jí pomstilo.¹¹⁷ Velmi častým motivem dětské lži bývá ochrana sebe, či ochrana osoby blízké před určitými nepříznivými následky.

¹¹¹ MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968, str. 48

¹¹² Srov. MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Výslech a psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966, str. 81

¹¹³ Srov. PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, *Psyché* (Grada). ISBN 978-802-4726-182, str. 142 - 146

¹¹⁴ Více viz BOUKALOVÁ, Hedvika. *Interakce a komunikace ve vyšetřování trestné činnosti z pohledu psychologie*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2012, ISBN 978-807-3084-097, str. 64 - 70

¹¹⁵ Srov. PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, *Psyché* (Grada). ISBN 978-802-4726-182, str. 148 - 150

¹¹⁶ Srov. HOLOUBKOVÁ, Jana. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 173. ISBN 80-210-2066-0, str. 77 - 78

¹¹⁷ Srov. SOUKUP, Jaroslav. *Sebeobvinění a nepravdivá doznání*. Ústav kriminalistiky PF UK, 1973, str. 56 - 57, 72 - 73

U starších dětí může lež souviset se sexuálními představami, či s misinterpretací chování určitého člověka (zpravidla opačného pohlaví).

Většina dětí nedokáže své emoce ovládat natolik, aby se například při předložení překvapivého důkazu neprořekla, či na sobě nedala ve výrazu něco znát.¹¹⁸ Pokud dítě lže, projevuje se nejistě, používá neurčité odpovědi a často váhá, či mlčí. Někdy však - aby zakrylo svou nejistotu - je naopak příliš upovídané.

Dítě, které si vymýšlí

Důvodů, proč si dítě samo vymyslí, že mu někdo ublížil, můžeme najít několik - od toho, že na sebe jen chce přitáhnout pozornost svých vrstevníků či dospělých; přes to, že se bojí říct pravdu a vymyslí si imaginární pachatele (jako například Petr - viz níže), až po jistý druh pomsty. Také se může jednat o kombinaci výše zmíněných faktorů (případ „Jany“ - viz níže). Příležitostné lhaní se objevuje u každého dítěte (i dospělého) a pokud nepřekročí jistou míru, nemusí být na škodu.

Kazuistika

Na následujících dvou mediálně sledovaných případech z nedávné doby bych ráda ilustrovala konkrétní možné příčiny a důsledky nepravdivého obvinění, vzneseného dětmi:

- Čtrnáctiletá dívka z Ostravy, řekněme jí například Jana, si vymyslela, že se jí pokusil znásilnit neznámý pachatel. Událost nejprve popisovala tak věrohodně, že policisté dlouho pátrali po údajném pachateli, jehož portrét dívka sestavila a dokonce našli člověka, který odpovídal popisu. Tento člověk však na místě činu být nemohl. Znalecký posudek na dívčin duševní stav uvedl, že si dívka pravděpodobně vše vymyslela. Tomu nasvědčovaly i další důkazy. Po dalším výslechu, během něhož dívka změnila výpověď, se ukázalo, že si vše vymyslela proto, že měla pocit, že si jí rodiče dostatečně nevěnují.¹¹⁹ Jana na sebe chtěla upoutat pozornost rodičů a zároveň se jim tímto způsobem pomstít za to, že se jí dostatečně nevěnují. To se jí pravděpodobně povedlo. Nicméně kromě zbytečné práce vyšetřovatelů a strachu místních obyvatel z násilníka,

¹¹⁸ Srov. MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 525 - 529

¹¹⁹ http://ostrava.idnes.cz/divka-z-poruby-si-vymyslela-znasilneni-fc1-/ostrava-zpravy.aspx?c=A120803_163711_ostrava-zpravy_jog (navštíveno dne 4.2. 2013)

mohou takovéto případy vést k tomu, že pokud se něco podobného v budoucnu opravdu stane, vyšetřovatelé nebudou obětem primárně věřit. Navíc, pokud je na základě sestaveného vymyšleného portréту stíhán nevinný člověk, může to pro něj znamenat velmi nepříjemné důsledky (nedůvěra okolí, ztráta dobré pověsti, postavení mimo pracovní poměr, či v krajním případě odsouzení k trestu odnětí svobody).

- Patnáctiletý Petr z Břeclavi si svou neopatrností ublížil do té míry, že mu musela být odebrána ledvina. Nejspíš se ale bál reakce své matky, a proto se nepřiznal, že si zranění způsobil sám. Řekl, že byl napaden neznámými Romy. Případ začala vyšetřovat policie. Chlapcova výpověď však nepůsobila příliš věrohodně, a proto byl podroben fyziotekčnímu vyšetření. Vyšetření ukázalo, že chlapec nejspíš neříká pravdu, což sám později potvrdil. Rodina se poté veřejně omluvila.¹²⁰ Snad všechna celostátní média o tomto případu průběžně informovala veřejnost. Údajné napadení mladíka romskou skupinou odstartovalo vzhledem k momentálním náladám ve společnosti několik demonstrací a další zbytečnou vlnu nenávisti vůči romské menšině - to vše jen proto, že chlapec lhal a média tyto lži šířila.

Oba výše popsané případy zařazují do skupiny těch, které se nestaly a děti si je vymyslely. Všechny důkazy tomu nasvědčují. Nicméně téměř vždy existuje jistá pochybnost - zda dítě přeci jen nebylo někým donuceno popřít pravdivé obvinění. Proto je důležité každému, byť údajně vymyšlenému dětskému příběhu věnovat jistou pozornost a zjistit, zda si dítě opravdu vymýšlí. Ostatně to také vyplývá z principu oficiality - „*samotné zpětvzetí oznámení nezabavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti pokračovat v řízení a vyhledávat i jiné důkazy vedoucí k objasnění pravdy.*“¹²¹

Ovlivněné (navedené) dítě

K ovlivňování dítěte dochází například během rozvodového řízení rodičů, kdy se jedná o jeho svěření do péče. Ovlivňující rodič spoléhá na to, že soud nepovolí trestně stíhanému rodiči styk s dítětem. Často se proto stává, že pokud chce jeden z rodičů zabránit styku dítěte s druhým rodičem, zmanipuluje své dítě tak, aby vypovídalo o skutečnostech, které se nestaly.

¹²⁰ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/178329-mladik-z-breclavi-si-napadeni-vymyslel-bal-se-reakce-matky/> (navštíveno dne 4.2. 2013)

¹²¹ MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 69

Vsugeruje dítěti, co a jak má vypovídat. Nemusí se však vždy jednat o přímý návod k účelovému lhaní. V rodině může docházet k misinterpretaci chování obviňovaného rodiče, či obviňující rodič může trpět duševní chorobou, při které dochází k psychotické produkci. Dítě je lehce ovlivnitelné a interpretuje postoje zastávané v rodině - zvláště postoje toho, kdo na něj má nejsilnější vliv při jeho výchově.

Výrazným znakem navedené výpovědi je používání odborných termínů nepřiměřených věku a rozumové úrovni konkrétního dítěte. Malé děti například běžně nepoužívají slova jako „vagina“, „penis“, či „sex“. Pokud dítě používá pro svůj věk nepřirozená slova či fráze, je tu velká pravděpodobnost, že se jedná o dítě navedené. Dalším znakem bývá to, že dítě nedokáže popsat posloupnost událostí a udává jen velmi málo podrobností - popisovaný příběh dokáže jen stereotypně opakovat.¹²² I zde se však mohou vyskytnout výjimky - vždy je třeba přihlížet k sociálnímu prostředí, ze kterého dítě pochází, k dosaženému vývojovému stupni intelektu dítěte a jeho běžnému způsobu vyjadřování.

K ovlivnění dítěte může překvapivě dojít i během výslechu. Z dlouholeté praxe je známo, že dětské myšlení se při hledání odpovědi na otázky spíše než do minulosti zaměřuje na to, co si vyšetřovatel (autorita) přeje slyšet. Pravděpodobně za to může náš vzdělávací systém, který je nastaven podobným způsobem.¹²³

2. Psychologické působení na lživě vypovídající dítě

Pokud si dítě myslí, že je v jeho zájmu nevypovídat pravdu a nespolupracovat s vyšetřovatelem, jedná se o konfliktní situaci, kdy jsou zájmy vyšetřovatele v rozporu s (domnělými) zájmy dítěte. Pro úspěšné objasnění případu je důležité, aby vyšetřovatel dítě přesvědčil, že by mělo vypovídat pravdu. Měl by toho docílit „*vhodným působením na city a rozum vyslýchaného v souladu s požadavky zákonnosti a etiky, s cílem dokázat nesmyslnost a neudržitelnost lživé výpovědi.*“¹²⁴

Pokud vyšetřovatel vytyčí vyšetřovací verzi o lživě výpovědi, měl by zjistit, jaká je příčina - proč dítě lže. Toho dosáhne analýzou dosavadní výpovědi, okolností případu,

¹²² Srov. PAVLOVSKÝ, Pavel. Soudní psychiatrie a psychologie. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, Psyché (Grada). ISBN 978-802-4726-182, str. 148 - 150

¹²³ Srov. MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Výslech a psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966, str. 122 - 123

¹²⁴ MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 332 - 336

rodinného prostředí, či jiných vlivů, které mohou dítě motivovat ke lhaní. Pokud se tyto domněnky potvrdí, pracuje na odstranění těchto příčin tak, aby dítě nemělo důvod lživě vypovídat - například pokud má dítě strach z podezřelého, zařídí umístění podezřelého do vyšetřovací vazby. Pokud se dítě stydí, a proto lže, měl by si s ním vyšetřovatel citlivě promluvit a nabídnout mu například demonstrační loutky, na kterých může jednodušeji ukázat, co se stalo. V této fázi je velmi důležitá důvěra dítěte ve vyšetřovatele.

Dalšími faktory, které mohou napomoci ke změně konfliktní situace může být apelace na kladné charakterové vlastnosti a morální cítění dítěte. Rozhodující může být také vědomí, že tato výpověď je velmi důležitá, protože pokud nebude říkat pravdu, trestný čin se může opakovat a budou trpět další lidé.

Pokud se dítě začne zaplétat do lživé výpovědi, je vhodné na tyto rozpory upozornit a žádat po dítěti jejich vysvětlení. Stejně tak, pokud existují důkazy, které jsou v nesouladu s výpovědí. Pokud si dítě uvědomí, že lhaní je již neúčelné a neudržitelné, existuje předpoklad, že přestane lhát. Může se však stát, že dítě vypovídá pravdivě, ale některé mezery ve své paměti domýšlí tak, aby do sebe lépe zapadaly. V tomto případě může dítě předkládání rozporů pociťovat jako znak nedůvěry ze strany vyšetřovatele, proto je v takovýchto situacích třeba postupovat velmi opatrně, aby dítě nepřestalo spolupracovat.

VI. ZVLÁŠTNOSTI POMOCI DÍTĚTI PŘI VÝSLECHU

1. Chybné vzpomínky, nedostatek reprodukce

Může se stát, že by dítě rádo vypovídalo pravdu, nicméně mu v tom něco brání. Jedná se většinou o mezery v dětské paměti - vzpomínky dětským vědomím úmyslně vytěsněné, či zdánlivě zapomenuté po uplynutí dlouhého časového úseku. Případně jde o některé vzpomínky, které se neshodují s objektivní realitou, která se odehrála - vzpomínky, které se dítěti v hlavě přeformulovaly a dítě jim věří - *deformace informací*. Díky tomu, že dítě - na rozdíl od případu, kdy úmyslně lže - chce vypovídat pravdu, většinou přijme pomoc vyšetřovatele a společně se pokusí dopátrat chybějících vzpomínek.¹²⁵ Pokud dítě vypovídá pravdu, obsah jeho výpovědi je poměrně konstantní. U některých traumatizujících zážitků mohlo u dítěte dojít k jejich vytěsnění a dítě není hned schopné si tyto události vybavit.

¹²⁵ Srov. MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 332 - 333

Během výslechu postupně vzpomíná na detaily a bílá místa své výpovědi o ně doplňuje. Vzpomínky se vynořují nejprve neurovnaně a útržkovitě - postupem času je dítě schopné je poskládat tak, aby na sebe navazovaly.¹²⁶ Vyšetřovatel by na dítě rozhodně neměl spěchat, pomoc by měla probíhat velmi opatrně tak, aby dítě vzpomínalo samo a vyšetřovatel jen upozornil na nesrovnalosti ve výpovědi, či se opatrně zeptal na vynechané podrobnosti.

K vybavení zdánlivě zapomenutých vzpomínek může přispět cokoli, co v dítěti asociuje tyto minulé události. Nejlépe by měl posloužit výše zmíněný podrobný chronologický popis událostí - i těch, které s případem nemusí bezprostředně souviset (monologická část výpovědi). Užitečný může být i podnět k vybavení si barev, vůní, chutí, či jiných vjemů, které dítě prožilo v souvislosti se zapomenutou událostí. Malé děti se příliš neorientují v čase, ale dokážou uvést, zda se událost stala před či po nějaké pro ně významné události - takovou událostí jsou především Vánoce, narozeniny, narození sourozence, stěhování, nástup do školy... Pokud dítěti ukážeme nějaký předmět, který s událostí souvisí, i to mu může pomoci s vybavováním si - oblečení, hračku, fotku... Rozhodně však vyšetřovatel nesmí dítěti naznačovat, co by mohlo odpovědět - děti jsou v tomto velmi sugestivní a nechají se velmi lehce ovlivnit. Vzhledem k dětské tendenci podléhat autoritám by se vyšetřovatel neměl zmiňovat o obsahu výpovědi osob, které mají na dítě jistý vliv (především rodiče, či učitele) - pokud tím ovšem nesleduje opodstatněný záměr.¹²⁷

2. Speciální pomůcky - Panenky Jája a Pája

O panenkách

Panenky Jája a Pája se používají jako demonstrační pomůcka při výslechu dětí, osob mentálně postižených či osob, které mají sníženou či znemožněnou verbální komunikaci. Kromě výše uvedených případů se použijí i tehdy, pokud se vyslýchaný stydí mluvit o předmětné události, či neví, jak danou situaci správně popsat.

Jája a Pája jsou asi 60 cm velké látkové loutky, které v ČR jako jediná vyrábí společnost Moravská ústředna Brno, družstvo umělecké výroby¹²⁸. Pro lepší představu

¹²⁶ Srov. PAVLOVSKÝ, Pavel. Soudní psychiatrie a psychologie. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, Psyché (Grada). ISBN 978-802-4726-182, str. 142 - 146

¹²⁷ Srov. MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-717-9878-9, str. 332 - 333

¹²⁸ http://www.mubrno.cz/e_shop/stranky/kontakty (navštíveno dne 16.8. 2012)

přikládám mezi přílohové materiály dvě fotografie (viz obrázek č. 1 a č. 2), které jsem pořídila během rozhovoru s npor. Jaroslavou Vítkovou.

V České republice se s používáním těchto demonstračních loutek začalo teprve v roce 1996 - na základě zkušeností amerického pediatra Petera M. D. Adaseka. Od té doby proběhla již řada odborných školení pro osoby vyslýchající - kvalita a efektivita výsledků by se tedy měla rok od roku zlepšovat. Autorkou projektu na našem území je ppl. PhDr. Alena Plšková, která také sepsala zásady pro vedení výslechu s pomocí demonstračních loutek:

Desatero zásad pro používání loutek Jája a Pája

- 1. Důkladně znát celý případ, posudky a expertizy.*
- 2. Připravit si, i písemně, okruhy otázek s ohledem na věk dítěte a seznámit se záměry všechny zúčastněné.*
- 3. Vytvořit podmínky pro nerušený výslech (telefony, odchody a příchody dalších apod.)*
- 4. Záznamovou techniku používat nenápadně.*
- 5. Při navazování kontaktu dbát na věk dítěte a povahu případu včetně slovníku, pro děti pochopitelného.*
- 6. Loutky představit, nevnucovat je, nechat je dětem „ohmatat“, pojmenovat, seznámit se.*
- 7. Výslech vést tak, aby byla zajištěna spontánnost výpovědi, vyvarovat se emočně zabarveného reagování na dětskou manipulaci s loutkou či jeho verbální projev.*
- 8. Při únavě dítěte či přechodu do spontánní hry s loutkami, nesouvisející s případem, výslech přerušit a dítě zaměstnat jinak.*
- 9. Po ukončení výslechu nechat dítě s loutkou pohrát, rozloučit se, pochválit je, „odvést“ je do pozitivní reality.*
- 10. Zabezpečit přepis celého výslechu do protokolární formy.¹²⁹*

¹²⁹ Plšková, A., Kriminologický sborník, XXXIX/1995 č. 5, Desatero pro zásadní používání loutek Jája a Pája.

Metodika výslechu pomocí loutek

Jája a Pája se uplatňují při výslechu obětí, svědků, ale i pachatelů mravnostní či násilné kriminality. V současné době platí pro výslech s použitím loutek, kromě dříve zmíněných ustanovení trestního řádu o výslechu dětí *Pokyn 8/2002*. Konkrétně články 8 a 9 stanoví, pro které případy, se při výslechu použijí demonstrační pomůcky. Loutky *mohou být použity ve všech fázích trestního řízení*. V článku 10 je upraven postup orgánů policie při prověřování a dokumentování činnosti páchané na mládeži. Výslech pomocí loutek by měli provádět vyškolení specialisté - jedná se zejména o příslušníky kriminální policie zabývající se řešením kriminality páchané na dětech, lékaře, psychology a sexuology.¹³⁰ Pro potřeby těchto výslechů vzniklo v devadesátých letech instruktážní video, které upozorňuje na chyby, kterých by se měl vyslychající během kontaktu s dítětem vyvarovat.

Panenky je vhodné dítěti ukázat až po zahájení výslechu - dítě si je může „osahat“ a pojmenovat, rozhodně by mu ale neměly být vnucovány. Jája a Pája připomínají klasickou hračku a jsou příjemné na dotek, proto s nimi dítě rychle naváže dotykový kontakt - což vyslychajícímu usnadní navázání bližšího kontaktu s dítětem.

Pokud se jedná o vyšetřování sexuální kriminality, či to je zapotřebí z jiného relevantního důvodu, vyslychající upozorní dítě na to, že panenky lze jednoduše svléknout, a že mají pod oblečením vymodelované genitálie. Dále zjistí, jak je dítě zvyklé ženské a mužské genitálie nazývat a jak na ně reaguje - toto zjištění může být směrodatné.

Vyslychající vyzve dítě, aby na panenkách ukázalo, co a jak se v inkriminovaný okamžik událo. Předtím je ale nutné určit, koho představují panenky a koho dítě. Většinou představuje panenka tu osobu, jíž bylo ubližováno - tedy buď přímo vyslychané dítě, pokud je vyslycháno jako oběť, nebo oběť činu, jemuž bylo vyslychané dítě přítomno. Pokud se dítě stydí, či má strach, lépe na něj působí, pokud při ukázce toho, co se mu stalo, o sobě může mluvit ve třetí osobě. Zároveň dítě musí cítit ve vyšetřovateli podporu a musí mít pocit, že není odsuzováno za to, co ukazuje.¹³¹

¹³⁰ Srov. Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 21. ledna 2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži, Čl. 9, odst. 1 - 4

¹³¹ Srov. CHMELÍK, Jan. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 201 s. ISBN 80-717-8739-6, str. 122 - 132

Vyslýchané dítě by mělo vědět, že tyto loutky nejsou hračkami na hraní - ostatně na hraní bývají v místnosti jiné hračky. Dle slov npor. Jaroslavy Vítkové se však ani nestává, že by si dítě s loutkami začalo hrát - děti Jáju a Pájju správně považují za „pomůcku k povídání o ošklivých věcech“ a nesnaží se si s nimi hrát jinak, než v souvislosti s projednávaným případem.

Možné inovace loutek

Zavedení loutek do výslechové praxe dětí bylo jistě velmi prospěšné a pomohlo již objasnit mnoho trestných činů. Nabízí se ale otázka, zda není na čase, po šestnácti letech používání, panenky inovovat - níže nabízím několik návrhů k vylepšení.

V současné době se používají panenky Jája a Pája, které svou tělesnou konstitucí (velikost genitálií, absence sekundárních pohlavních znaků - ochlupení a poprsí) odpovídají věku předškolního dítěte. Mnohdy je dítě svědkem násilí páchaného nejen na jeho vrstevnících, ale i na dospělých - nejvíce na jeho rodičích (například těhotné matce) a starších sourozencích - zvláště pokud vyrůstá v rodině s násilníkem. Pokud dítě zažilo událost, ve které hraje důležitou roli právě některý ze znaků těla dospělého člověka (který není na loutce znázorněn), situace se dítěti hůře popisuje. Myslím, že stojí za zvážení, zda by k dětským loutkám Jájovi a Pájovi neměly přibýt ještě dospělé loutky Mája a Kája. Současně by mohlo být užitečné dospělé ženské panence vyrobit nasazovací „těhotenské břicho“.

Další možná inovace loutek by mohla spočívat v přidání kloubů do končetin panenek tak, aby bylo možné panenku lépe naformovat do požadované polohy, ve které setrvá potřebnou dobu - například do kleku. Současné hadrové panenky toto neumožňují. Otázkou ale je, zda by si panenky po tomto „zákroku“ zachovaly svou původní měkkost, přitažlivost pro děti a pořizovací cenu. Jednodušší a levnější variantou by mohlo být prošíání končetin v místech kloubů tak, aby byly končetiny lépe ohebné ve správných místech.

Pro větší věrohodnost výsledku by mohlo být přínosné - jak je již několik let odbornou veřejností zmiňováno - pokud by panenky na sobě měly některé tělesné otvory, které těm současným zatím chybí (ústní a anální otvor). Musely by být ale vymodelovány tak, aby neubraly panenkám na estetičnosti, jinak se zde nabízí podobná otázka jako v posledně jmenovaném návrhu - zda by panenky nepřestaly být pro děti atraktivní.

Zahraniční přístupy k využívání demonstračních pomůcek

Dvojice loutek pochází, jak jsem již zmínila, z USA. Tato metoda se používá se většinou vospělého světa. V Anglii se podobné panenky používají navíc k terapeutickým účelům - dítěti se panenka představí jako Erik¹³², který neumí anglicky, a tak nikomu nemůže říct, co se od dítěte dozví. Poté dítě může Erikovi pošeptat svá trápení a tím se uvolnit.

Kromě panenek se v zahraničí používají různé modelové hry spočívající ve ztvárnění postavení dítěte v rodině. Například při vyšetřování domácího násilí dítěti dáme soubor podobných věcí (různé velké knoflíky, mušle...) a požádáme ho, aby do vytyčeného prostoru umístoval jednotlivé předměty, které symbolizují jeho a členy jeho domácnosti. Dle zvolených velikostí pro jednotlivé členy domácnosti a dle vzájemného umístění se dá usoudit, jaké panují v rodině poměry a jak se dítě doma cítí. Pokud je dítěti nejbližší domácí zvíře, či plyšová hračka, asi něco není v pořádku, stejně tak, pokud dítě samo sebe umístí na okraj daleko od ostatních. U starších dětí se také používá kreslení, či modelování z plastických hmot.

VII. VĚROHODNOST DĚTSKÝCH ODHADŮ - EXPERIMENT

1. Hodnocení věrohodnosti dětských výpovědí

Posouzení toho, zda je dětská výpověď věrohodná provede, jak již bylo zmíněno, na žádost soudu soudní znalec. Jedná se především o případy s podezřením na týrání, či sexuální zneužívání - tedy situace, kdy stěžejním důkazem je právě dětská výpověď.

Níže popsany experiment se zaměřuje pouze na věrohodnost dětských odhadů. Tím, že byl otestován pouze na 65 respondentech jej nelze řádně statisticky vyhodnotit. Nicméně by tento experiment mohl sloužit alespoň jako metodický podklad pro širší zkoumání této oblasti. Zjištěná data by však přesto mohla posloužit jako orientační pomůcka při vyšetřování méně závažných případů. Vyšetřovatel může z grafů dovodit, zda a s jakou přesností dokáže dítě daného věku odhadnout danou veličinu. Nicméně vzhledem k tomu, že každé dítě je jedinečné a na stejnou situaci reagují různé děti různě, nedá se na naměřená data bohužel příliš spoléhat a je třeba k nim přistupovat jen jako k jakémusi vodítku.

¹³² Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-717-8906-2, str. 105

Vždy je třeba ke každému dítěti přistupovat individuálně a s odhadováním mu pomoci názornými příklady - „Byl vyšší než já?“ „Stalo se to před Vánoci?“ - je však třeba dávat pozor na návodné otázky, ty se během výslechu nesmí používat. Při výslechu dětí se běžně používají takzvané testovací otázky. Pomocí nichž můžeme zjistit míru náchylnosti k sugesci. Pokud má vyšetřovatel pocit, že dítě udává nějaký rozměr jen proto, aby mu vyhovělo s odpovědí, může mu položit testovací otázku podobnou těm, které byly použity v níže popsaném experimentu. Tím zjistí, zda je dítě schopné poskytnout relevantní odhad v daných fyzikálních jednotkách.¹³³

2. Experiment na skautském táboře

Experimentem (pokusem) rozumíme „metodu poznání spočívající v cílevědomě navozeném ději, jehož pozorováním se má zjistit zákonitý vztah mezi danými, uměle navozenými podmínkami a následky, nebo ověření takového předpokládaného vztahu.“¹³⁴

Během letních prázdnin v roce 2012 pořádalo mé domovské skautské středisko tři dětské tábory, jichž se zúčastnilo celkem 65 dětí ve věku 6 až 15 let. Jedná se o děti, se kterými pracujeme dlouhodobě - na pravidelných dvouhodinových schůzkách a na vícedenních akcích. Tyto děti pochází ve valné většině případů z rodin, kde je o ně dobře postaráno a nikterak nestrádají. Nemáme s nimi žádné závažné výchovné problémy. Co se týče inteligence, zdá se mi, že tyto děti patří k lepšímu průměru. Nejedná se tedy o statisticky reprezentativní vzorek, nicméně k vytvoření a testování metodiky tohoto druhu experimentu se jedná o vzorek dostačující.

Měla jsem příležitost zúčastnit se všech tří teplických táborů a na každém z nich uskutečnit níže popsany experiment. Na tábořišti a v jeho blízkém okolí byla rozmístěna čtyři různě zaměřená stanoviště. Na každém stanovišti byl vždy jeden vedoucí, který se děti dotazoval na určité otázky (viz níže) a dětské odpovědi zaznamenával do tabulky. Děti si tak formou hry vyzkoušely přesnost svých odhadů.

¹³³ Srov. GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, ISBN 80-246-1293-3, str. 185

¹³⁴ STRAUS, Jiří a František VAVERA. Slovník kriminalistických pojmů a osobností. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-807-3802-585, str. 62

Cíle experimentu

Před realizací experimentu jsem si vytyčila následující cíle:

- Zjistit, jak přesný je dětský odhad vzdáleností, délek, hmotností, množství, času a věku.
- Zjistit, zda se s přibývajícím věkem dítěte jeho odhad zlepšuje, či se jedná o individuální schopnost konkrétního dítěte nezávislou na věku
- Zjistit, zda malé děti ví, co si představit pod některými fyzikálními jednotkami
- Zjistit, zda malé dítě, jež nezná fyzikální jednotky, je schopné předkládané předměty poměřit s jinými předměty a tím odhadnout rozměr daného předmětu
- Zjistit, zda je „zapamatování si“ závislé na věku dítěte, či se jedná o individuální schopnost konkrétního dítěte nezávislou na věku
- Zjistit, zda jsou děti ochotné odpovídat na pokládané otázky
- Vytvořit a otestovat metodiku pro případné další podobné experimenty

Příprava a průběh experimentu

Nejprve bylo nutné domluvit s vedoucími táborů možnost a čas konání experimentu. Poté sestavit vhodné otázky a vytvořit zapisovací tabulky pro jednotlivá stanoviště. Před příjezdem na první tábor bylo třeba vybrat jednotlivé zkoumané předměty tak, aby je bylo možné využít na všech táborech. V některých případech to sice nebylo možné zcela přesně dodržet, nicméně věrohodnost dat by tím neměla být nikterak ovlivněna.

Na každém z táborů jsem nejdříve nainstruovala vedoucí jednotlivých stanovišť tak, aby byly na všech třech táborech zachovány co nejsrovnatelnější podmínky. Každý vedoucí obdržel potřebné předměty, pokyny ke svému stanovišti a zároveň obecné pokyny (například jak dětem správně pokládat otázky, či jak menším dětem, které neznají fyzikální jednotky, pomoci s odhadem).

Mezitím než se vedoucí rozmístili na svá stanoviště a připravili se na příchod dětí, jsem dětem vysvětlila, co bude následovat. Řekla jsem jim, že se jedná o průzkum k mé diplomové práci a požádala jsem je o pomoc. Všechny děti s tím ochotně souhlasily.

Zdůraznila jsem, že nevadí, když na otázku neznají správnou odpověď, ale že se jí mají vždy pokusit pokud možno co nejvíce přiblížit.

Vždy jsme ke stanovištím přidali různé výplňové aktivity pro jednotlivce tak, aby se na stanovištích netvořily fronty a děti neměly čas si mezi sebou vyměňovat informace o pokládaných otázkách. Děti dostaly průvodní lístek, do kterého se jim pro přehlednost postupně zapisovala navštívená stanoviště.

Návštěva dítěte na stanovišti probíhala následujícím způsobem: Dítě dorazilo na stanoviště, vedoucí s ním navázal kontakt tím, že se ho zeptal, kolik mu je let a do které třídy chodí, případně prohodil pár dalších slov. Dále se dítěti položila otázka, ukázal daný předmět či zadal případný úkol dle konkrétního stanoviště (viz dále). Když všechny děti obešly všechna stanoviště, vyvěsila jsem na nástěnku správné odpovědi. Většina dětí si nástěnku prohlédla a konfrontovala správné odpovědi s těmi svými.

Vyhodnocování experimentu

Nashromážděná data ze všech táborů jsem přepsala do elektronické formy - do programu MS Excel - a vyhodnotila je pomocí sloupcových a kruhových grafů. Pro každý tábor jsem pro snazší orientaci určila speciální barvu:

- Světlušky (20 dívek ve věku 6 až 11 let) - modrá
- Vlčata (27 chlapců ve věku 5 až 11 let) - zelená
- Skautky a skauti (18 dívek a chlapců ve věku 11 až 15 let) - oranžová

V rámci každého tábora jsem pro lepší názornost seřadila děti od nejmladšího po nejstarší a dle toho jim přidělila čísla - tedy z každého sloupcového grafu je patrné, že čím je dítě v rámci tohoto tábora starší, tím vyšší má číslo a tím více vpravo grafu se nachází. Tím, že některé děti byly ve středisku teprve krátce, či mají mladšího sourozence v jiném oddíle, jely na tábor s mladšími i jedenáctileté děti. Díky tomu ale grafy z „mladších táborů“ plynule věkově přecházejí do „tábora staršího“.

Většina grafů znázorňuje rozdíl oproti přesné odpovědi. Všechny tři tábory mají stejné rozmezí každého konkrétního grafu, je tedy možné opticky jednoduše mezi tábory porovnávat výsledky. Pokud v některých případech děti odhadovaly diametrálně odlišný výsledek a

v tomto rozsahu jich bylo jen pár, je jejich sloupec oříznut. V opačném případě by se rozmezí grafů muselo rozšířit, což by vedlo k nepřehlednému odečítání výsledků ostatních sloupců.

V diplomové práci předkládám jen vybrané grafy, z nichž plynou zajímavé poznatky. Pro bližší zkoumání dat je možné nahlédnout do přílohy č. 2 diplomové práce, kde jsou k dispozici zdrojové tabulky s uvedením pohlaví, věku, školní třídy dítěte a jeho odpovědi.

Odhad vzdálenosti a délky

Zadání a průběh

Na tomto stanovišti na děti čekaly dva typy odhadovacích otázek - první okruh otázek (pracovně označených jako „Na blízko“) tvořily otázky na rozměry předmětů, jež si děti měly možnost vzít do ruky, případně bezprostředně pozorovat. Druhý okruh (pracovně označený jako „Na dálku“) se zaměřoval na rozměry předmětů, či vzdálenost, kterou děti sice dobře znají, ale bezprostředně na stanovišti ji neměly možnost pozorovat.

Menším dětem, které ještě neznají fyzikální jednotky a tudíž si pod pojmem „centimetr“ nedokážou nic představit, vedoucí pomáhali přirovnáváním k velikosti něčeho či někoho jiného - například při dotazu na výšku stanu byla otázka položena takto: „*Jak je ten stan vysoký? Kolik světlušek by si na sebe muselo stoupnout, aby byly stejně vysoké jako ten stan?*“ Většina těchto dětí poměřovala velikost se sebou samým. Jedna šestiletá dívka dokonce uváděla tři různě velké děti (malého bratra, vyšší kamarádku a sebe) a tyto velikosti kombinovala mezi sebou, což ukazuje na její dobrou představivost. Pokud děti takto uváděly rozměry předmětů, přepočítala jsem je na (centi)metry dle jejich výšky. Stejně tomu bylo i při udávání vzdáleností, kdy menší děti místo metrů uváděly kroky. O těchto přepočtech je ve zdrojových tabulkách vždy učiněna poznámka.

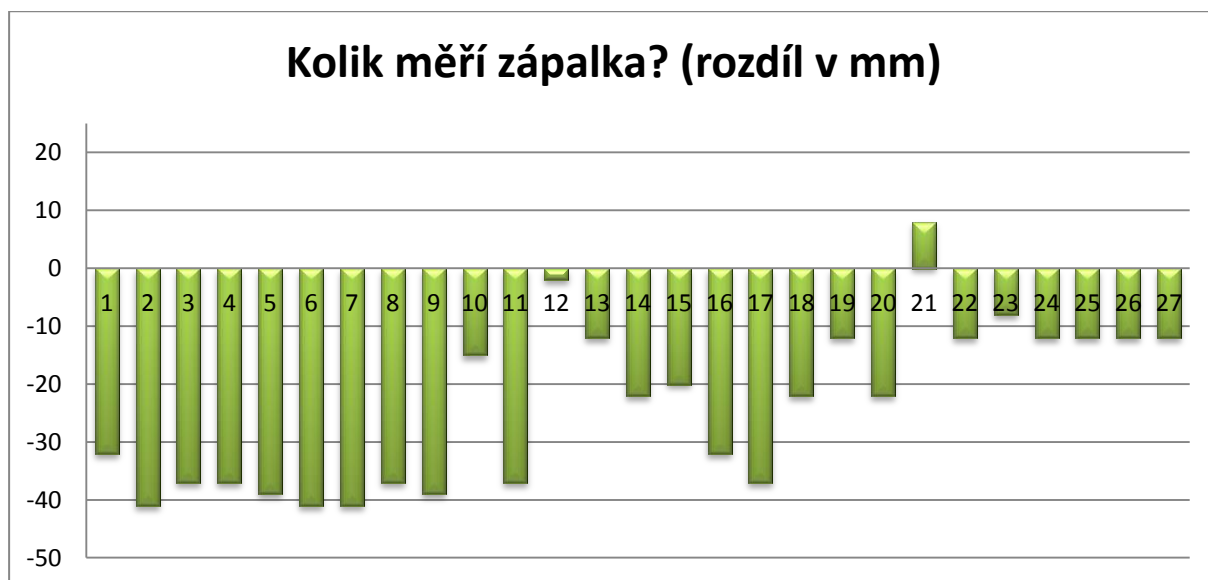
Konkrétně se jednalo o tyto otázky:

Otázky „na blízko“

- Odhadni, kolik měří zápalka (*Správná odpověď: 42 mm*)

Rozeř zápalky na obou mladších táborech (vždy s výjimkou jednoho dítěte) děti odhadovaly menší, než kolik měří ve skutečnosti. Je tomu tak pravděpodobně proto, že zápalku považují za velmi malý předmět, a proto mu připisují i menší rozměry. Na grafu 1 je

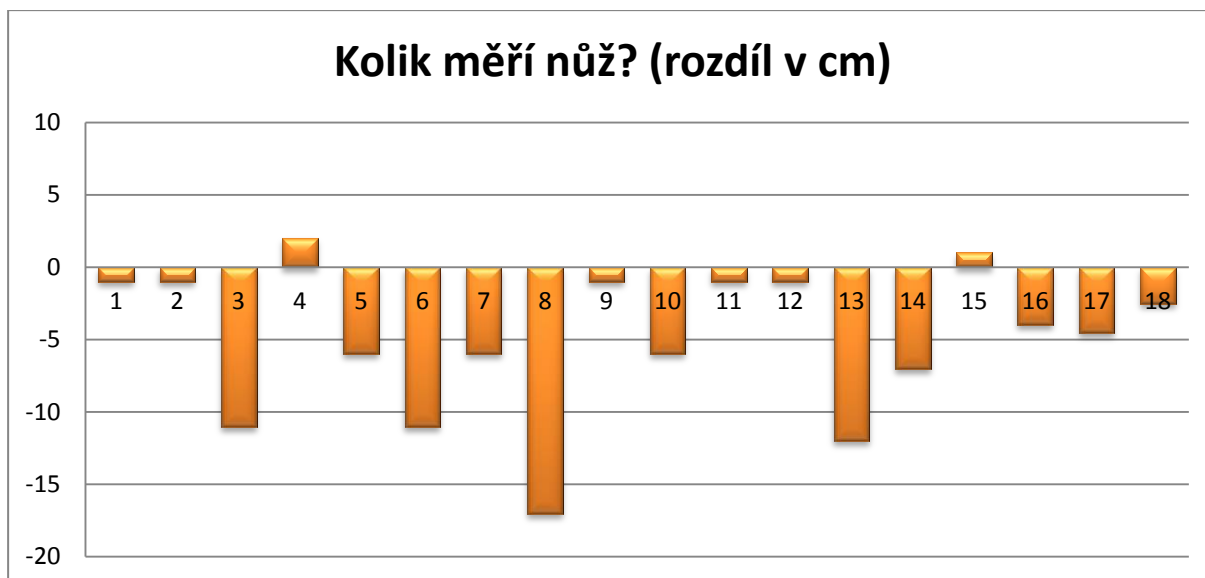
patrné, že čím starší je dítě, tím přesnější odhad udává. Na táboře starších dětí jsme zaznamenali přesnější odhady. Nikdo z nich sice neodhadl výsledek zcela přesně (4,2 cm), ale odhad mezi 3,5 cm a 5 cm uvedlo sedm z osmnácti dětí, což je procentuálně větší úspěšnost než ve dvou zbývajících táborech. Tyto nízké odchylky od správných výsledků jsou zde způsobené převážně tím, že děti uváděly své odhady s přesností na půlcentimetry.



Graf 1 Odhadované rozměry zápalky na táboře vřchat

- Odhadni, kolik měří otevřený kapesní nůž (*Správná odpověď: 21 cm*)

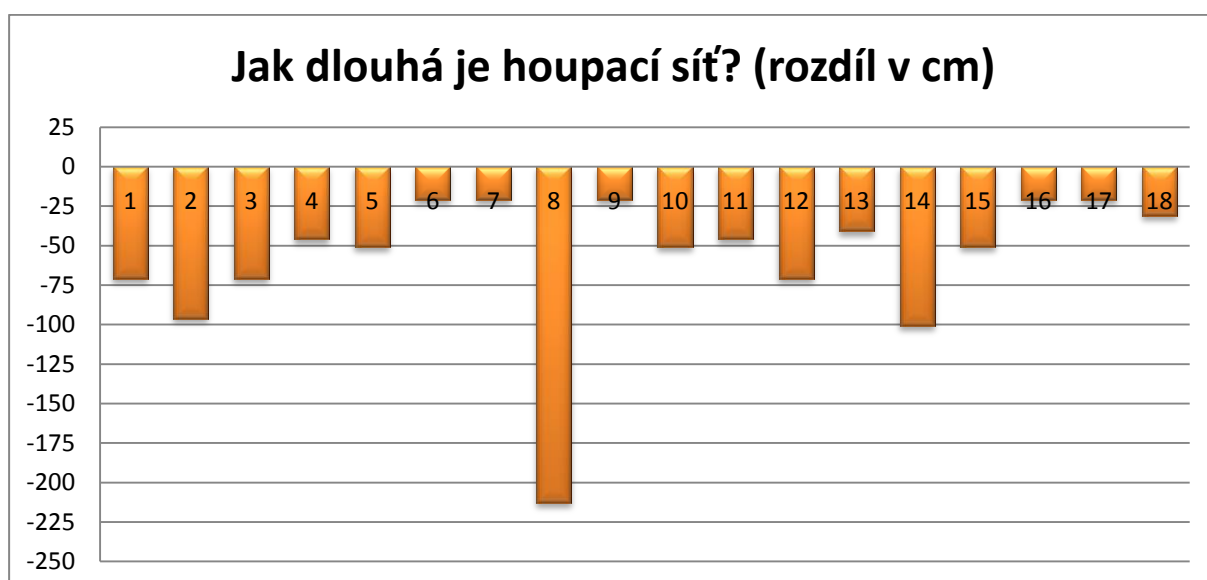
Stejně jako u otázky na rozměry zápalky, i zde se ukazuje, že starší děti mají výrazně lepší odhad rozměrů, než děti mladší. Samozřejmě i u starších dětí se vyskytují některé výjimky - děti, které mají velmi špatný odhad - v grafu 2 například dvanáctiletý chlapec (pod číslem 8) uvedl, že nůž měří jen 4 centimetry. Při pohledu na ostatní odhady tohoto chlapce je však zřejmé, že ač je absolventem šesté třídy základní školy, nemá příliš povědomí o velikostech a postrádá logické uvažování - de facto tvrdí, že tento otevřený nůž je jen dvakrát menší, než houpací síť. A zápalka je o dva centimetry větší, než tato houpací síť. Nemohu sice vyloučit, že své odpovědi uváděl úmyslně chybně, ale nepřipadá mi to pravděpodobné.



Graf 2 Odhadované rozměry nože na táboře skautů a skautek

- Odhadni, kolik měří houpací síť na délku (*Správná odpověď: 221 cm*)

Také na tuto otázku dokázali nejpřesněji odpovědět starší účastníci táborů. Zajímavé je, že i zde děti odhadovaly menší rozměr než houpací síť skutečně měří. Je možné, že starší děti vycházely z předpokladu, že když v síti leží člověk, měří tato síť zhruba stejně jako dospělý člověk. Nicméně pak již nepřipočetly oboustranný přesah látky.



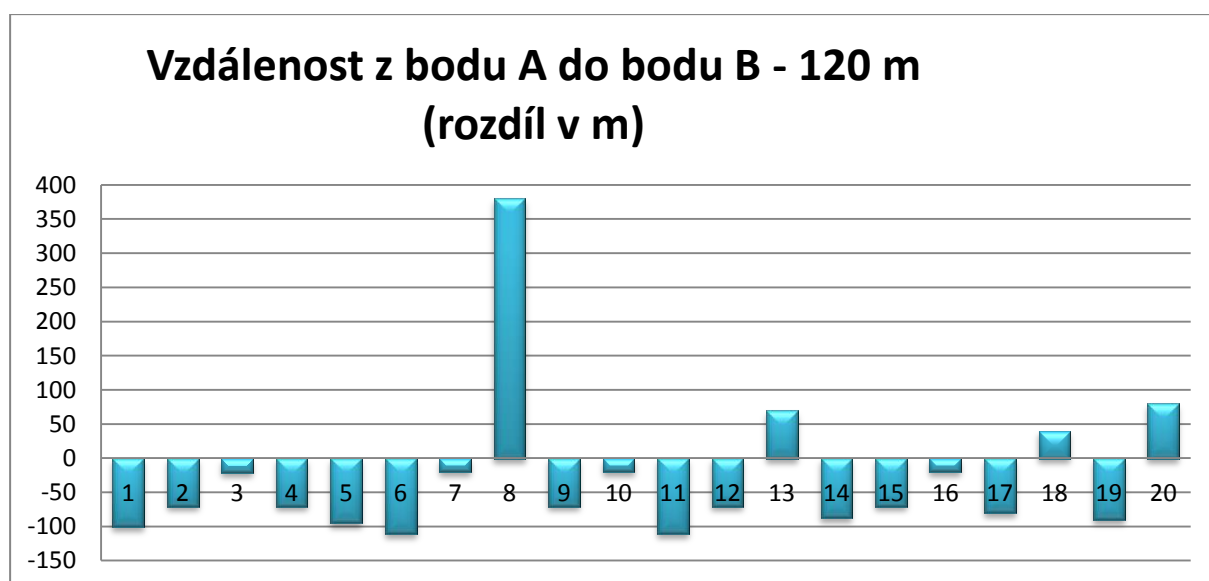
Graf 3 Odhadované rozměry houpací sítě na táboře skautů a skautek

- Odhadni, jaká je vzdálenost mezi táborem a zdrojem vody (*Správná odpověď: 120 m či 135 m*)

Vzhledem k tomu, že se tábory nacházely na dvou různých místech, nebylo vždy možné zachovat totožné podmínky. Na táboře světlušek byla studánka vzdálena 120 metrů od tábora, na zbylých dvou táborech se pumpa nacházela 135 metrů od tábora. Protože se nejedná o příliš odlišné vzdálenosti a v grafech jsou uvedeny rozdíly oproti správné odpovědi (nikoli dětmi uvedené hodnoty), nemělo by to mít na výsledky podstatný vliv.

V odhadování této vzdálenosti nejlépe dopadly děti ze skautského tábora, tentokrát se jim ale velmi přibližovaly světlušky - mnohé světlušky měly dokonce lepší odhad než většina starších dětí. Vlčata měla odhad velmi nepřesný - i některá starší vlčata se odchýlila o více než půl kilometru - což je na takto krátké vzdálenosti poměrně velký rozdíl.

Zhruba čtvrtina světlušek a pětina vlčat udávala rozměry v krocích, které jsem následně přepočítala na metry (2 kroky = 1 metr).

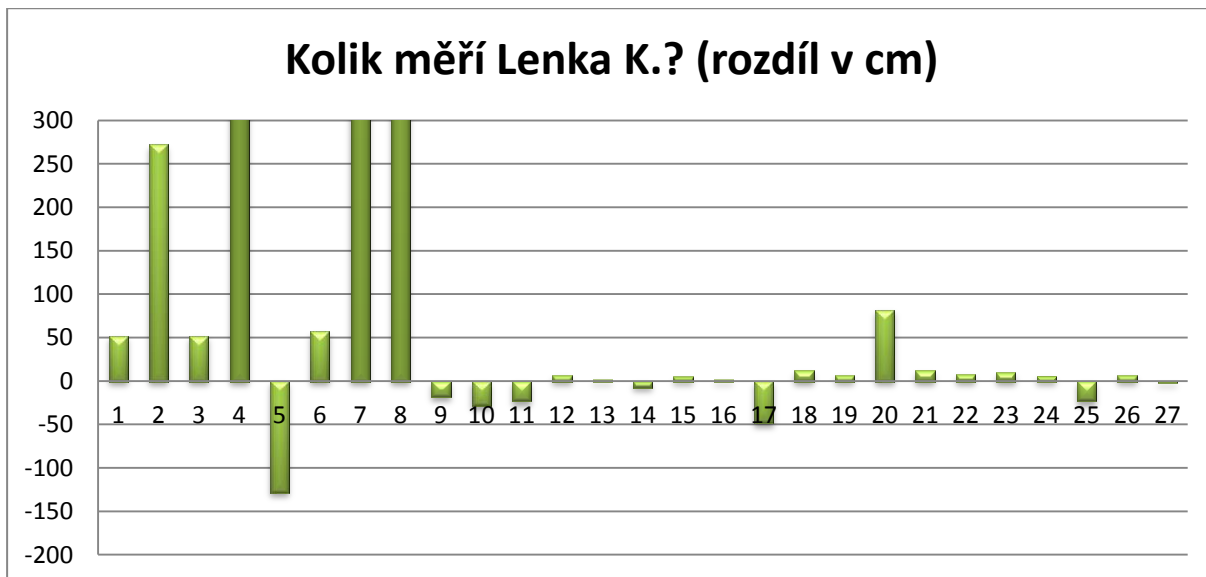


Graf 4 Odhadovaná vzdálenost ke studánce na táboře světlušek

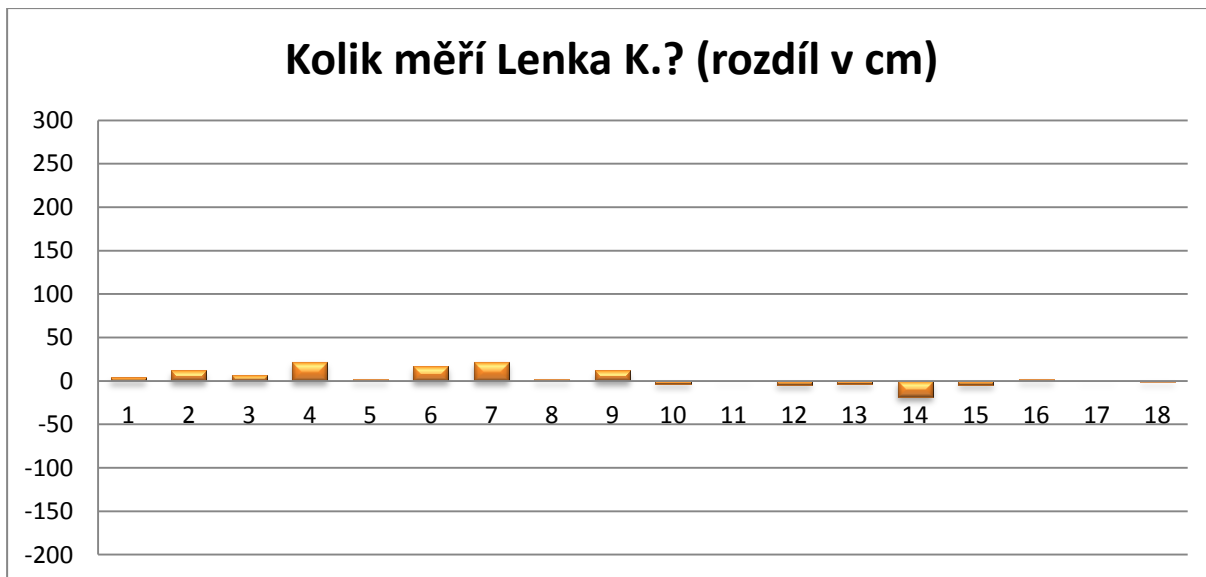
- Odhadni, jak vysoká je zde přítomná Lenka K. (*Správná odpověď: 168 cm*)

Na této otázce se jasně ukázalo, že čím starší dítě je, tím přesnější odhad výšky člověka mívá. Souvisí to jistě s tím, že většina starších dětí ví, kolik ony samy měří, případně dokonce i vědí, kolik měří jejich rodiče. Tuto otázku jsem jim pokládala vždy já, mohly tedy bezprostředně vidět výškový rozdíl - některé děti se zeptaly, zda si ke mně mohou stoupnout

a poměřit se, což jsem jim nezakazovala. Většina malých dětí (MŠ a první třída ZŠ) naopak vůbec nedokáže ve fyzikálních jednotkách uvést relevantní údaj, ačkoli se o to snaží - jak je vidět v grafu č. 5, kde například šestiletý chlapec (pod číslem 4) uvedl, že měřím 11 kilometrů. Malé děti (viz graf 5, čísla 1, 2 a 3) určující mou výšku dle násobku své výšky byly úspěšnější, než jejich o rok starší kamarád, který se pokoušel vyjádřit výšku v kilometrech.



Graf 5 Odhadovaná výška vedoucí na táboře vlčat



Graf 6 Odhadovaná výška vedoucí na táboře skautů a skautek

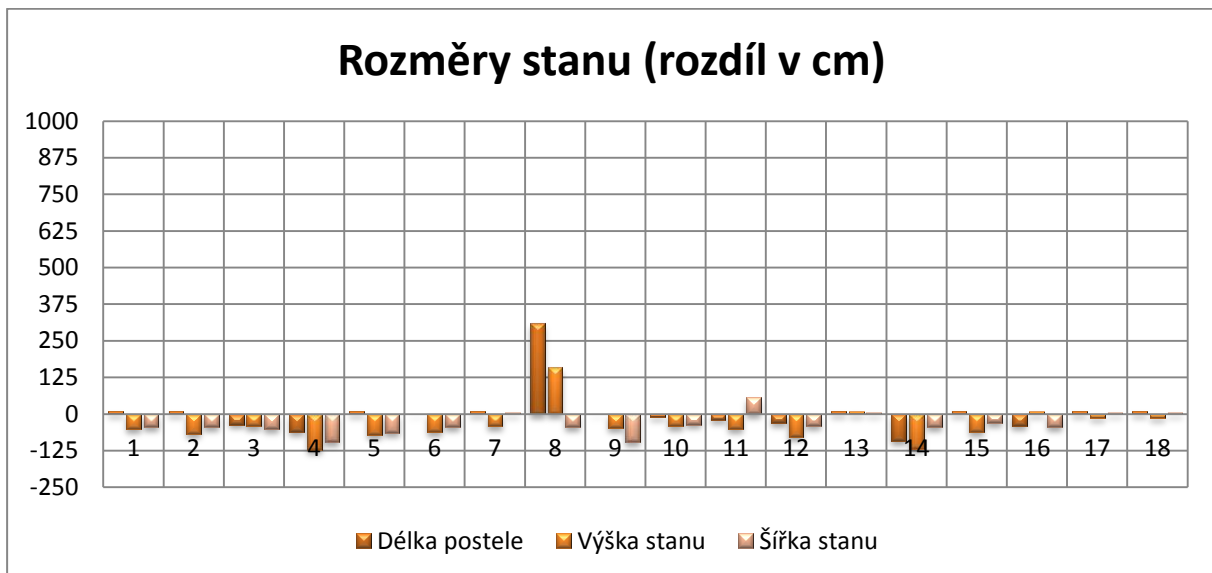
Otázky „na dálku“

Rozměry stanu:

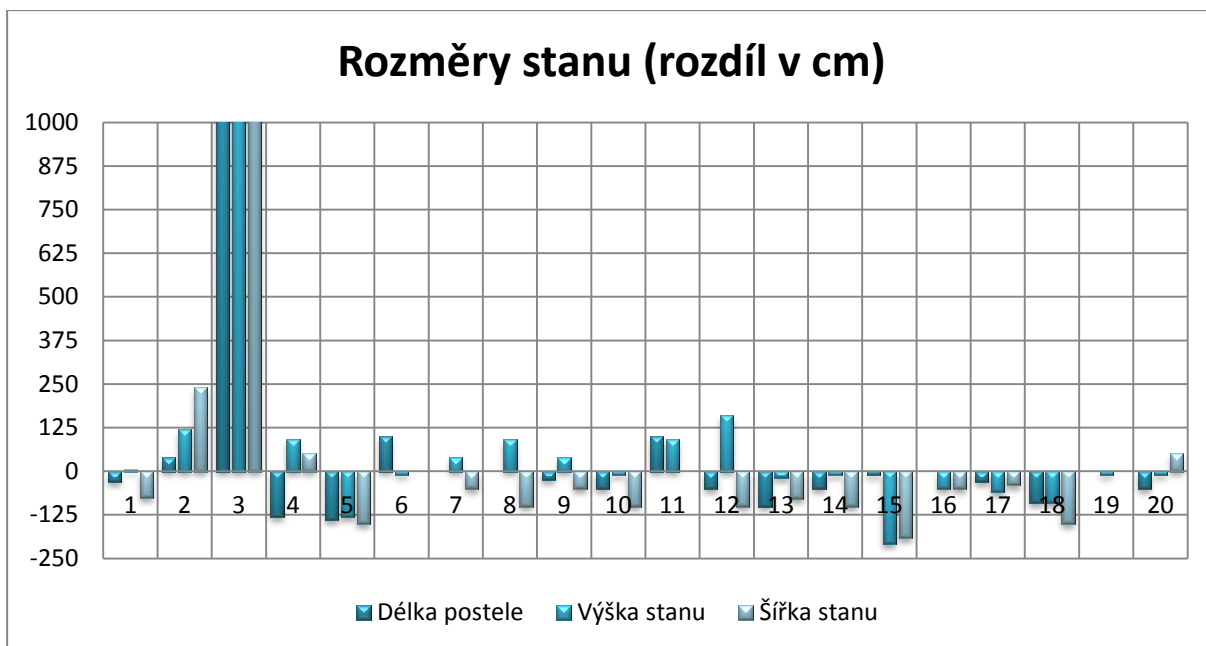
- Odhadni, jak dlouhá je postel ve stanu (*Správná odpověď: 200 / 190 cm*)
- Odhadni, jak vysoký je stan (*Správná odpověď: 210 / 242 cm*)
- Odhadni, jak široký je stan (*Správná odpověď: 200 / 195 cm*)

Jelikož na táboře světlušek měly stany jiné rozměry (200 / 210 / 200 cm), než na ostatních dvou táborech, uvádím výše obě varianty správných odpovědí. Protože se však nejedná o příliš odlišné parametry a v grafech jsou uvedeny rozdíly oproti správné odpovědi (nikoli dětmi uvedené hodnoty), nemělo by to mít na výsledky podstatný vliv.

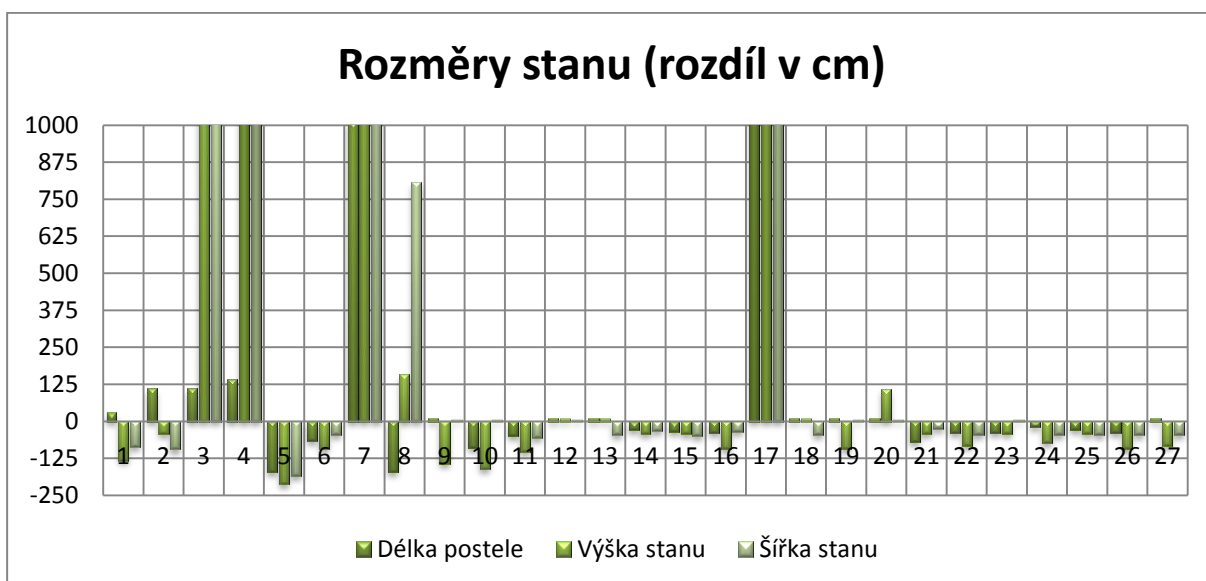
Výsledky těchto tří otázek jsou pro lepší přehlednost seskupené do jednoho grafu pro každý tábor. Ve většině případů zde platí, že pokud dítě u předchozí otázky odhadovalo mou výšku na vyšší hodnotu, odhaduje vyšší hodnoty i u těchto rozměrů (to platí i naopak). Stejně jako u většiny předchozích otázek, i zde se potvrdilo, že čím je dítě starší, tím přesnější odhad udává. Malé děti své odhady převážně silně nadhodnocují, ale i zde se vyskytují výjimky - nejmenší děti, které uváděly rozměry dle své výšky (případně výšky někoho dalšího) měly mnohdy přesnější odhad, než děti starší. Již jsem uváděla příklad šestileté dívky, která kombinovala výšky tří různých lidí - její výsledky najdeme v grafu 8 pod číslem 1.



Graf 7 Odhadované rozměry stanu na táboře skautů a skautek



Graf 8 Odhadované rozměry stanu na táboře světlušek



Graf 9 Odhadované rozměry stanu na táboře vlčat

Odhad hmotnosti a objemu

Zadání a průběh

Toto stanoviště bylo pojato poměrně názorně, neboť si zde děti mohly vše osahat, potěžkat, poměřit a prohlédnout. Čehož s radostí využívaly. I tady byly otázky rozděleny na dvě oblasti zkoumání - otázky na hmotnost a otázky na objem.

Pro malé děti, které neznají fyzikální veličiny, jsme používali pomocné příklady - například poměřování hmotnosti spacího pytle s krabicí mléka. Nicméně s odstupem času

hodnotím tento příklad spíše negativně a pro příště bych doporučila porovnání s předmětem, který je několikanásobně lehčí vůči zkoumanému objektu.

Otázky na hmotnost

- Odhadni, kolik váží plastová zkumavka naplněná hořčičnými semeny (*Správná odpověď: 1 g*)

Výsledky této části experimentu jsou překvapující - odhad hmotnosti, zdá se, lépe ovládají malé děti. Pokud porovnáme grafy číslo 10 a 11, vidíme, že světlušky mají odhad opravdu mnohem lepší, než starší děti. Možná je to způsobené tím, že starší děti nad otázkou příliš přemýšlí, kdežto malé děti potězkají danou věc a zjistí, že téměř nic neváží. Dva sedmiletí chlapci dokonce přímo řekli „*To vůbec nic neváží*“ - čímž dosáhli výrazně lepšího odhadu, než děti, které měly pocit, že vše musí vážit alespoň 20 gramů.



Graf 10 Odhadovaná hmotnost zkumavky na táboře skautů a skautek



Graf 11 Odhadovaná hmotnost zkumavky na táboře světlušek

- Odhadni, kolik váží skleněná lahvička naplněná solí (*Správná odpověď: 110 g*)

I u této otázky mladší děti dopadly v průměru podobně jako děti starší. Světlušky konzistentně odhadovaly nižší váhu. Vlčata (až na pár výjimek) podobně jako světlušky hádala nižší váhu. Skauti a skautky již své odpovědi více diferencovali - někteří se velmi přiblížili správné odpovědi, ale někteří se naopak velice odchýlili (viz grafy 12 a 13)



Graf 12 Odhadovaná hmotnost lahvičky na táboře skautů a skautek



Graf 13 Odhadovaná hmotnost lahvičky na táboře světlušek

- Odhadni, kolik váží zabalený spací pytel (*Správná odpověď: 950 g*)

U této otázky jsme dětem do rukou dali malý spací pytel zabalený v obalu, na kterém byla uvedena hmotnost 800 gramů. Je zajímavé, že žádné z dětí jako svůj odhad neuvedlo tento údaj. Některé děti si údaje sice všimly, nicméně správně předpokládaly, že se nemusí jednat o původní obal daného spacího pytle.

Výsledky z tábora světlušek ukazují, že osm z dvaceti dívek uvedlo, že spacák váží 1 kilogram (odchylka jen 50 g). Tedy oproti ostatním táborům se jedná o výborný výsledek, nicméně v tomto případě je nutné vzít v potaz, že vyslychající vedoucí zde uváděla jako příklad toho, co váží kilogram krabici mléka. Většina dětí pak usoudila, že krabice mléka je stejně těžká, jako tento spacák a výsledek nijak nemodifikovala. U ostatních táborů nebyl tento názorný příklad tolik zdůrazněn, což vedlo k nepřesnějším výsledkům.

I zde se objevuje trend, že mladší děti odhadují výrazně nižší váhu, zatímco u starších dětí toto nelze jednoznačně stanovit. Starší děti dokážou větší hmotnosti odhadovat přesněji, než mladší děti.



Graf 14 Odhadovaná hmotnost spacího pytle na tábore včítat

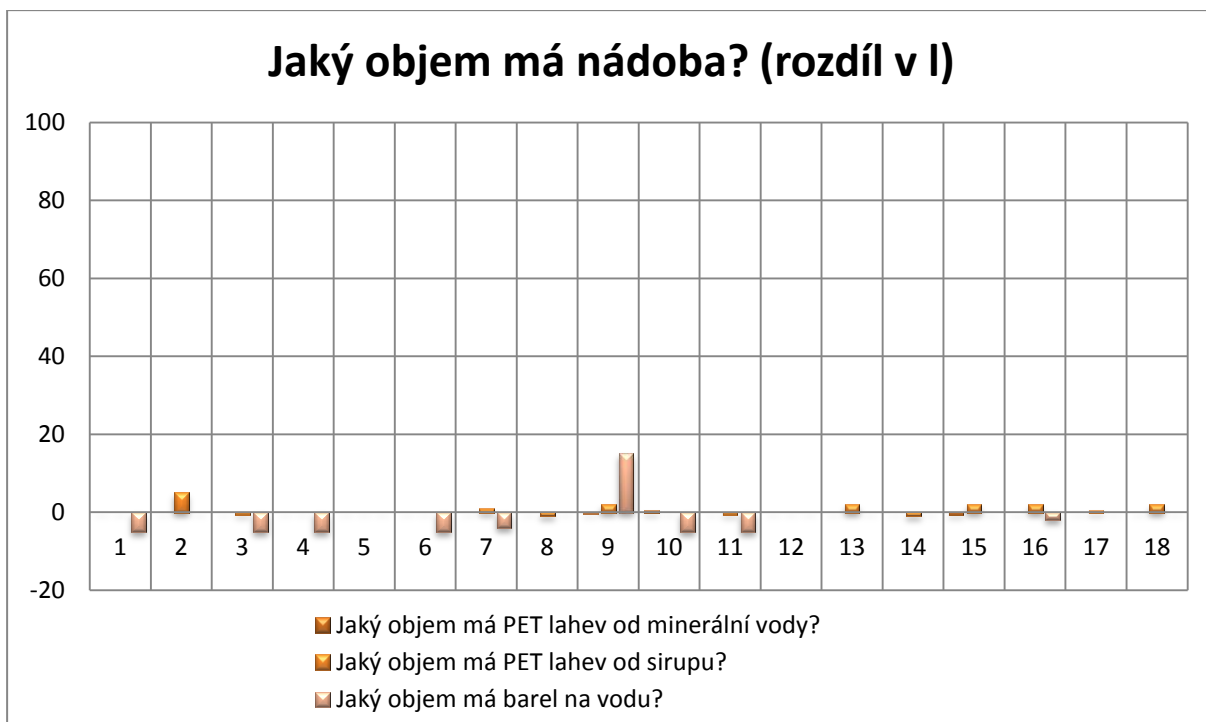
Otázky na objem

Objem nádob

- Odhadni, jaký objem má lahev od minerální vody (*Správná odpověď: 1,5 l*)
- Odhadni, jaký objem má velká lahev od sirupu (*Správná odpověď: 3 l*)
- Odhadni, jaký objem má barel na vodu (*Správná odpověď: 10 l*)

Podobně jako u rozměrů stanu i zde jsou tyto tři otázky zapracovány do jediného grafu - je tak lépe vidět, zda děti přemýšlí o jimi uváděných údajích a jsou schopny je vzájemně poměřovat.

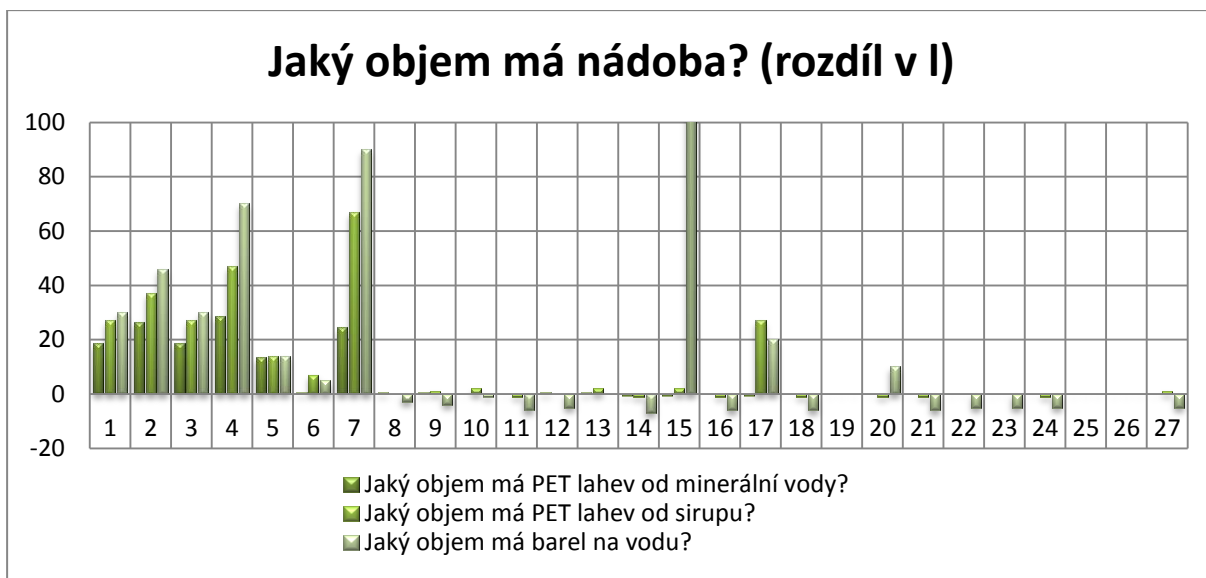
Protože se jedná o typizované rozměry nádob, děti jejich objem mohou znát - PET lahve v České republice používá většina domácností, barely na vodu běžně na táborech používáme pro zásobování vodou. Díky této skutečnosti zodpovědělo celkem pět dětí všechny tři otázky správně. A dalších třináct dětí uvedlo dvě ze tří otázek správně. Mladší děti většinou odhadovaly větší objem nádoby. Zatímco starší děti, které neznaly objem největší nádoby - desetilitrového barelu - tipovaly, že objem je menší než 10 litrů (viz grafy 15 až 17).



Graf 15 Odhadovaný objem nádob na táboře skautů a skautek



Graf 16 Odhadovaný objem nádob na táboře světlušek



Graf 17 Odhadovaný objem nádob na táboře vlčat

Odhad času a věku

Zadání a průběh

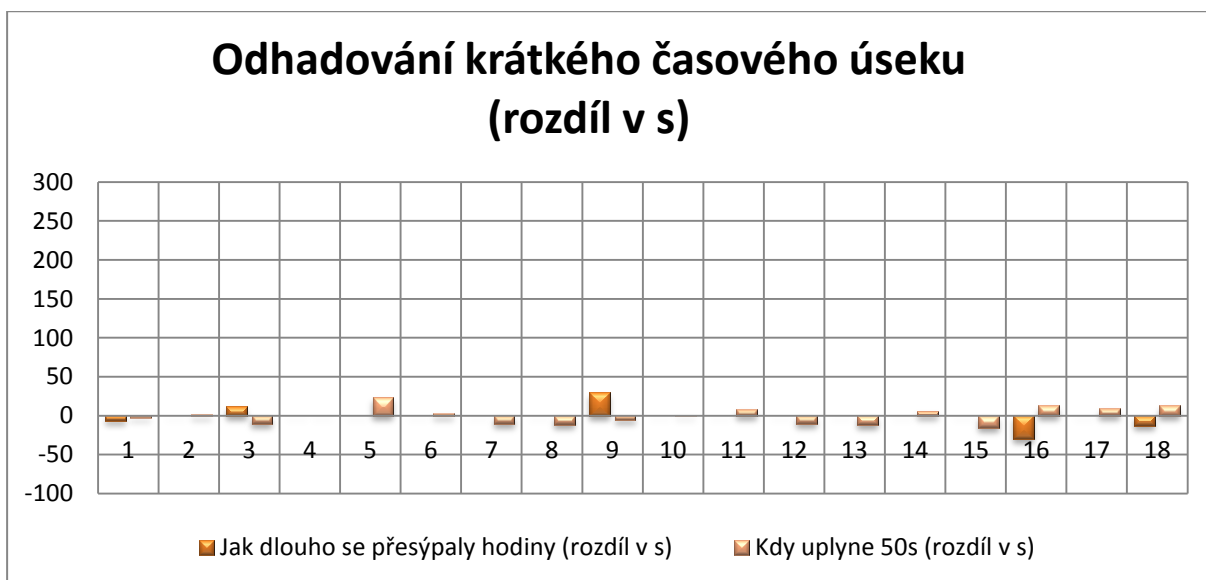
I toto stanoviště v sobě zahrnovalo dvě zkoumané oblasti. U odhadu času jsme zjišťovali, zda děti odhadnou krátký časový okamžik: 50 - 60 sekund. A dále zda se orientují v rámci dne a uvědomují si alespoň orientačně, kolik je hodin. Druhá oblast byla zaměřena na odhad věku mé osoby (aniž by mě děti v tu chvíli viděly) a neznámých osob dle fotografie.

Odhad času

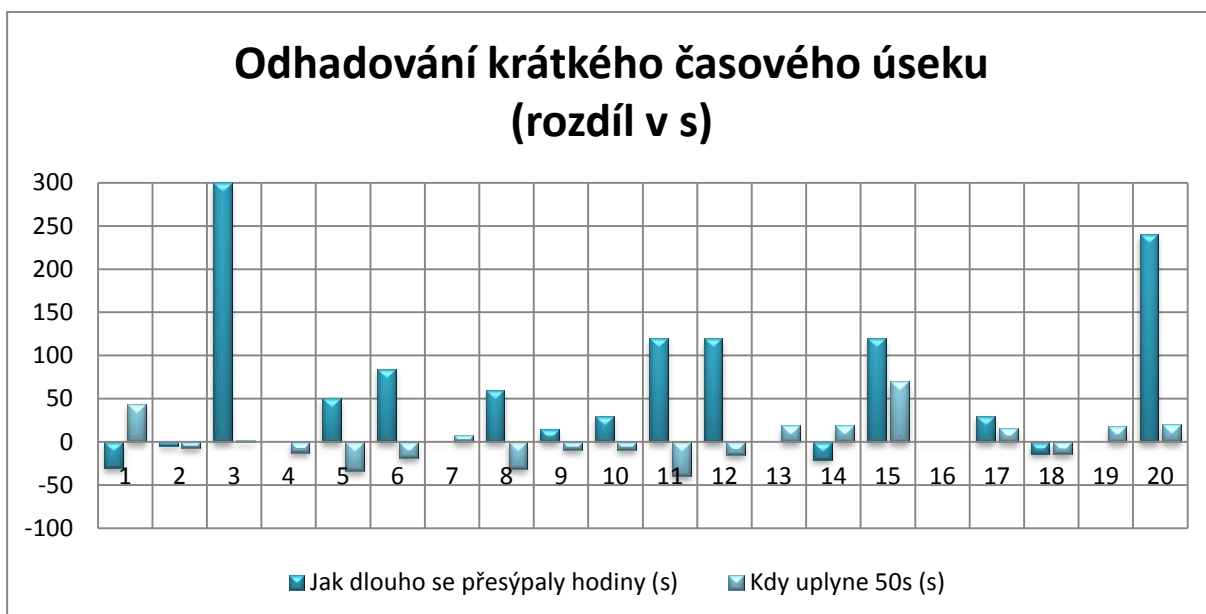
- Odhad krátkého časového úseku
- Odhadni, jak dlouho se přesypaly přesýpací hodiny (*Správná odpověď: 60 s*)
- Odhadni, kdy uplyne 50 sekund (*Zaznamenává se rozdíl v sekundách*)

Podobně jako u některých předchozích otázek, které spolu úzce souvisí, i tyto jsou spojeny do jednoho grafu pro lepší přehled o odpovědích jednotlivců. Z grafů 18 až 20 vyplývá, že odhad krátkého časového úseku poměrně obstojně ovládají všichni účastníci tábora skautů a skautek. U mladších táborů se ojediněle vyskytnou děti, které nemají problém s odhadem a jsou v něm dokonce lepší, než starší děti - například v grafu 19 desetiletá dívka pod číslem 16 odhadla oba časové úseky na sekundu přesně. U odhadování 50 sekund jsme u čtyř dětí dotazování zastavili po dvou minutách, neboť bylo evidentní, že děti si vůbec nedovedou 50 sekund představit a měření je bezpředmětné.

Dle zjištěných údajů můžeme říci, že odhad času se s věkem většinou zlepšuje, nicméně se vyskytují jedinci, kteří i v relativně nízkém věku jsou schopni kvalitního odhadu času. Děti, které nedokážou odhadnout časový úsek, svůj odhad převážně nadhodnocují - což potvrzuje teorii z knihy Výslech a psychologie: „*Děti běžně přeceňují - a to i dobu trvání velkých časových úseků.*“¹³⁵



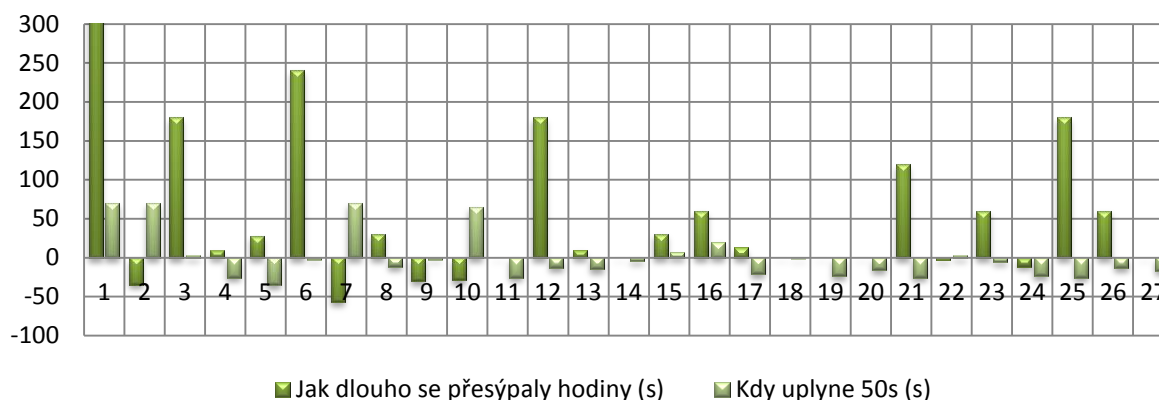
Graf 18 Odhadování určeného časového úseku na táboře skautů a skautek



Graf 19 Odhadování určeného časového úseku na táboře světlušek

¹³⁵ MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Výslech a psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966, str. 48

Odhadování krátkého časového úseku (rozdíl v s)

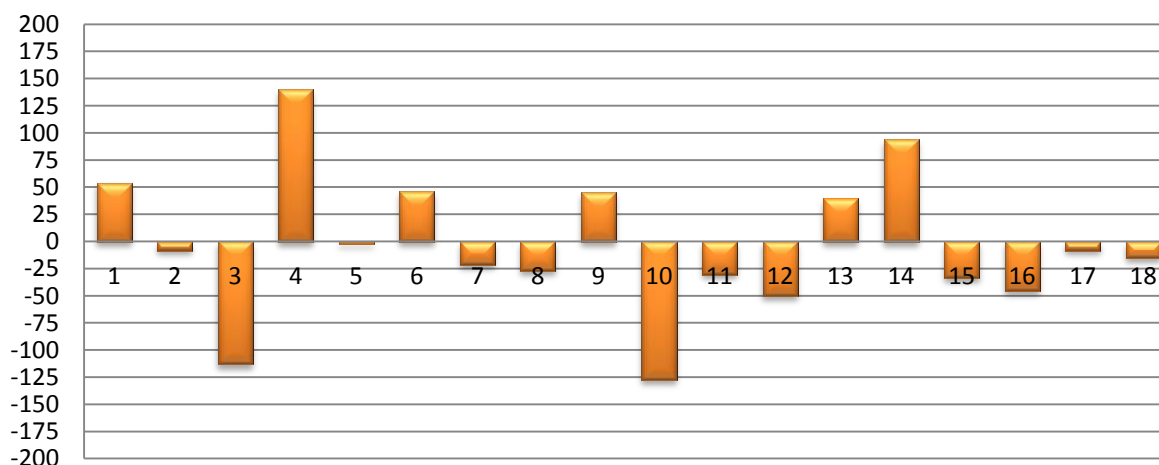


Graf 20 Odhadování určeného časového úseku na táboře včel

- Odhadni, kolik je právě hodin (*Zaznamená se rozdíl v minutách*)

Na táboře dodržujeme poměrně pravidelný denní režim, který by dětem měl pomoci orientovat se v průběhu celého dne. Nicméně jak je známo: Děti velmi lehko ztrácí pojem o čase. Předpokládala jsem, že na otázku „Kolik je hodin?“ budou děti odpovídat s obrovskou nepřesností v řádu několika hodin. Kupodivu tomu tak nebylo - největší odchylka dosáhla hodnoty 3 hodiny a 15 minut. Většina dotazovaných se pohybovala do odchylky dvou hodin, což je myslím, hezký výsledek. Starší děti uváděly většinou přesnější údaje, než děti mladší, nicméně i několik mladších dětí odhadlo čas s velkou přesností.

Kolik je hodin? (rozdíl v min)



Graf 21 Odhadovaný momentální čas na táboře skautů a skautek

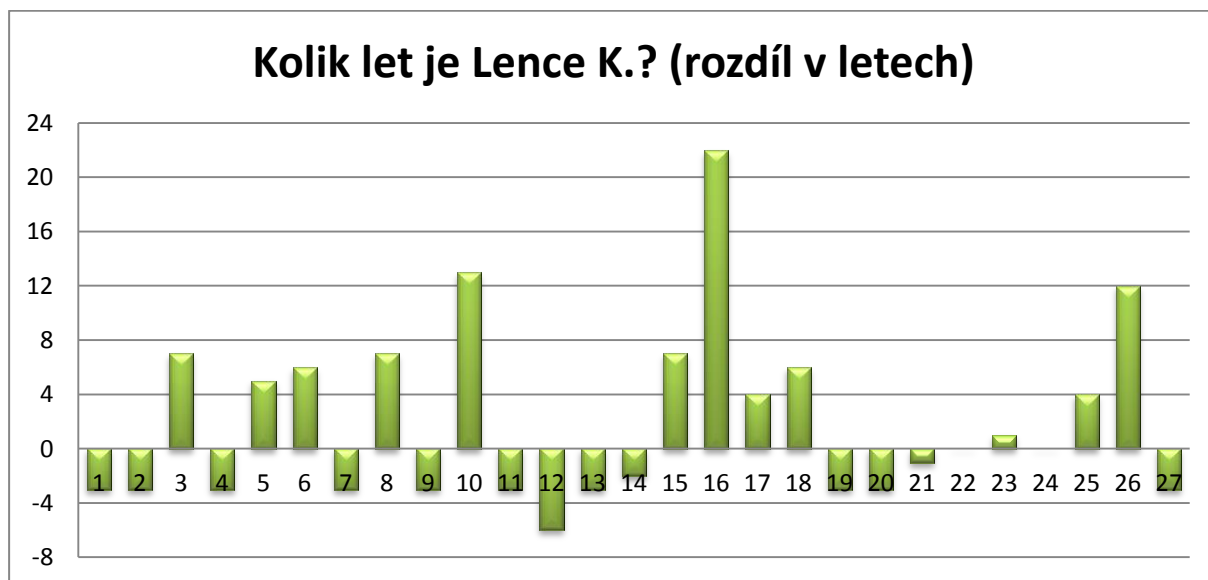
Odhad věku

- Odhadni, kolik let je Lence K. (*Správná odpověď: 23 let*)

Otázka na odhad mého věku byla dětem položena na stanovišti, kde jsem nebyla přítomná. Všechny děti mě znají, některé dokonce i několik let, některé mě však na táboře viděly poprvé. Všechny děti věděly, že studuji vysokou školu, neboť jsem je žádala o pomoc s výzkumem k sepsání své diplomové práce. Tuto skutečnost si některé děti zapamatovaly a na základě toho odhadovaly můj věk.

Za povšimnutí stojí, že téměř polovina vlčat (13 z 27 vlčat) při určování věku zaokrouhlila věk na desítky - tedy odhadovala 20 nebo 30 let. U světlušek můj věk takto odhadovala jen pětina dívek (4 z 20 světlušek) a na táboře skautů a skautek už šlo jen o devítinu (2 chlapci z 18 dětí). Z uvedeného vyplývá, že zaokrouhlování věku nejvíce používají mladší chlapci.

Většina dospělých, kteří mě příliš neznají, si myslí, že mi je maximálně osmnáct let, a když zjistí, že studuji vysokou školu, jsou velmi překvapeni. U dětí je to spíše naopak - znají mě jako svou vedoucí, a proto nejspíš odhadují vyšší věk.



Graf 22 Odhadovaný věk vedoucí na táboře vlčat

Odhad věku neznámých osob z fotografií

- Odhadni, kolik let je dítěti na této fotografii (*Správná odpověď: 10 let*)
- Odhadni, kolik let je člověku na této fotografii (*Správná odpověď: 26 let*)
- Odhadni, kolik let je seniorovi na této fotografii (*Správná odpověď: 88 let*)

Vedoucí na tomto stanovišti dítěti předložil tři fotografie (viz obr. č. 3 v příloze č. 1) - na každé z nich dítěti ukázal jednoho člověka, na jehož věk se tázal.

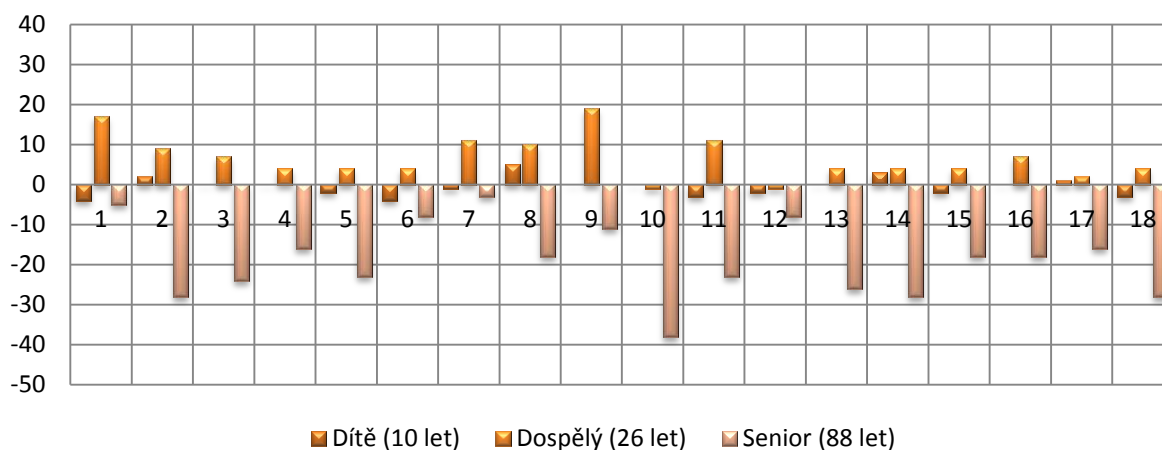
Na první fotografii v křesle seděla desetiletá dívka s dítětem v náručí. Vzhledem k tomu, že tato dívka byla dětem věkově nejbliže, správný odhad jim nečinil žádné obtíže. Většina dětí odhadovala této dívce věk v rozmezí osmi až dvanácti let. Krajní naměřené hodnoty byly 6 a 20 let.

Na druhé fotografii byla vyfocena těhotná šestadvacetiletá žena spolu s dalšími pěti lidmi. Většina dětí odhadovala její věk mezi 30 a 45 lety. Krajní naměřené hodnoty zde dosahují 7 a 60 let.

Na třetí fotografii v křesle seděl osmaosmdesátiletý senior a za ním stála dívka. Vzhledem k tomu, že senior na svůj věk vypadal velmi dobře, ani dospělý člověk by mu pravděpodobně nehádal jeho skutečný věk. Nejčastěji děti odhadovaly věk mezi 60 a 80 lety, což myslím odpovídá zdánlivému stáří seniora. Nejnižší odhadnutý věk byl 40 let a nejvyšší 90 let.

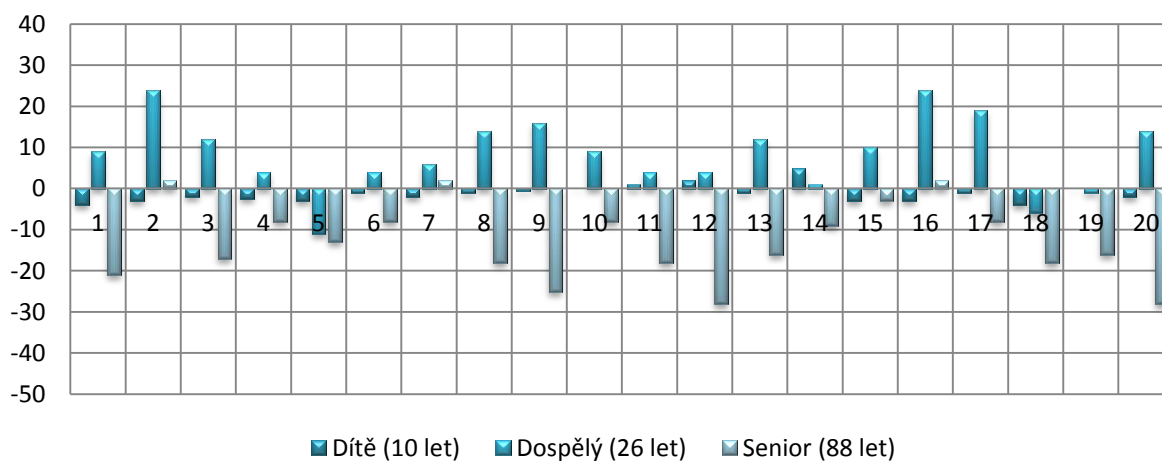
I tyto tři otázky jsem pro každý tábor spojila do jednoho grafu (viz grafy 23 až 25). Vyplývá z nich, že starší děti a mladší dívky dovedou lépe odhadnout věk z fotografií, než mladší chlapci.

Odhad věku dle fotografie (rozdíl v letech)

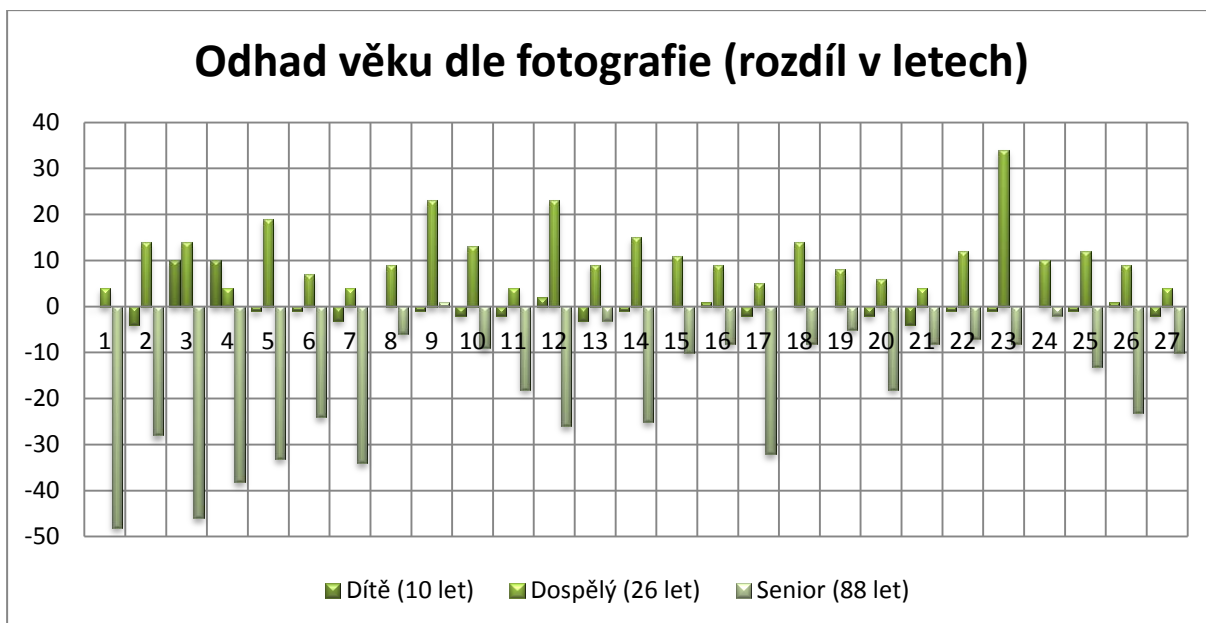


Graf 23 Odhadovaný věk z fotografií na táboře skautů a skautek

Odhad věku dle fotografie (rozdíl v letech)



Graf 24 Odhadovaný věk z fotografií na táboře světlušek



Graf 25 Odhadovaný věk z fotografií na tábore vřčat

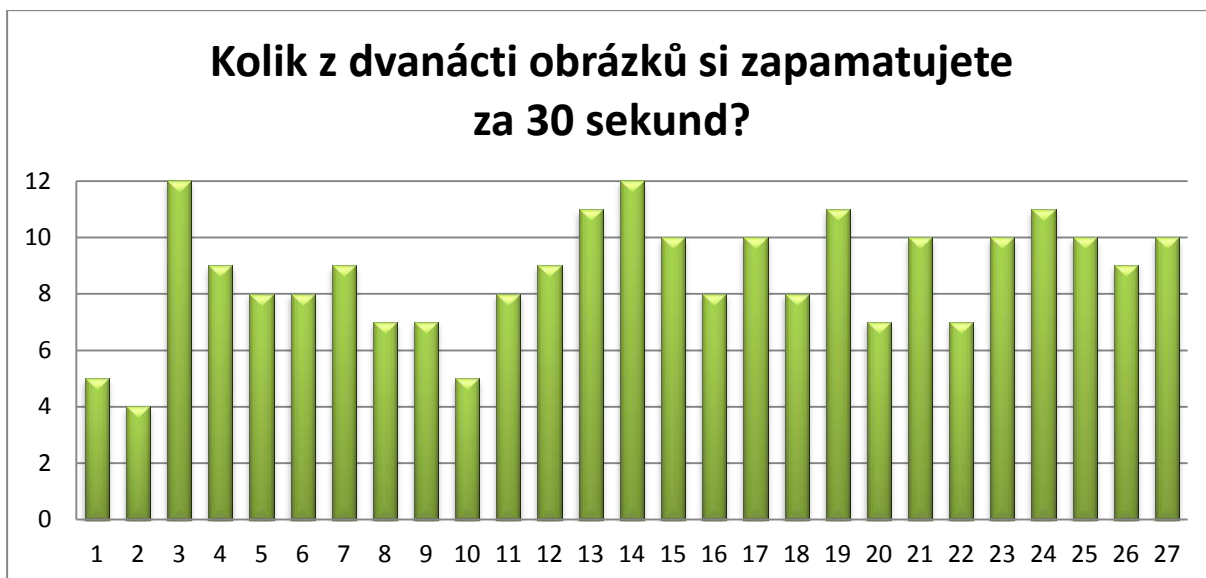
Paměť

Stanoviště bylo zaměřeno na krátkodobou paměť. Zjišťovali jsme zde, zda si jsou děti schopny během krátké doby zapamatovat předkládané obrázky a dále, zda si vybaví, jaké jídlo jedly během uplynulého dne.

- Během půl minuty si zapamatuj co nejvíce z těchto dvanácti obrázků, poté mi je vyjmenuješ.

Tato aktivita se ve skautském prostředí označuje jako „Kimova hra“ a slouží k procvičování krátkodobé paměti. Spočívá v tom, že za určitý časový úsek (30 sekund) si má dítě zapamatovat co nejvíce předložených objektů (tady dvanáct obrázků - viz obr. č. 7 v příloze č. 1 - *beruška, drak, lev, mimino, pes, šnek, včela, veverka, vlk, želva, žirafa a žába*) a následně je vyjmenovat. Je možné, že některé děti tuto aktivitu znají a již ji někdy (byť s jinými objekty) absolvovaly - předpokládám tedy, že děti na skautských táborech budou dosahovat lepších výsledků, než ostatní děti, které se s tímto setkají poprvé.

Nejlépe u tohoto úkolu obstály světlušky, které si průměrně zapamatovaly 9,25 obrázků. Vlčata měla průměrně 8,7 a tábor starších dětí měl 8,67 zapamatovaných obrázků. Tři chlapci ve věku 5,5 roku, 9 a 12 let dosáhli plného počtu zapamatovaných obrázků.



Graf 26 Počet zapamatovaných obrázků na táboře vlčat

- Co bylo včera k večeři? (*Správná odpověď: Chléb s rybí pomazánkou / „buřtguláš“ / těstoviny s mákem*)

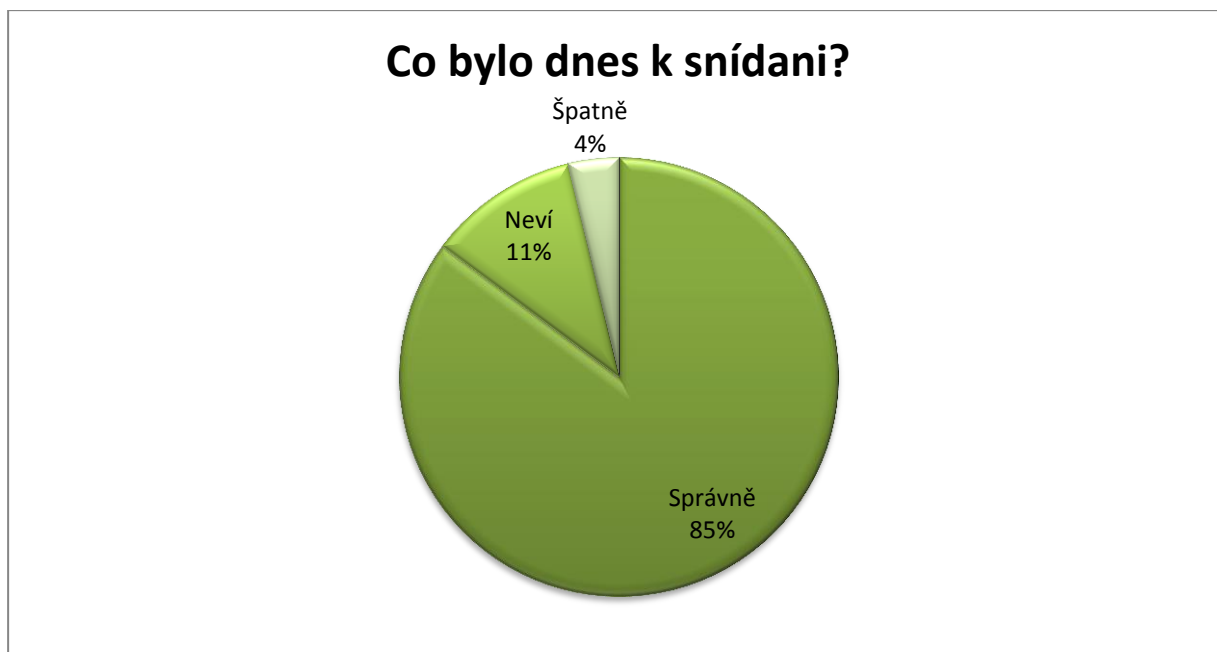
Vzhledem k tomu, že na každém táboře bylo k večeři něco jiného, liší se správné odpovědi - to by ale nemělo mít vliv na relevanci odpovědí, vzhledem k podobnému časovému odstupu mezi jídlem a časem dotazování. U této otázky nejlépe obstáli skauti a skautky (89% úspěšnost) - pouze dva skauti si nedokázali vzpomenout, co bylo předchozí večer k večeři. Na táboře světlušek šest dívek namísto chlebu s rybí pomazánkou uvedlo krupicovou kaši, kterou měly předchozí den k odpolední svačině. Zbýlých čtrnáct dívek odpovědělo správně. Na táboře vlčat uvedl osmiletý chlapec, že k večeři byl meloun (ten byl předchozí den ke svačině), čtyři chlapci si nevzpomněli a zbýlých dvacet dva chlapců odpovědělo správně.



Graf 27 Zkouška krátkodobé paměti na táboře vlčat - „Co bylo včera k večeři?“

- Co bylo dnes k snídani? (*Správná odpověď: Rohlík s Lučinou / sladké pečivo / vánočka s marmeládou*)

Na všech táborech probíhal tento experiment po obědě - tedy s několikahodinovým odstupem od snídani. Na tuto otázku správně odpověděli všichni účastníci tábora starších dětí i tábora světlušek. Na táboře vlčat si tři děti nedokázaly vzpomenout a jeden chlapec uvedl namísto sladkého pečiva meloun (jídlo, které již zmínil jiný chlapec jako odpověď na předchozí otázku). Pouze jeden pětiletý chlapec si nevzpomněl na večeři ani na snídani, ostatní děti určily vždy alespoň jedno jídlo správně.



Graf 28 Zkouška krátkodobé paměti na táboře včel - „Co bylo dnes k snídani?“

Z výsledků posledních dvou otázek tohoto experimentu plyne, že čím starší dítě je, tím lépe si dokáže vzpomenout na nedávné události.

Vyhodnocení experimentu

Na základě uskutečněného experimentu mohu nyní odpovědět na otázky stanovené před jeho realizací a tím i zhodnotit, zda se naplnily mnou vytyčené cíle.

Díky výše popsanému experimentu jsem zjistila, že dětské odhady jakékoli fyzikální veličiny jsou do značné míry nepřesné. Pokud tedy po dítěti při výslechu požadujeme odhad vzdálenosti, délky, hmotnosti, množství, času či věku, musíme si být vědomi rizika zkreslení uváděných údajů.

Nepřesnost odhadů se však u většiny dětí s rostoucím věkem postupně snižuje. Existují ale i děti, které udávají přes svůj nízký věk poměrně přesné odhady, a naopak některé starší děti udávají odhady velmi nepřesné. Ke každému dítěti je třeba přistupovat individuálně - to, že se již ve škole učilo základní fyzikální jednotky neznamena, že je schopné si pod pojmem „metr“ představit konkrétní rozměr.

Mnoho mladších dětí neví, co si představit pod některými fyzikálními jednotkami - jedná se většinou o děti, které ještě nenastoupily do třetí třídy základní školy. Povědomí o fyzikálních jednotkách se u dětí od třetí třídy zvyšuje. Pokud ale malému dítěti například

ukážeme, jak je dlouhý centimetr, dítě to většinou rychle pochopí a je schopné odhadovat délku určitého předmětu v centimetrech. Rozsah odhadování však bývá limitován hodnotou čísla, do kterého dítě umí napočítat. Pokud dítě uvádí čísla vyšší (například „tisíc“), není si pod nimi schopné nic konkrétního představit - jedná se o hodnotu, kterou někde zaslechlo a tuší, že - vzhledem k tomu, že do tolika ještě neumí napočítat - se jedná o vysokou hodnotu.

Experimentu se účastnilo i několik dětí předškolního věku, pro které bylo jednodušší uvádět rozměry jiným způsobem, než vyjádřením pomocí fyzikálních veličin. Rozměry stanu proto například uváděly udáním násobku své výšky (případně výšky svých kamarádů). Vzdálenost měřily na kroky, místo metrů. Hmotnost spacáku určovaly na základě podobnosti s váhou krabice od mléka. Dokonce se ukázalo, že některé děti takto uvádějí přesnější odhady, než děti starší pomocí fyzikálních veličin. Nicméně pro zcela objektivní posouzení by se napříště mělo použít názorného předmětu, který má zcela odlišnou (nižší) hmotnost, než zkoumaný předmět - krabice od mléka se v tomto případě neosvědčila, neboť děti pravděpodobně příliš ovlivnila v rozhodování.

Tento experiment ukazuje, že krátkodobé zapamatování si určitých věcí (v řádu několika málo minut) je individuální schopností každého dítěte nezávislou na věku - z předkládaných dvanácti obrázků si během třiceti sekund všechny obrázky zapamatovali tři chlapci ve věku 5,5 roku, 9 a 12 let. Jiná je ovšem situace se zapamatováním si určitých událostí, které se staly před několika hodinami („*Co bylo včera k večeři?*“) - z výsledků jasně vyplývá, že čím mladší je dítě, tím hůře si vybavuje události staré několik hodin - splývají mu s jinými událostmi. Malé děti si často pletly jednotlivá jídla, která jedly předchozí den, nebo si nebyly schopny tuto informaci vybavit. Starší děti nemají problém si vzpomenout na informace z předchozího dne.

Jedním z cílů experimentu bylo zjistit, zda jsou děti ochotné odpovídat na námi pokládané otázky. Všechny děti se do tohoto experimentu ochotně zapojily a myslím, že se snažily na všechny otázky odpovídat, jak nejlépe dovedly. Možná tomu tak bylo díky tomu, že s dětmi dlouhodobě pracujeme a ony nás tudíž dobře znají a nestydí se před námi. Myslím si však ale, že by takto odpovídaly i nám neznámé děti na jakémkoli jiném táboře - přeci jen tento experiment byl pojatý jako jistá forma hry (kromě stanovišť s otázkami na děti čekaly různorodé výplňové aktivity). Vedoucí je nezkoušeli, ale ptali se jich na jejich názor a často zdůrazňovali, že jejich odpověď nemusí být správná, ale mají se pokusit ji odhadnout. Mile

mne překvapilo, že se děti po skončení dotazování zajímaly o správné odpovědi. Některé děti po shlédnutí správných odpovědí reflektovaly, že něco odhadovaly špatně a zdálo se mi, že jsou samy za tuto zpětnou vazbu rády.

V pořadí posledním - avšak pro mě asi nejdůležitějším - definovaným cílem výše popsaného experimentu bylo vytvoření a testování metodiky pro případné další podobné experimenty. Experiment byl vyzkoušen na poměrně malé a specifické skupině respondentů - tato problematika by si však zasloužila širší vzorek respondentů, ze kterého by mohly vyplynout statistické závěry použitelné ve výlechové praxi. Na takto rozsáhlý výzkum bohužel nemám kapacity, nicméně si myslím, že metodika obsažená v této práci by se dala využít jako podklad pro další podobné výzkumy. Až na některé drobné nedostatky hodnotím průběh experimentu jako úspěšný a dovoluji si tvrdit, že v takovéto podobě je možné jej úspěšně realizovat znovu na větším počtu dětí tak, aby z něj vyplynuly užitečné poznatky pro výslech dětí. Velký důraz je třeba při realizaci experimentu dát na proškolení vyslychajících tak, aby přístup ke všem dětem byl od všech vyslychajících jednotný - toto v provedeném experimentu hodnotím jako jeho největší slabinu.

ZÁVĚR

Výslech dětí v postavení obětí a svědků trestných činů je velmi náročnou kriminalistickou metodou. Jedná se však o nepostradatelnou součást vyšetřování případů, v nichž figurují děti. V současné době výslechy dětí vedou k tomu speciálně vyškolení pracovníci. Výslechy probíhají v zařízeních, která jsou uzpůsobena především pro dětské svědky. Oproti dřívějším dobám se jedná o obrovský pokrok v přístupu k vyslýchaným. Tento trend se projevuje také v otevírání stále nových speciálních výslechových místností - mám pocit, že v poslední době média alespoň každý druhý měsíc informují o otevření další nové výslechové místnosti. Myslím si, že je nezbytné, aby SVM byla dostupná pro všechny potenciální dětské oběti závažných trestných činů - dojezdová vzdálenost by neměla činit přílišné obtíže. Čím dále musí dítě dojíždět, tím více se stresuje. Také ochota vyšetřovatelů vyslýchat dítě v SVM jistě s přibývajícimi kilometry klesá a raději výslech provedou v běžné kanceláři, či na jiném místě. Myslím si, že ačkoli je vybavení výslechových místností poměrně nákladné a ročně jimi naštěstí neprojdou zástupy dětí, i tak se vyplatí do SVM investovat a adekvátně jimi pokrýt území ČR. V současné době se na našem území nachází 38 SVM¹³⁶, což se mi zdá jako téměř dostačující počet - otázkou zůstává jen to, zda jsou v rámci všech krajů rovnoměrně rozložené.

Kromě SVM je dnes také běžnou praxí používání demonstračních loutek. Používání loutek při výslechu je velmi přínosné pro zjištění většiny podstatných okolností případu, ale i pro snížení traumatizace během výslechu. Za dobu využívání loutek v praxi bylo dosaženo mnoha kladných výsledků a podařilo se „rozmluvit“ mnoho dětí, které nechtěly, neuměly, či se bály popsat prožité zážitky. Navzdory tomuto pozitivnímu hodnocení by se loutky neměly přeceňovat a neměli bychom spoléhat na to, že díky nim vše vyřešíme. Při špatném vedení výslechu se může lehko stát, že výpověď dítěte bude nepoužitelná. Každopádně ani opačný přístup k loutkám - bagatelizace jejich významu - není vhodný. Ostatně přínos těchto panenek je za šestnáct let jejich používání v České republice nepopíratelný. Ve své diplomové práci navrhuji jejich možné inovace, o kterých se domnívám, že by mohly přispět k ještě názornějšímu provádění výslechu.

Díky rozhovoru s npor. Jaroslavou Vítkovou a některým přednáškám v rámci konference *Poškozený a oběť trestného činu*, jsem měla možnost porovnat informace získané

¹³⁶ Stav k 31. 12. 2012, zdroj: <http://orion2.gc-system.cz/prevencekriminality.cz/projekty/overene-projekty/specialni-vyslechove-mistnosti/?more=84> (navštíveno dne 7.3. 2013)

z literatury s výslechovou praxí. Komparací těchto zdrojů jsem dospěla k názoru, že ačkoli literatura upozorňuje na obtížnost výslechu dětských svědků, nedokáže plně nahradit kazuistiku. Tím, že neudává konkrétní případy - jen konstatuje teoretická východiska - je velmi obtížné představit si, co se pod touto teorií konkrétně skrývá. Ve své práci se věnuji některým reálným případům, které s problematikou souvisejí (McMartinovo předškolní zařízení; případ Marii Pupino; Petrovo vymyšlené napadení; či Janino vymyšlené znásilnění) a věřím, že by bylo přínosné, pokud by tak činili i autoři monografií s touto tematikou.

Součástí této diplomové práce je i experiment zaměřený na dětský odhad fyzikálních veličin a dětskou krátkodobou paměť. Výše popsané výsledky dokazují, že dětské odhady fyzikálních veličin jsou velmi nepřesné. Ukázalo se, že odhadování fyzikálních veličin je spíše individuální schopností, která má však tendenci se s přibývajícím věkem zlepšovat - přesto některé malé děti dosahují lepšího odhadu, než některé starší děti. Dle naměřených hodnot je krátkodobá paměť (v řádu několika minut) zcela nezávislá na věku. U událostí, které se staly před několika hodinami lze však již pozorovat disproporce mezi mladšími a staršími dětmi - čím mladší dítě, tím hůře si vybavuje tyto události. Otázkou však zůstává, jak by se naměřená data změnila, pokud by se stejného experimentu zúčastnili místo dětí dospělí. Domnívám se, že ani dospělí nedokážou odhadnout fyzikální veličiny s velkou přesností - myslím si, že by jejich odhady korespondovaly s odhady nejstarších dětí.

Výslech dětí je neuvěřitelně obtížnou a rozsáhlou problematikou, kterou nelze zcela postihnout v rámci rozsahu diplomové práce - souvisí s ním mnoho dalších tematických okruhů, kterým jsem se dostatečně nevěnovala. Jedná se například o příčiny ubližování dětem, psychiku zneužívaných a týraných dětí, specifika postižených dětí, důkladnější rozbor dětských emočních projevů atd. Nicméně literatury k této problematice existuje poměrně velké množství a případné zájemce o tato související témata na ni odkazují.

Na závěr bych ráda ještě zmínila obecně známou, nicméně nesmírně důležitou, skutečnost: Pro výslech dětí je nezbytný empatický přístup vyslychajícího vyvážený výslechovou praxí - vyšetřovatel si musí uvědomovat individualitu jednotlivých případů a přiměřeně ji konfrontovat s obecnými poznatky o dětské psychice.

ZDROJE

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod ve znění pozdějších předpisů

Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Sdělení č. 104/1991 Sb. o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“) Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 21. ledna 2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži (dále jen „Pokyn 8/2002“)

Literatura

ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. 2., aktualizované vydání. Překlad Erik Herman, Miroslav Petržela, Dagmar Brejlová. Praha: Portál, 2003, xxii, 751 s. ISBN 80-717-8640-3.

BOUKALOVÁ, Hedvika. *Interakce a komunikace ve vyšetřování trestné činnosti z pohledu psychologie*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2012, 157 s. ISBN 978-807-3084-097.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, 431 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7386-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 150 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-078.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 309 s. ISBN 80-868-9873-3.

GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, 280 s. ISBN 80-246-1293-3.

HAYES, Nicky. *Aplikovaná psychologie*. Vyd. 1. Překlad Dagmar Brejlová. Praha: Portál, 2003, 220 s. ISBN 80-717-8807-4.

HOLOUBKOVÁ, Jana. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 97 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 173. ISBN 80-210-2066-0.

CHMELÍK, Jan. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 201 s. ISBN 80-717-8739-6.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, 895 s. Student (Leges). ISBN 978-808-7212-240.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1.9.2011. Praha: Leges, 2011, 816 s. Student (Leges). ISBN 978-808-7212-929.

KOHOUTEK, Rudolf. *Základy psychologie osobnosti*. Brno: CERM, 2000, 263 s. ISBN 80-720-4156-8.

KONRÁD, Zdeněk a Dezider BANGO. *Metodika vyšetřování trestných činů souvisejících s domácím násilím*. Vyd.1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2007, 60 s. ISBN 978-80-7251-241-6.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada publishing, a.s., 2009.

MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Výslech a psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966.

MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968.

MATOUŠKOVÁ, Ingrid a Joža SPURNÝ. *Komunikačně náročné situace v policejní praxi*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 159 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9837-7.

MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, 1166 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-1795-728.

MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, 606 s. ISBN 80-717-9878-9.

NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997, x, 140 s. ISBN 80-717-9177-6.

PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, 226 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4726-182.

PORADA, Viktor. *Kriminalistika: (úvod, technika, taktika)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 309 s. ISBN 978-807-3800-383.

SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 183 s. ISBN 80-717-8906-2.

SOUKUP, Jaroslav. *Sebeobvinění a nepravdivá doznání*. Ústav kriminalistiky PF UK, 1973.

SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 154 s. ISBN 978-80-7380-153-3.

STRAUS, Jiří a Miroslav NĚMEC. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 503 s. ISBN 978-807-3802-141.

STRAUS, Jiří a František VAVERA. *Dějiny kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 441 s. ISBN 978-807-3803-704.

STRAUS, Jiří a František VAVERA. *Slovník kriminalistických pojmů a osobností*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 349 s. ISBN 978-807-3802-585.

Periodika

Kriminalistik: Zeitschrift für die kriminalistische Wissenschaft und Praxis. 2009, č. 3.
ISSN 0023-4699

PLŠKOVÁ, A., *Kriminalistický sborník*, XXXIX/1995 č. 5, Desatero pro zásadní používání loutek Jája a Pája

Internetové zdroje

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d57444b6897b3e46d488eae4a53034a834.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4Oa3uRe0?text=&docid=59363&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=816991> - Rozhodnutí SD EU o předběžné otázce ve věci C-105/03 (trestní řízení proti Marii Pupino) z 16. 6. 2005 (navštíveno 2. 12. 2012)

<http://orion2.gc-system.cz/prevencekriminality.cz/projekty/overene-projekty/specialni-vyslechove-mistnosti/?more=84> (navštíveno 7.3. 2013)

http://ostrava.idnes.cz/divka-z-poruby-si-vymyslela-znasilneni-fc1-/ostrava-zpravy.aspx?c=A120803_163711_ostrava-zpravy_jog (navštíveno dne 4.2. 2013)

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/178329-mladik-z-breclavi-si-napadeni-vymyslel-bal-se-reakce-matky/> (navštíveno dne 4.2. 2013)

<http://www.mvcr.cz/clanek/standard-vybaveni-specialni-vyslechove-mistnosti-pro-detskeho-ucastnika-trestniho-rizeni.aspx> (navštíveno 2.12. 2012)

<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006010913>
(navštíveno 16.8.2012)

<http://www.policie.cz/clanek/jaja-a-paja.aspx> (navštíveno 16.8.2012)

<http://www.policie.cz/clanek/vyslechove-mistnosti.aspx> (navštíveno 23.8. 2012)

Další zdroje

Konference „Poškozený a oběť trestného činu“, Praha, 26. září 2012

Řízený rozhovor s npor. Jaroslavou Vítkovou z pražské kriminální policie, oddělení mládeže, 3. října 2012

Experiment na táborech skautského střediska Dvojka Teplice, červenec 2012

RESUMÉ

Tato diplomová práce se věnuje problematice výslechu dětí - konkrétně osob mladších 15 let v pozicích obětí a svědků trestných činů. Výslech dětí vyžaduje značné úsilí vyslychajícího - především trpělivost a značnou míru empatie. Důležité jsou také předchozí zkušenosti a vědomí, že každý případ je individuální, a ke každému dítěti je proto nutné přistupovat odlišně. Cílem vyslychajícího je zjistit od dítěte relevantní informace a přitom zabránit sekundární viktimizaci dítěte.

Diplomová práce se skládá ze dvou částí - teoretické a praktické části. Teoretická část se zabývá především českou právní úpravou problematiky, specifiky dětské osobnosti (ontogenezi, temperamentem a charakterem dětí) a metodikou výslechu (rozebírá jednotlivá stadia výslechu; dokumentaci průběhu výpovědi; osoby účastníci se výslechu a možné chyby, kterých se mohou dopouštět). Velký důraz je zde kladen na vhodné výslechové prostředí, přístup k dětem a předcházení sekundární viktimizaci. Práce neopomíjí ani specifické problémy spojené s výslechem, jako je například lživě vypovídající dítě, či dítě, které si nedokáže na předmětné události vzpomenout - v obou případech nabízí práce objasnění příčin, možná řešení a metodiku přístupu k těmto dětem. Pozornost je zaměřena také na používání demonstračních pomůcek - panenek Jája a Pája - kromě popisu současného stavu nabízí i možné inovace panenek. V práci také nechybí rozbor dětské verbální a nonverbální komunikace, které jsou nezanedbatelnou součástí výslechu.

Druhá část práce zahrnuje vyhodnocení experimentu, provedeného v létě 2012 na skautských táborech, který zkoumá limity dětských odhadů fyzikálních veličin. Cílem experimentu bylo zjistit, zda a případně do jaké míry jsou dětské odhady vzdáleností, délek, hmotnosti, objemu, času a věku relevantní. A jak tyto odhady a krátkodobá paměť mění s narůstajícím věkem dítěte. Experimentu se zúčastnilo 65 dětí ve věku 5 - 15 let.

RESUMÉ

This diploma thesis focuses on the matters of children interrogation -specifically persons younger than 15 years being in position of victims or witnesses of crime. Even though I narrowed down the topic of the thesis, it is certainly very broad and complicated one which can be discussed more in depth. Children interrogation usually requires extensive efforts of the interrogating person - patience and empathy above all. Also, previous experience and the understanding that each case is individual and each child has to be approached in a different way, are crucial. The interrogating's objective is to find out the relevant information and prevent secondary victimisation of the child at the same time.

Diploma thesis contains two parts - theoretical and practical. Theoretical part is focused on Czech legal regulations related to these matters, specifics of child personality (ontogenesis, temperament and child character) and methods of interrogation (analyses single stages of the interrogation, deposition, documentation, persons taking part in the interrogation and possible mistakes which can be made). Special emphasis is put on suitable interrogating environment, approach to the children and prevention of secondary victimisation. The thesis also considers specific problems related to the interrogation, for instance falseness of child's statement, or inability of the child to recollect details of the incident - in both cases the thesis provides explanation of causes, possible solution and methods of approaching such children. Usage of the demonstration dolls Jaja and Paja is also described with the suggestions of innovative uses of dolls. Additionally, the thesis contains the analysis of children's verbal and non-verbal communication, which are one of the key parts of the interrogation.

The second part of the thesis includes description and results of practical experiment carried through in summer 2012 in several scout summer camps. The experiment investigates the limits of children's estimation of physical magnitudes. The objective was finding out to what extent the children's estimations of distance, length, weight, volume, time and age were correct and relevant. The changes of these estimations and short-term memory related to the age of the child were also observed. Sixty-five children aged 5-15 participated in the experiment.

NÁZEV PRÁCE - TITLE OF THE THESIS

- Zvláštnosti výslechu dětí
- Specificity of interrogation of children

KLÍČOVÁ SLOVA - KEYWORDS

- Výslech dětí - interrogation of children
- Demonstrační panenky Jája a Pája - demonstration dolls Jája and Pája
- Speciální výslechová místnost - a special interrogation room

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 - Fotografie a obrázky

Panenky Jája a Pája



Obrázek 1 Panenky Jája a Pája - oblečené



Obrázek 2 Panenky Jája a Pája - svlečené

Experiment - fotodokumentace



Obrázek 3 Odhad věku dle fotografie



Obrázek 4 Odhad času - 60 sekund



Obrázek 5 Odhad hmotnosti - lahvička



Obrázek 6 Odhad hmotnosti - zkumavka



Obrázek 7 Kimova hra - obrázky k zapamatování

Příloha č. 2 - Experiment: zjištěná data

Odhad vzdálenosti a délky

Tábor skautů a skautek

Odhad vzdálenosti a délky - Tábor skautů a skautek, Labská stráň, 15.7. 2012											
	Pohlaví	Třída	Věk	Odhadni, kolik měří...			Jaká je vzdálenost	Výška	Odhadni, kolik měří... (cm)		
				zápalka (mm)	nůž (cm)	sít (cm)	k pumpě (m)	vedoucí (cm)	postel ve stanu	výška stanu	šířka stanu
Správná odpověď				42	21	221	135	168	190	242	195
1	Chlapec	5.	11	30	20	150	100	172	200	190	150
2	Chlapec	5.	11	30	20	125	100	180	200	175	150
3	Chlapec	5.	11	45	10	150	70	175	155	200	145
4	Chlapec	5.	12	40	23	175	70	190	130	120	100
5	Chlapec	6.	12	13	15	170	100	170	200	170	130
6	Chlapec	6.	12	20	10	200	200	185	190	180	150
7	Chlapec	6.	12	30	15	200	500	190	200	200	200
8	Chlapec	6.	12	10	4	8	100	170	500	400	150
9	Chlapec	6.	12,5	50	20	200	100	180	190	195	100
10	Dívka	7.	13	30	15	170	100	165	180	200	160
11	Dívka	8.	14	25	20	175	150	168	170	190	250
12	Dívka	8.	14	50	20	150	100	164	160	165	155
13	Chlapec	8.	14	20	9	180	120	165	200	250	200
14	Chlapec	8.	14	10	14	120	100	150	100	125	150
15	Chlapec	8.	15	40	22	170	183,5	164	200	180	165
16	Dívka	9.	15	40	17	200	70	170	150	250	150
17	Dívka	9.	15	21	16,5	200	102	168	200	230	200
18	Chlapec	9.	15	35	18,5	190	120	167	200	230	200

Tábor vlčat

Odhad vzdálenosti a délky - Tábor vlčat, Labská stráň, 1.7. 2012											
	Pohlaví	Třída	Věk	Odhadni, kolik měří...			Jaká je vzdálenost	Výška	Odhadni, kolik měří... (cm)		
				zápalka (mm)	nůž (cm)	sít (cm)	k pumpě (m)	vedoucí (cm)	postel ve stanu	výška stanu	šířka stanu
Správná odpověď				42	21	221	135	168	190	242	195
1	Chlapec	P	5	10	20	10	5	220	220	110	110
2	Chlapec	P	5,5	1	2,5	100	13	440	300	200	100
3	Chlapec	P	5,5	5	10	20	10	220	300	2000	1400
4	Chlapec	P	6	5	10	20	20 000	1 100 000	330	10 000 000	6 000 000
5	Chlapec	1.	7	3	8	15	50	40	20	30	10
6	Chlapec	1.	7	1	2,3	200	30	225	125	150	150
7	Chlapec	1.	7	1	2,5	8	30	4000	1200	3000	2600
8	Chlapec	2.	8	5	13	20	135	2500	20	400	1000
9	Chlapec	2.	8	3	6	13	7	150	200	100	200
10	Chlapec	2.	8	27	30	290	40	140	100	80	200
11	Chlapec	2.	8	5	20	130	165	145	140	140	140
12	Chlapec	2.	8	40	14	180	14	175	200	250	200
13	Chlapec	3.	9	30	13	250	300	170	200	250	150
14	Chlapec	3.	9	20	15	130	235	161	161	200	162
15	Chlapec	3.	9	22	22	145	500	173	156	200	145
16	Chlapec	3.	9	10	2,5	150	30	170	150	150	160
17	Chlapec	3.	9	5	21	30	1000	120	4000	7000	6000
18	Chlapec	3.	10	20	20	250	70	180	200	250	150
19	Chlapec	4.	10	30	13,5	200	23	175	200	150	200
20	Chlapec	4.	10	20	5	200	30	250	200	350	200
21	Chlapec	4.	10	50	10	200	700	180	120	200	170
22	Chlapec	4.	10	30	9	150	50	176	150	160	150
23	Chlapec	4.	10	34	16	250	50	178	150	200	200
24	Chlapec	4.	10	30	11,9	200	100	174	170	170	150
25	Chlapec	4.	10,5	30	17	100	800	145	160	200	150
26	Chlapec	5.	11	30	9	200	200	175	150	150	150
27	Chlapec	5.	11	30	12	250	66	166	200	160	150
LEGENDA:				Převedeno z kroků na metry			Uvádí rozměry dle výšky sebe nebo někoho jiného				

Tábor světlušek

Odhad vzdálenosti a délky - Tábor světlušek, Zadní Arnoštov, 5.7. 2012											
	Pohlaví	Třída	Věk	Odhadni, kolik měří...			Jaká je vzdálenost	Výška	Odhadni, kolik měří... (cm)		
				zápalka (mm)	nůž (cm)	sít (cm)	k studánce (m)	vedoucí (cm)	postel ve stanu	výška stanu	šířka stanu
Správná odpověď				42	21	221	120	168	200	210	200
1	Dívka	1.	6	15	4	200	20	230	170	215	125
2	Dívka	P	6,5	5	20	100	50	2200	240	330	440
3	Dívka	1.	7	17	30	26	99	1800	1400	1700	3000
4	Dívka	2.	7	12	13	64	50	400	70	300	250
5	Dívka	2.	8	25	7	40	25	70	60	80	50
6	Dívka	2.	8,5	30	8	100	10	170	300	200	200
7	Dívka	3.	9	10	8	250	100	160	200	250	150
8	Dívka	3.	9	20	15	200	500	200	200	300	100
9	Dívka	3.	9	300	20	200	50	160	175	250	150
10	Dívka	3.	9	15	5	150	100	165	150	200	100
11	Dívka	3.	9	6	10	35	10	430	300	300	200
12	Dívka	3.	9	13	7	26	50	150	150	370	100
13	Dívka	3.	9	26	44	12	190	110	100	190	120
14	Dívka	3.	9,5	40	18	200	33	160	150	200	100
15	Dívka	3.	9,5	20	6	400	50	6	190	3	9
16	Dívka	4.	10	40	25	200	100	170	200	160	150
17	Dívka	4.	10	20	8	200	40	165	170	150	160
18	Dívka	5.	10	20	10	100	160	190	110	120	50
19	Dívka	5.	11	20	20	200	30	180	200	200	200
20	Dívka	5.	11	20	8,5	100	200	155	150	200	250
LEGENDA:				Převedeno z kroků na metry			Uvádí rozměry dle výšky sebe nebo někoho jiného				

Odhad hmotnosti a objemu

Tábor skautů a skautek

Odhad hmotnosti a objemu - Tábor skautů a skautek, Labská stráň, 15.7. 2012									
	Pohlaví	Třída	Věk	Odhadni, kolik váží... (g)			Odhadni, jaký objem má... (l)		
				zkumavka	lahvička	spací pytel	lahev - voda	lahev - sirup	barel
Správná odpověď				1	110	950	1,5	3	10
1	Chlapec	5.	11	2	5	10	1,5	3	5
2	Chlapec	5.	11	50	100	1000	1,5	8	10
3	Chlapec	5.	11	25	100	500	1,5	2,5	5
4	Chlapec	5.	12	20	750	2000	1,5	3	5
5	Chlapec	6.	12	25	250	750	1,5	3	10
6	Chlapec	6.	12	250	400	1000	1,5	3	5
7	Chlapec	6.	12	1	4	50	1,5	4	6
8	Chlapec	6.	12	4	10	30	1,5	2	10
9	Chlapec	6.	12,5	100	250	1000	1,25	5	25
10	Dívka	7.	13	20	100	250	2	3	5
11	Dívka	8.	14	3	50	1000	1,5	2,5	5
12	Dívka	8.	14	3	1000	2000	1,5	3	10
13	Chlapec	8.	14	2	250	1080	1,5	5	10
14	Chlapec	8.	14	2	10	250	1,5	2	10
15	Chlapec	8.	15	30	80	500	1	5	10
16	Dívka	9.	15	5	20	1000	1,5	5	8
17	Dívka	9.	15	8	43	900	1,5	3,5	10
18	Chlapec	9.	15	100	250	1200	1,5	5	10

Tábor vřát

Odhad hmotnosti a objemu - Tábor vřát, Labská stráň, 1.7. 2012									
	Pohlaví	Třída	Věk	Odhadni, kolik váží... (g)			Odhadni, jaký objem má... (l)		
				zkumavka	lahvička	spací pytel	lahev - voda	lahev - sirup	barel
Správná odpověď				1	110	950	1,5	3	10
1	Chlapec	P	5	4	10	30	20	30	40
2	Chlapec	P	5,5	1	4	58	28	40	56
3	Chlapec	P	5,5	0,5	2	400	20	30	40
4	Chlapec	P	6	100	1000	3	30	50	80
5	Chlapec	1.	7	2	5	10	15	17	24
6	Chlapec	1.	7	0	2	2,5	2	10	15
7	Chlapec	1.	7	0	2	50	26	70	100
8	Chlapec	2.	8	8	15	38	2	3	7
9	Chlapec	2.	8	1	6	11	2	4	6
10	Chlapec	2.	8	3	25	300	1,5	5	9
11	Chlapec	2.	8	5	20	60	1,5	2	4
12	Chlapec	2.	8	3	8	15	2	3	5
13	Chlapec	3.	9	15	70	1000	2	5	10
14	Chlapec	3.	9	3	50	500	1	2	3
15	Chlapec	3.	9	1,5	500	2500	1	5	300
16	Chlapec	3.	9	10	50	70	1,5	2	4
17	Chlapec	3.	9	3	13	50	1	30	30
18	Chlapec	3.	10	10	80	100	1,5	2	4
19	Chlapec	4.	10	0,5	2,5	500	1,5	3	10
20	Chlapec	4.	10	6	25	1500	1,5	2	20
21	Chlapec	4.	10	6	10	20	1,5	2	4
22	Chlapec	4.	10	50	250	450	1,5	3	5
23	Chlapec	4.	10	5	700	1000	1,5	3	5
24	Chlapec	4.	10	70	150	999	1,5	2	5
25	Chlapec	4.	10,5	5	10	150	1,5	3	10
26	Chlapec	5.	11	5	9	500	1,5	3	10
27	Chlapec	5.	11	5	25	80	1,5	4	5

Tábor světlušek

Odhad hmotnosti a objemu - Tábor světlušek, Zadní Arnoštov, 5.7. 2012									
	Pohlaví	Třída	Věk	Odhadni, kolik váží... (g)			Odhadni, jaký objem má... (l)		
				zkumavka	lahvička	spací pytel	lahev - voda	lahev - sirup	barel
Správná odpověď				1	110	950	1,5	3	10
1	Dívka	1.	6	1	3	999	1,5	6	5
2	Dívka	P	6,5	12	21	1000	1	3	6
3	Dívka	1.	7	100	200	300	25	40	80
4	Dívka	2.	7	1	6	1000	1,5	2	6
5	Dívka	2.	8	10	30	1000	1,5	4	6
6	Dívka	2.	8,5	5	50	1000	2	3	3
7	Dívka	3.	9	5	30	50	1,5	2,5	3
8	Dívka	3.	9	3	20	1000	2	4	5
9	Dívka	3.	9	5	11	50	2,5	3	4
10	Dívka	3.	9	3	7	200	1,75	2	5
11	Dívka	3.	9	1	10	30	1	1	3
12	Dívka	3.	9	1	2	6	1	2	2
13	Dívka	3.	9	2	4	1000	10	30	60
14	Dívka	3.	9,5	3	10	500	1,5	3	4
15	Dívka	3.	9,5	5	7	9	3	4	5
16	Dívka	4.	10	20	40	600	1	2	5
17	Dívka	4.	10	3	6	1000	1,5	2	3
18	Dívka	5.	10	1	3	540	3	5	6
19	Dívka	5.	11	15	60	1000	1,5	4	10
20	Dívka	5.	11	0,5	10	100	1,5	3,5	5

Odhad času a věku

Tábor skautů a skautek

Odhad času a věku - Tábor skautů a skautek, Labská stráň, 15.7. 2012										
	Pohlaví	Třída	Věk	Odhadnout..				Odhadnout věk dle fotografie		
				přesýpací hodiny (s)	50s (s)	čas (rozdíl min)	věk vedoucí	dítěte	dospělého	seniora
Správná odpověď				60	50	0	23	10	26	88
1	Chlapec	5.	11	54	48	54	29	6	43	83
2	Chlapec	5.	11	60	52	-8	27	12	35	60
3	Chlapec	5.	11	72	40	-113	23	10	33	64
4	Chlapec	5.	12	60	50	140	30	10	30	72
5	Chlapec	6.	12	60	73	-2	23	8	30	65
6	Chlapec	6.	12	60	53	46	25	6	30	80
7	Chlapec	6.	12	60	40	-21	25	9	37	85
8	Chlapec	6.	12	60	39	-27	24	15	36	70
9	Chlapec	6.	12,5	90	45	45	30	10	45	77
10	Dívka	7.	13	60	51	-127	27	10	25	50
11	Dívka	8.	14	60	58	-30	24	7	37	65
12	Dívka	8.	14	60	40	-50	21	8	25	80
13	Chlapec	8.	14	60	38	40	32	10	30	62
14	Chlapec	8.	14	60	56	94	17	13	30	60
15	Chlapec	8.	15	60	35	-33	18	8	30	70
16	Dívka	9.	15	30	63	-45	19	10	33	70
17	Dívka	9.	15	60	59	-8	23	11	28	72
18	Chlapec	9.	15	47	63	-15	24	7	30	60

Tábor vlčat

Odhad času a věku - Tábor vlčat, Labská stráň, 1.7. 2012										
	Pohlaví	Třída	Věk	Odhadnout..				Odhadnout věk dle fotografie		
				přesýpací hodiny (s)	50s (s)	čas (rozdíl min)	věk vedoucí	dítěte	dospělého	seniora
Správná odpověď				60	50	0	23	10	26	88
1	Chlapec	P	5	600	120	-50	20	10	30	40
2	Chlapec	P	5,5	26	120	152	20	6	40	60
3	Chlapec	P	5,5	240	53	-115	30	20	40	42
4	Chlapec	P	6	69	25	83	20	20	30	50
5	Chlapec	1.	7	88	15	-190	28	9	45	55
6	Chlapec	1.	7	300	48	-50	29	9	33	64
7	Chlapec	1.	7	3	120	-82	20	7	30	54
8	Chlapec	2.	8	90	38	6	30	10	35	82
9	Chlapec	2.	8	30	48	-195	20	9	49	89
10	Chlapec	2.	8	31	115	-1	36	8	39	79
11	Chlapec	2.	8	60	25	-28	20	8	30	70
12	Chlapec	2.	8	240	37	120	17	12	49	62
13	Chlapec	3.	9	70	35	25	20	7	35	85
14	Chlapec	3.	9	60	46	23	21	9	41	63
15	Chlapec	3.	9	90	57	-150	30	10	37	78
16	Chlapec	3.	9	120	70	12	45	11	35	80
17	Chlapec	3.	9	73	29	45	27	8	31	56
18	Chlapec	3.	10	60	49	5	29	10	40	80
19	Chlapec	4.	10	60	27	-15	20	10	34	83
20	Chlapec	4.	10	60	34	-90	20	8	32	70
21	Chlapec	4.	10	180	25	4	22	6	30	80
22	Chlapec	4.	10	57	53	20	23	9	38	81
23	Chlapec	4.	10	120	45	-110	24	9	60	80
24	Chlapec	4.	10	49	27	50	23	10	36	86
25	Chlapec	4.	10,5	240	25	0	27	9	38	75
26	Chlapec	5.	11	120	37	-40	35	11	35	65
27	Chlapec	5.	11	60	33	-50	20	8	30	78
LEGENDA:				"120" = ukončeno po dvou minutách						

Tábor světlušek

Odhad času a věku - Tábor světlušek, Zadní Arnoštov, 5.7. 2012										
	Pohlaví	Třída	Věk	Odhadnout..				Odhadnout věk dle fotografie		
				přesýpací hodiny (s)	50s (s)	čas (rozdíl min)	věk vedoucí	dítěte	dospělého	seniora
Správná odpověď				60	50	0	23	10	26	88
1	Dívka	1.	6	30	94	48	24	6	35	67
2	Dívka	P	6,5	56	43	-75	20	7	50	90
3	Dívka	1.	7	360	52	-180	29	8	38	71
4	Dívka	2.	7	60	38	-126	30	7,5	30	80
5	Dívka	2.	8	110	17	63	27	7	15	75
6	Dívka	2.	8,5	144	32	95	22	9	30	80
7	Dívka	3.	9	60	58	-25	26	8	32	90
8	Dívka	3.	9	120	19	-9	24	9	40	70
9	Dívka	3.	9	75	41	-30	38	9,5	42	63
10	Dívka	3.	9	90	41	5	34	10	35	80
11	Dívka	3.	9	180	11	-24	30	11	30	70
12	Dívka	3.	9	180	35	68	30	12	30	60
13	Dívka	3.	9	60	69	-75	26	9	38	72
14	Dívka	3.	9,5	40	69	115	17	15	27	79
15	Dívka	3.	9,5	180	120	90	18	7	36	85
16	Dívka	4.	10	60	50	-5	23	7	50	90
17	Dívka	4.	10	90	66	-53	21	9	45	80
18	Dívka	5.	10	47	36	17	29	6	20	70
19	Dívka	5.	11	60	68	10	24	10	25	72
20	Dívka	5.	11	300	70	5	21	8	40	60
LEGENDA:				"120" = ukončeno po dvou minutách						

Paměť

Tábor skautů a skautek

Paměť - Tábor skautů a skautek, Labská stráň, 15.7. 2012						
	Pohlaví	Třída	Věk	Kimova hra	Co bylo...	
				x/12 obrázků	včera k večeři	dnes k snídani
Správná odpověď				12	Těstoviny	Vánočka
1	Chlapec	5.	11	5	Těstoviny	Vánočka
2	Chlapec	5.	11	8	Těstoviny	Vánočka
3	Chlapec	5.	11	7	Těstoviny	Vánočka
4	Chlapec	5.	12	12	Nevím	Vánočka
5	Chlapec	6.	12	7	Těstoviny	Vánočka
6	Chlapec	6.	12	8	Těstoviny	Vánočka
7	Chlapec	6.	12	9	Těstoviny	Vánočka
8	Chlapec	6.	12	8	Těstoviny	Vánočka
9	Chlapec	6.	12,5	9	Nevím	Vánočka
10	Dívka	7.	13	10	Těstoviny	Vánočka
11	Dívka	8.	14	8	Těstoviny	Vánočka
12	Dívka	8.	14	10	Těstoviny	Vánočka
13	Chlapec	8.	14	9	Těstoviny	Vánočka
14	Chlapec	8.	14	11	Těstoviny	Vánočka
15	Chlapec	8.	15	9	Těstoviny	Vánočka
16	Dívka	9.	15	9	Těstoviny	Vánočka
17	Dívka	9.	15	8	Těstoviny	Vánočka
18	Chlapec	9.	15	9	Těstoviny	Vánočka

Tábor vlčat

Paměť - Tábor vlčat, Labská stráň, 1.7. 2012						
	Pohlaví	Třída	Věk	Kimova hra	Co bylo...	
				x/12 obrázků	včera k večeři	dnes k snídani
Správná odpověď				12	Buřtguláš	Sladké pečivo
1	Chlapec	P	5	5	Nevim	Nevím
2	Chlapec	P	5,5	4	Buřtguláš	Sladké pečivo
3	Chlapec	P	5,5	12	Buřtguláš	Sladké pečivo
4	Chlapec	P	6	9	Buřtguláš	Sladké pečivo
5	Chlapec	1.	7	8	Buřtguláš	Nevím
6	Chlapec	1.	7	8	Buřtguláš	Sladké pečivo
7	Chlapec	1.	7	9	Buřtguláš	Sladké pečivo
8	Chlapec	2.	8	7	Buřtguláš	Sladké pečivo
9	Chlapec	2.	8	7	Meloun	Sladké pečivo
10	Chlapec	2.	8	5	Nevim	Sladké pečivo
11	Chlapec	2.	8	8	Buřtguláš	Sladké pečivo
12	Chlapec	2.	8	9	Buřtguláš	Meloun
13	Chlapec	3.	9	11	Buřtguláš	Sladké pečivo
14	Chlapec	3.	9	12	Buřtguláš	Sladké pečivo
15	Chlapec	3.	9	10	Buřtguláš	Sladké pečivo
16	Chlapec	3.	9	8	Buřtguláš	Sladké pečivo
17	Chlapec	3.	9	10	Nevim	Sladké pečivo
18	Chlapec	3.	10	8	Buřtguláš	Sladké pečivo
19	Chlapec	4.	10	11	Buřtguláš	Sladké pečivo
20	Chlapec	4.	10	7	Nevim	Sladké pečivo
21	Chlapec	4.	10	10	Buřtguláš	Sladké pečivo
22	Chlapec	4.	10	7	Buřtguláš	Sladké pečivo
23	Chlapec	4.	10	10	Buřtguláš	Sladké pečivo
24	Chlapec	4.	10	11	Buřtguláš	Sladké pečivo
25	Chlapec	4.	10,5	10	Buřtguláš	Sladké pečivo
26	Chlapec	5.	11	9	Buřtguláš	Sladké pečivo
27	Chlapec	5.	11	10	Buřtguláš	Nevím

Tábor světlušek

Paměť - Tábor světlušek, Zadní Arnoštov, 5.7. 2012						
	Pohlaví	Třída	Věk	Kimova hra	Co bylo...	
				x/12 obrázků	včera k večeři	dnes k snídani
Správná odpověď				12	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
1	Dívka	1.	6	10	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
2	Dívka	P	6,5	7	Krupicová kaše	Lučina, rohlík
3	Dívka	1.	7	10	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
4	Dívka	2.	7	10	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
5	Dívka	2.	8	11	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
6	Dívka	2.	8,5	10	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
7	Dívka	3.	9	10	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
8	Dívka	3.	9	11	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
9	Dívka	3.	9	8	Krupicová kaše	Lučina, rohlík
10	Dívka	3.	9	10	Krupicová kaše	Lučina, rohlík
11	Dívka	3.	9	7	Krupicová kaše	Lučina, rohlík
12	Dívka	3.	9	10	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
13	Dívka	3.	9	7	Krupicová kaše	Lučina, rohlík
14	Dívka	3.	9,5	9	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
15	Dívka	3.	9,5	8	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
16	Dívka	4.	10	9	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
17	Dívka	4.	10	9	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
18	Dívka	5.	10	10	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík
19	Dívka	5.	11	9	Krupicová kaše	Lučina, rohlík
20	Dívka	5.	11	10	Rybí pomazánka	Lučina, rohlík